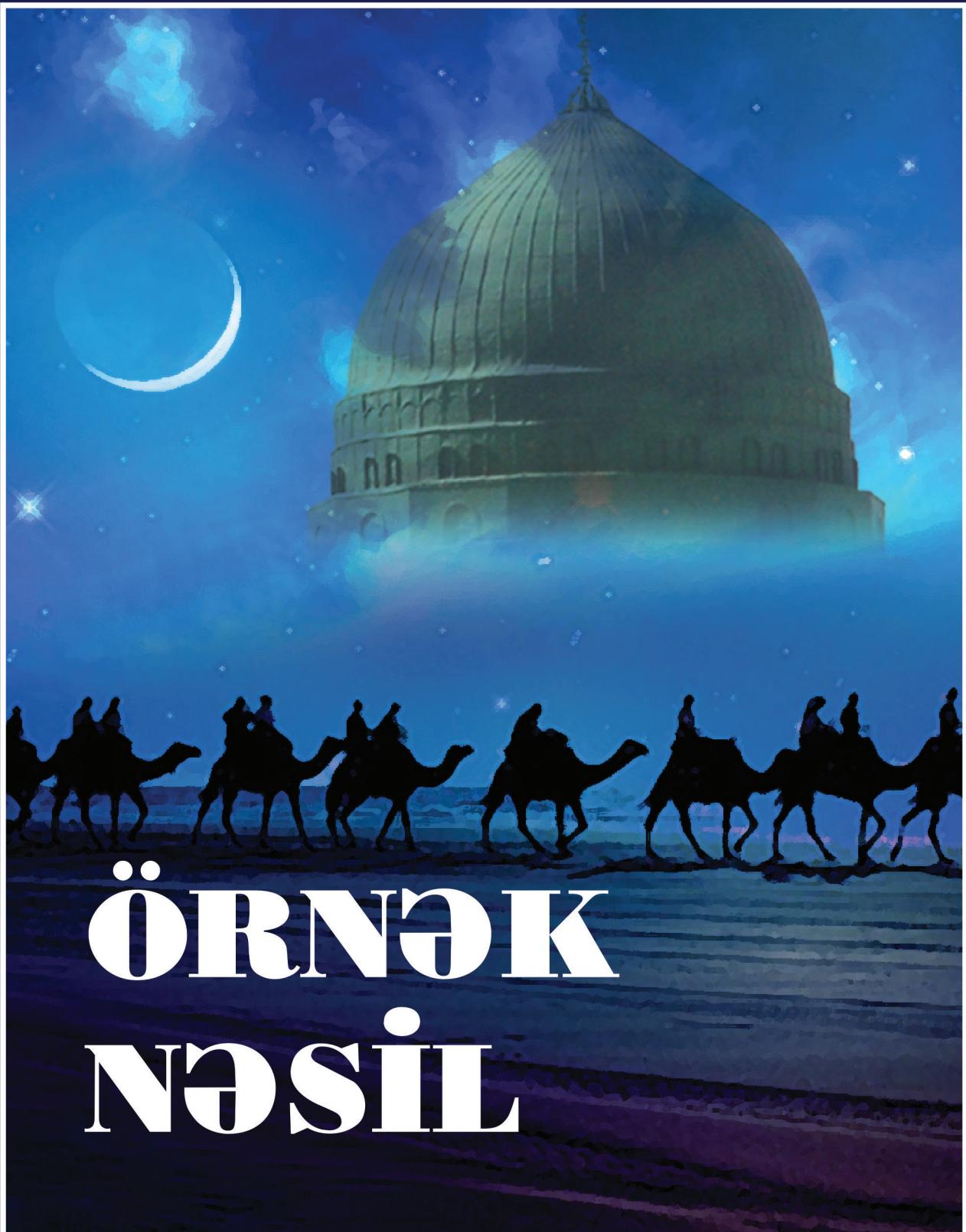

JÖRFAN

Nº 54 May - 2011 İctimai fikir jurnalı 3 AZN

ÖRNƏK NƏSİL

Redaktordan

İRFAN
May/2011/Nº:54
ictimai fikir jurnalı
Dövlət Reyestr №: 1763

Təsisçi:
İpəkyolu MMC

Redaktor:
Nurlan MƏMMƏDZADƏ

Məsul katib:
Elşən RZAYEV

Məsləhətçi:
Dr. Abbas QURBANOV

Abunə və reklam işlərindən məsul:
Niyazi YUSIFOV
Tel: 051 920 79 14

Redaksiya heyəti:
Akademik
Vasim MƏMMƏDƏLİYEV
Prof.Dr. Şahin XƏLİLLİ
Dr.Siracəddin HACI
Dr.Alpay ƏHMƏDOV
Eldəniz SALMANOV
Ramiz MƏMMƏDOV
Səadət MÜRŞÜDOVA
Arif HEYDƏROĞLU
Akif HÜSEYNOV
Fuad QULİYEV

Kompyuter dizaynı:
Ülvi MƏMMƏDOV
Copyright 2011 © All Rights Reserved
Created and supported by "irfan"

Foto:
«İRFAN»

İllik abunə qiyməti:
Ölkədaxili 30 manat
Xarici ölkələr üçün 60 avro

Ünvan:
Bakı şəhəri,
Cəfərov Qardaşları küç. 16
Tel: (+994 12) 492 32 23,
493 02 93

www.irfandergisi.com
E-mail
irfandergisi@yahoo.com

Jurnalın materiallarından istifadə edərkən istinad zəruridir. Müəllifin mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Əziz oxucu!

Bildiyimiz kimi dünya durmadan dəyişir. Dünyanın müsbət mənada dəyişməsi özüylə bir sıra müsbət nəticələr gətirir. Lakin bu dəyişim əsnasında insanlıq heysiyyətinin aşınması, milli-mənəvi dəyərlərə etinatsızlığın baş qaldırması heç cür yolverilməzdır. Bu gün gəncliyimizin halını göz önünə gətirdikdə, təəssüflər olsun ki, müxtəlif yad ünsürlərin təsirinin heç də gəncliyimizdən yan keçmədiyini müşahidə edirik. Gənclərimizin örnek alma ehtiyacının qarşılanması və onlara düzgün modellərin göstərilməməsi nəticəsində bir sıra neqativliklərin ortaya çıxması təbii və olduqca acınacaqlı bir haldır.

İrfan jurnalı olaraq bu sayımızda “Örnək Nəsil” mövzusunu ələ aldıq. Əsri-səadət iqlimini yaşamış Peyğəmbər və əshabından bugünüümüzə rayihələr gətirməyə çalışdıq. İnsanın örnek alma ehtiyacından, kimləri örnek almali olduğumuzdan, bu xüsusda hansı kriteriyalara görə hərəkət edəcəyimizdən söz açdıq.

Beləliklə, bu sayımızda “Örnək nəsil necə yetişir?” yazısıyla nümunəvi gənclik yetişdirmək üçün nələrə diqqət edəcəyimizi oxuyacaqsınız. “Örnək alaraq örnək olmaq”, “Peyğəmbərimizin uşaqlara qarşı münasibəti” məqalələrində mühüm tərbiyəvi məsələlərlə bir daha yaxından tanış olacaqsınız. Söhbəti örnek nəsildən açmışkən jurnalımızın bu sayında Azərbaycanda uzun illər gənclərin yetişməsi üçün əlindən gələni edən, hər cür fədakarlığa qatlanan bir ağsaqqalımızla – Vey sel Tatlı ilə reportajımızı sizə təqdim edirik. “Müsəlman və dəyişim” başlıqlı yazıda zəmanəylə ayaqlaşmaq adına düşdürüümüz xətaların nələr ola biləcəyini oxuyaçaqsınız. “Hörmət əlaməti olaraq ayağa qalxmaq” məqaləsi İslamın böyüklərə hörmət xüsusunda nə qədər həssas olduğunu ortaya qoyur. Günümüzdə mübahisəli mövzulardan sayılan təvəssül məsələsi ilə bağlı möhtərəm yazarımızın “Təvəssül” məqaləsində kifayət qədər məlumat alacaqsınız. İslam Mədəniyyətinin Şəhərləri rubrikamızda bu dəfə “İstanbul” a xəyalı səfər edəcəksiniz. “Biz səni gözləyirik, ya Rəsulallah” məqaləsiylə Ona olan həsrətimizi dilə gətirməyə çalışdı bir yazarımız. “Dində dərin anlayış sahibi olmaq”, “O (s.ə.s) hər zaman bağışlamışdır”, “Bütünləşmiş dünya”, “Günümüzdə qeybət”, “Sonumuz yoxluq deyil”, “Elm və əməl”, “Lider, yoxsa rəhbərlik” yazılarını bəyənərək oxuyaçağınızdan əminik.

Əziz Oxucu!

Sizi qarşidan gələn “Gül Bayramı” və “Müştəqillik Günü” münasibətiylə təbrik edir, İrfanla baş-başa qoyruq. Görüşmək ümidi ilə...

*Sorma hər kişinin əslin izzətindən bəllidir
Söhbəti irfan görənlər xidmətindən bəllidir.*

Nəsimi

GÜL BAYRAMI
İrfandan
12

BİR KƏRƏ YÜKSƏLƏN
BAYRAQ
Ülvi MƏMMƏDOV
13

MÜSƏLMAN VƏ DƏYİŞİM
Dr. Şemseddin KIRIŞ
14

PEYĞƏMBƏRİMİZİN
USAQLARA QARŞI
MÜNASİBƏTİ
Müşfiq XƏLİLOV
16

HÖRMƏT ƏLAMƏTİ
OLARAQ AYAĞA QALXMAQ
Saleh ŞİRİNOV
18

HƏQİQƏTİN NAĞILI
Eldar KƏRİMOV
20

O (S.Ə.S), HƏR ZAMAN
BAĞIŞLAMIŞDIR
Salih Zeki MERİÇ
22

BÜTLƏŞMİŞ DÜNYA
Mübariz ƏLİOĞLU
26

ELM VƏ ƏMƏL
Arif HƏŞİMOV
34

ÖRNƏK NƏSİL NECƏ YETİŞİR?
Nurlan MƏMMƏDZADƏ

4

TƏVƏSSÜL
Osman Nuri TOPBAŞ

28

SONUMUZ YOXLUQ DEYİL
Aqil ƏLİYEV

24

ÖRNƏK ALARAQ
ÖRNƏK OLMAQ
Rüfət ŞİRİNÖV

6

Veysel TATLI:
“UŞAQLARIMIZI YAXŞI
YETİŞDİRİMƏYİN YOLU ONLARA
ÖRNƏK OLMAQdan KEÇİR”

8

BİZ SƏNİ GÖZLƏYİRİK,
YA RƏSULALLAH!
Hasan ENES ÜNLÜ

36

MÜƏLLİMİN
GÜNDƏLİYİNDƏN
38

MÜDRİKLƏRDƏN
ÖYÜDLƏR
Akif HÜSEYİNİLİ
39

DİNDƏ DƏRİN ANLAYIŞ
SAHİBİ OLMAQ
Dr. Mehman İSMAYILOV
40

SARI QADI ÜRYANÇAYDA
Adem ŞAHİN
42

İSTANBUL
Ömər MƏMMƏDOV
44

KONSANTRASIYA
İsmayıл VƏLİYEV
46

LİDER, YOXSA RƏHBƏR
Anar İBRAHİMOV
48

GÜNÜMÜZDƏ QEYBƏT
Firdovsi HƏSƏNOV
50

HİKMƏT LÖVHƏLƏRİ
Kamran MƏMMƏDOV
52

HƏYAT DƏFTƏRİNDƏN
Niyazi YUSİFOV
53

XƏBƏR
54

ÖRNƏK NƏSİL NECƏ YETİŞİR?

Bir cəmiyyətin dəyişməsi o cəmiyyəti formalaşdırın fərdlərin dəyişməsi ilə mümkündür. İlahi sənət xariqəsi olaraq yaradılan insan məxluqat içərisində tərbiyəyə ən çox ehtiyac hiss edən varlıqdır eyni zamanda. İnsan tərbiyəsini formalaşdırın,

dan çay istədiyimi, beləliklə özümü atama bənzətdiyimi xatırlayıram. Buna bənzər hadisələr hamımızın başına gelmişdir və buna istənilən qədər misal vermək olar. Eyni zamanda atasının siqaret çəkdiyini görüb siqaretə meyil salan azyaşlı uşaqlarımızı da pis

onu yaxşı, ya da pis istiqamətdə inkişaf etdirən bir sıra ünsürlər vardır: Ailədə verilən düzgün tərbiyə, məktəb, ətraf mühit, oxuduğu kitablar və s...

Biz burada insan tərbiyəsinə təsir edən ən mühüm xüsuslardan olan, hətta bunların başında gələn “örnək alma” məsələsinə toxunacaqıq daha çox. Dünyaya yeni gələn bir uşaq böyüdükcə ailəsində gördüklərini eynilə təqlid etməyə çalışır. Ailədə ata-ananın müəyyən hərəkət və davranışlarını mənimsemək, onlar kimi olmaq arzusuya böyükür. Kiçik yaşlarında atamın işdən nahara gəldikdə yeməkdən əvvəl çay içməsini və mənim də dəfələrlə yeməkdən əvvəl anam-

örnək mövzusunda nümunə gösrətmək olar. Yaş irəlilədikcə bu cəhətimiz də bizi məlumatlaşdırır. Sadəcə olaraq ya biz fərqinə varmırıq, ya da kimisə örnək almaq, kiməsə bənzəmək istəyimizi açıqca dilə gətirməkdən xəcalət çekirik. Nə qədər də yersiz xəcalət! Halbuki üzə vurmasaq da hər birimizin təhtəşüründə bənzəmək istədiyimiz bir ığid yatır. Qəbul edilmiş bir gerçek var ki, insan dəyişkən varlıqdır və hər zaman bir örnəyə ehtiyac duyur. Əsasən də gənclərin ruhundakı örnək alma ehtiyacı doğru mənbədən qidalanmadığı zaman, onlara bu xüsusda düzgün istiqamət

verilmədikdə yanlış insanların örnək alındığını müşahidə edirik. Cəmiyyətimizdə, hansısa qulağı sırgalı, göbəyi açıq Avropalı kişi müğənnini özünə örnək alan, saç düzümünü onun saç düzümünə bənzədən, onun geydiyi paltarlara üstünlük verən, qulağını, burnunu deşdirən və özündən, öz milli-mənəvi kimliyindən uzaqlaşan gənclərin olduğunu görürük. Halbuki o gənclərə həqiqi ideal insanın, örnək alınacaq şəxsiyyətlərin kim olduğunu qaneeidi tərzdə göstərə və təlqin edə bilsəydik nəticə belə olmazdı bəlkə də. Elə isə kimdən nümunə götürməliyik? Əlbəttə ki, burada qeyd etməliyik ki, insan olduğumuz üçün nümunə götürəcəyimiz şəxslərdə axtaracağımız üstünlük vəsfı insanlıq vəsf olmalıdır, yəni örnəyimiz “insani-kamil” dediyimiz şəxsiyyətlər olmalıdır. Bunun da zirvəsində ilahi qanunlar çərçivəsində yaşamış və insanlığın xilası üçün çalışmış peygəmbərlər, ən başda da Həzrət Məhəmməd (s.ə.s) gelir. Müdrük bir deyim var: “İnsanlar fikirlərə deyil, şəxsiyyətlərə heyrandır.” Gəlin baxaq, bu gün neçə nəfər hansısa bir filosofun, dahi mütəfəkkirin həyatını örnək alır? Bəlkə bir, ən çox bir neçə nəfər taparıq. Fərabinin “Mədinətül-Fazılə”ndəki qaydalara tabe olaraq xoşbəxt cəmiyyət qurmaq arzusunda olan neçə nəfər var? Və ya belə deyək, “Mədinətül-Fazılə” neçə insanı, neçə cəmiyyəti xoşbəxt edə bildi? Burada hansısa filosofun, mütəfəkkirin əsərlərində yazılışlarının səhv və ya doğru olduğunu müqayisə etmirik (doğru da ola bilər, səhv də), sadəcə olaraq insanın şəxsiyyətə heyranlığına diqqət çəkmək istəyirik. Amma İslam Peygəmbərinin davamçılarına baxdıqda, saymaqla qurtarmayaq qədər qələbəlik insanlığını çıxır qarşımıza. Hələ müsəlman olmadığı zamanlarda Əbu Süfyanın etiraf etdiyi kimi: “Başında tac gəzdirən heç bir hökmdar görmədim ki, ətrafinda Məhəmmədin əshabi kimi pərvanəyə dönen insan izdihamı olsun!”

Bütün bəşəriyyətin, hətta fərqli din və düşüncəyə sahib olsa da, insaf sahibi elm xadimlərinin də etiraf etdiyi kimi örnək alınacaq ən kamil insan Həzrət Məhəmm-

məd (s.ə.s) dir. İslam dininə mənsub bir cəmiyyətdə yetişən bizlər əslində çox şanslıyıq. Dağa-daşa düşüb kimi nümunə götürəcəyimizi araşdırmağa gərək yoxdur. İdeal insan önmüzdədir. Həzrət Məhəmməd və onun yetişdirdiyi örnək nəsil olan əshabi-kiram. Hər biri varlıq səmamızı aydınlayan, bizə yol göstərən ulduzlar misali örnək insanlar.

Onlar nə üçün örnək olmayı bacardılar? Çünkü hər bir peygəmbər kimi o da ilk növbədə cəmiyyətin fərdi idi və özünü cəmiyyətdən ayrı saymırı. Təbii həyatına davam edirdi və ilahi qanunlara tabe olaraq gözəl insan modeli formalasdırmağın mümkünüyünü ortaya qoyurdu. Müqəddəs Qurani-Kərimin bir neçə ayəsində də Rəsulullah xıtabən: “**De ki, mən də sizin kimi bir bəşərəm**” ifadəsi keçir. Səhabələr də

*Nümunə götürəcəyimiz şəxslərdə
axtaracağımız üstünlük vəsfı
insanlıq vəsf olmalıdır, yəni
örnəyimiz “insani-kamil” dediyimiz
şəxsiyyətlər olmalıdır.*

onun yaşam tərzini həyatlarına tətbiq etmək dərди ilə yaşadıqları üçün bütün əslərə nümunə ola bildilər. Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi biz əslində çox şanslıyıq ki, nümunə götürəcəyimiz mükəmməl bir insanın -hansi ki, Allah onu “üsveyi-həsənə -ən gözəl örnək” adlandırır- ümmətindən. Nümunə götürəcəyimiz örnəklərimiz həyatın içindəndir. Gerçək qəhrəmanlardır. İnsanlığın ən nümunəvi dövrünü - Əsri-səadəti formalasdırıan insanlardır.

Bir gerçəyi də vurgulamaq lazımdır ki, müsəlman örnək alaraq örnək olmağa, yaxşı işlərdə öndər olmağa can atan insandır. Çünkü Allah-Təala uca kitabında: “**Ey Rəbbimiz, bizə zövcələrimizdən və uşaq-larımızdan** (sənə itaət eməkla bizi sevindirib) **gözümüzün işığı** (bəbəyi) **olacaq övladlar ehsan buyur və bizi müttəqilərə imam** (öndər, rəhbər) **et!**” (əl-Furqan, 74) deyən bəndələrdən olmağımızı təlqin edir.

ÖRNƏK ALARAQ ÖRNƏK OLMAQ

Insan yaradılış etibarilə özündən yüksək və üstün gördüyü insanları nümunə almaq xüsusiyyətinə sahibdir. Yəni insan təsir edən, təsirlənən və dəyişən varlıqdır. Məsələn, yer üzündə bütün cəmiyyətlər özləri üçün bir örnək və model şəxsiyyət seçmişlər. Buddizmdə Buddha, Nasizimdə Adolf Hitler, Maoizmdə Mao, İtalyan faşizmində Mussolini örnək alnan insanlardır. Görəsən, bu model və örnək insanlar günümüzdə nə qədər örnək olmaqdadırlar? Yəni bir zamanlar hər kəs tərəfindən rəğbət bəslənən şəxsiyyətlərin təsiri günümüzdə də davam edir mi? Halbuki örnəklikdə əsas olan da imilikdir. Nə qədər uzun müddətli örnək götürülsənsə, bir o qədər örnək şəxsiyyətsən deməkdir.

Hər kəsin qətiyyətlə qəbul etdiyi bir həqiqət var ki, günümüzə qədər -istər inananlar tərəfindən, istərsə də inanmayanlar tərəfindən- ən çox örnək götürülən və hər kəs tərəfindən rəğbət bəslənən mükəmməl şəxsiyyət Həzrət Peyğəmbər əleyhissalamdır. Necə də olmasın?! Çünkü özünün də ifadə etdiyi kimi, onu tərbiyə edən kainatın yaradıcısı Uca Allahdır.

Əlbəttə ki, bu gündən sonra da Həzrət Məhəmməd əleyhissalamdan daha örnək və daha əxlaqlı şəxsiyyət dünyaya gəlməyəcəkdir. İslam tarixi boyu gəlib-keçmiş nümunəvi şəxsiyyətlərin hamısı Həzrət Peyğəmbərə borcludurlar. Çünkü onların örnəkliyi Həzrət Peyğəmbərdən aldıqları tərbiyə və təsirə görədir. Bir zamanlar onu heç sevməyən və öldürmək üçün fürsət axtaran Xəttabin oğlu Öməri Həzrət Ömər edən məhz Onun örnək davranışları və örnək şəxsiyyətidir. Qız uşaqlarını diri-dirisi torpağa basdırın yarımvəhşi bir toplumu səadət çağının ulduzlarına çevirən Həzrət Peyğəmbərin örnək şəxsiyyətidir.

Heç şübhə yoxdur ki, örnək şəxsiyyət ola bilmək üçün örnək ala bilmək ən əsas vəzifələrdəndir. Əgər səhabələr Həzrət Peyğəmbəri örnək almasayırlar cahiliyyə dövrünə qərq olub batardılar. Nuh əleyhissalamın oğlunu, Lut əleyhissalamın həyat yoldaşını məhv edən amil də məhz bu peyğəmbərlərin örnəkliyini qəbul etməyib, örnək almamaları idi. Həzrət Peyğəmbər əleyhissalamı əsahbini göydəki ulduzlara bənzətməyə vadər edən xüsus

onların Peyğəmbər əleyhissalamı gərəkli şəkildə örnək almaları və sonrakı nəsillərə örnək olmalarıdır. Onlar Peyğəmbərin üzüntüsünə üzülmüş, sevinməsinə daha çox sevinmişdilər. İslam alimlərindən Qazi İyaz deyir ki: "Hər kim başqa birisini sevirsə onu başqalarından üstün görər. Sevginin mənası budur. Elə isə Həzrət Peyğəmbər əleyhissalamı sevməyin əlaməti ona tabe olmaqdır. Onun sözünü, etdiklərini həyata tətbiq etməkdir. Əmrlərini yerinə yetirmək, qadağalarından uzaqlaşmaq, sevincli halında, kədərli halında, sixıntısında, rahatlığında onun yolundan ayrılmamaqdır."

Hər şeyin adı sayıldığı dövrümüzdə əlbəttə ki, mədəniyyətimizi və nəslimizi qorumaq üçün mütlək örnək şəxsiyyətlərə ehtiyac var. Gəlcəyimizə, övladlarımıza, özümüzə düzgün nümunə seçməsək qaranlıqlara gərq olarıq. Odur ki, örnəkliyi tarix tərəfindən də isbatlanan Peyğəmbər əleyhissalam hər birimizə nümunə olmalıdır. Həzrət Peyğəmbər bir ata olaraq hər valideynə, bir müəllim olaraq, hər gəncə, bir gənc olaraq hər gəncə, bir cəngavər olaraq hər cəngavərə, bir idarəçi olaraq hər idarəciyə, bir çoban olaraq hər çobana, bir tacir olaraq hər tacirə və s. örnəkdir. Hər bir müsəlman müsəlman olduğu üçün, hər bir insan insan olduğu üçün onu tanımlı və onun qoyduğu qaydalar əsasında yaşımalıdır. Onu tanımaq sünnlərinə hədislərinə, həyat hekayəsinə bələd olmaqla mümkündür. Gəlin hamiliqla bu ilimizi onu tanımağa həsr edək. Əminəm ki, onu tanımağa çalışan hər kəs heyran olacaq və hər gün daha çox sevəcəkdir. Əlbəttə, tanıyıb sevdikdən sonra da hər hərəkətimizlə ona bənzəməyə çalışacaqıq. Bil diklərimizi həyatımıza tətbiq etməsək nə bizə faydası olar, nə də bizi örnək almaq istəyənlərə təsiri.

Müsəlman hər zaman digər insanlara nümunə olan şəxsdir. Müsəlman digər in-

İslam tarixi boyu galib-keçmiş nümunəvi şəxsiyyətlərin hamısı Həzrət Peyğəmbərə borcludurlar. Çünkü onların örnəkliyi Həzrət Peyğəmbərdən aldıqları tərbiyə və təsira görədir. Bir zamanlar onu heç sevməyən və öldürmək üçün fırsat axtaran Xəttabin oğlu Öməri Həzrət Ömər edən məhz Onun örnək davranışları və örnək şəxsiyyətidir.

sanlara zərəri olmayan şəxsdir. Peyğəmbər əleyhissalamın Məkkənin büt pərəst və müsrikləri də daxil bütün insanları tərəfindən əmin olaraq qəbul edildiyi kimi, bütün dövrlərdə əmin olaraq görülən şəxsdir müsəlman. Müsəlman örnək aldığıni örnək olaraq sərgiləyə bilən, yaşaya bilən şəxsdir. Müsəlman hər kəs tərəfindən müsbət mənada qibət edilən və örnək götürən şəxsdir. Müsəlman digər insanları "əsl insan budur" deməyə vadər edən şəxsdir. Xülasə, əsl insan Peyğəmbərin "ümmətim-dəndir" deməsinə layiq olan şəxsdir.

Hər kəs sevdiyi ilə, hər kəs örnək aldığı ilə bərabərdir. Örnək alınana layiqli ümmət, örnək alanlara layiqli örnək olmaq təmənnalarıyla...

**Özünü Türk Dünyasının gəncliyinə həsr etmiş, nümunəvi ailə başçısı,
ürəyi gənc bir ağsaqqal Veysel TATLI:**

UŞAQLARIMIZI YAXŞI YETİŞDİRİMƏYİN YOLU ONLARA GÖZƏL NÜMUNƏ OLMAQDAN KEÇİR!

İrfan: *İlk növbədə özünüz haqda qısa məlumat verərdiniz mümkünsə.*

Veysel Tatlı: Giresunun Bulancak qəzasının Hacət kəndindənəm. 1941-ci ildə anadan olmuşam. İbtidai sinfi və hafizliyimi öz kəndimizdə bitirdim. Evliyəm; ikisi oğlan, ikisi qız dörd övladım var. İmamxətib məzunuyam.

İrfan: *Hocam, bilirik ki, hafiz olmaq o qədər də asan iş deyil. Necə oldu ki, belə bir məsuliyyətli işə girişdiniz və Allahın izniylə müvaffaq oldunuz?*

Veysel Tatlı: Bizim zamanımızda bugünkü kimi təchizatlı, şəraitli Quran kursları yox idi. Büyük bacının həyat yoldaşı məşhur ustadlardan olan rəhmətlik Bəyazid oğlu Əli Əfəndinin tələbəsi idi. Yaxşı yetişmiş hafızlardəndi. O, kəndimizdə 1952-59-cu illər arasında Quran təlimi ilə məşğul idi. 40-50

hafız yetişdi. Kəndimizin ilk hafizi biz olduq. Sonra qonşularımızı, qohum-əqrəbamızı bu işə cəlb etməyə çalışdıq. Şükürələr olsun, özüm də daxil olmaqla, nəslimizdə 21 hafız yetişdi. İmamxətib və ilahiyyat məzunlarını saymırıam. Biz bir sıra məhru-miyyətlər içində hafizlik etdik. O zamanlar bizim kənddə yaxın kənddən gələn bir din xadimi imamlıq edirdi. Kənddə həm tələbə oxudurdu, həm də cümə günü imamlıq edirdi. Mən də onun yanında Quran oxuyarkən “Oğlum, sən hafiz ola bilərsən. Hafizliyə başla!” -demişdi. Rəhmətlik anam bir çox surə və duaları əzbər bilirdi. Atam rəhmətliksə Quran oxuya bilmirdi, amma namazıniyazı yerli-yerində idi. Atama müəllimin tövsiyəsi ilə hafizliyə başlamaq istədiyimi bildirdim. “Oğlum, hafizliyə başla, amma işlərimizi də axsatma!” dedi. Kənddə o qədər işimizvardı ki, görməklə qurtarmırıdı. Keçən əsrin ortalarında kəndlərin durumunu yaxşı bilirsınız. Biz də həm bu işləri görməli idik, həm də hafizliyə davam etməliydik. Beləliklə hafizliyə başladıq. Sübh tezdən əzbərləyərdim Quranı. Rəhmətlik anam sübh namazından bir saat əvvəl məni oyadardı. Hisli bir lampamızvardı. O vaxtlar istifadə olunan, şamdana bənzər, şüsəsiz bir lampa... Onun işığında əzbərlədim Quranı-Kərimi. Anam da mənimlə bərabər oturub gözləyərdi ki, birdən lampa aşar, ev-eşik yanar. Bir saat, ən çox iki saat dərsimi oxuyardım beləcə. Sonra gedib məşədən atla odun gətirərdim, sonra yeznəmin yanına gedib dərsimi verər, yeni dərs alardım. Yenidən tarlaya işə qayıdardım. Bu çətinliklərə baxmayaraq hafizliyi bitirdik Allahın köməyiylə.

İrfan: *Hocam, uzun illər oldu ki, Türk Dün-
yasında, xüsusilə Azərbaycanda xidmət etdi-
niz. Bir az da buradakı xidmətlərinizdən bəhs
edin!*

Veysel Tatlı: 1992-ci ildə Krıma xidmə-
tə getdik. Bir il orada qaldıq. 150 tələbəmiz
vardı. 3 qrupda oxuyurdular. Hər yaşıdan
tələbəmiz vardı. Yaşı az olanlar səhər gə-
lirdi, günortadan sonra yaşlılar, axşam da
işləyənlər. Böyük bir məscidin tikintisinə
başladıq. İstanbula tətilə getmişdik. Yenidən
Krıma qayıtmaga hazırlaşırıq ki qədər bizi
Azərbaycana atdı. Əslində biz hələ uzun il-
lər önce Sovet hakimiyyəti altındaki azər-
baycanlı qardaşlarımızı düşünür, bir gün
onlara qovuşmayı ümid edirdik. Bu vəsi-
ləylə Azərbaycandakı qardaşlarımıza qovuş-
mağın sevincini yaşayırıq. Uzun sözün
qisası, Azərbaycanın Şəki rayonuna gəl-
dik. Biz bura gələndə qış idi, Şəkidə qar
vardı. O zamanlar Azərbaycan yeni müs-
təqil olmuşdu, rayonlarda işiq, qaz yox idi.
Hamının şəraiti həddən artıq ağır idi. Şə-
kidə indiki Hafızlık Mədrəsəsində (təbii
o vaxt indiki kimi deyildi) işə başladıq. 26
tələbə topladıq, onlarla ilk addımları atdıq.
Dediym kimi şərait yox idi, tələbələr çox
çətinlik çəkirdilər, amma buna baxmayaraq
həvəslə dərslərə davam edildilər. Elə vaxt
olurdu ki, öz əllərimizlə odun doğrayırdıq,
dülərlik edirdik və s.

İrfan: *Hocam, o gündən bu günə nə dəyiş-
di? Yetişməkdə olan Azərbaycan gəncliyində
nələri müşahidə edirsiniz?*

Veysel Tatlı: Dediym kimi biz burada 26
tələbə ilə başladıq xidmətə. Ağır zamanlar
keçirdik. Azərbaycanda çətinliklər vardı.
Çörək talonla idi, qaz yoxdu, işiq fasıləylə
verilirdi. Binamız tam hazır deyildi. Otaqlar
təmirsiz idi. Bir tərəfdə tikinti gedirdi, bir
tərəfdə tələbələr oxuyurdu. Keçən zaman
içində çox şey dəyişdi. Azərbaycan inkişaf
etdi, dövlət gücləndi, əhalinin şəraiti yax-
şılaşdı. 70 illik ateizm əsarətindən çıxan

xalq öz milli-mənəvi dəyərlərini dərindən
öyrənməyə nail oldu. Fürsətdən istifadə
edərək bu işdə əməyi keçən Qafqaz Müsəl-
manları İdarəsinin rəhbərliyinə, möhtərəm
Şeyxüislam Allahşükür Paşazadəyə, Hacı
Salmana, o cümlədən Şəki bölgəsinin qazısı
Səlim Əfəndiyə öz təşəkkürümüz bildirirəm.

Biz 17 hafız məzun verdikdən sonra bu-
radakı fəaliyyətlərin sədasi hər tərəfə ya-
yıldı. Bu vəsiləylə yeni Quran kurslarının
açılmamasına zəmin hazırlanmış oldu. Bu gün
demək olar ki, Azərbaycanın bir çox yerində
bu kurslarda təhsil almış din xadimləri fə-
aliyyət göstərir. Hamısı da dinə, vətənə,
millətə sadıq, milli-mənəvi dəyərlərə bağ-
lı gənclərdir maşallah. Bu gün ölkədə və
ölkə sərhədlərindən uzaqlarda hafızləri-
miz keçirilən müsabiqələrdə öz sözünü
deyir, dövlət bayrağını dalgalandırır. Onu
da qeyd etməliyik ki, o vaxtlar bu kimi iş-
lər görülməsəydi, Sovet rejimindən yeni
çıxmış Azərbaycanda dini sahədəki boş-
luqdan istifadə edən müəyyən qüvvələr öz
istədiklərinə nail olacaqdılar. İndi isə bax-
dıqda görürük ki, ölkə rəhbərliyinin də
nəzarəti ilə respublikada bu kimi neqativ
halların qarşısı alınır. Artıq yetişməkdə olan
nəsillər nəyin doğru, nəyin səhv olduğunu
bilirlər. Hər zaman misal verirəm: biz yeni
gəldikdə bir uşaq tapmırıldıq doğru-dürüst
“Sübhanək” duasını oxuyacaq. İndi həmin

*Yetişən nəsillərə Allah və Rəsulunun
sevgisini aşılıamaq, onlara dirlərini
hər şeydən üstün tutmalarını,
ixlaslı olub riyadan çəkinmələrini,
səbirli olmayı, Allaha şükür etməyi,
kiçikləri sevməyi, böyüklərə hörməti,
elmlı olmayı, əmanətə riayəti,
qonum-qonşuyla, insanlarla xoş
raftarı, halallığa əhəmiyyət verməyi
təlqin etməliyik.*

uşaqların önündə imamlıq etməyə ehtiyatla yanaşırıq. Hamısı maşallah özünü kifayət qədər yetişdirib.

Bu gün Bakıda yerləşən, bizim də çalışığımız Qız Quran Kursunda 12 hafiz qızımız yetişdi. 16 qızımız da hafiz olmaq üzrədir. Kimisi hafizliyini bitirdi, kimisi də bitirmək üzrədir. Eyni zamanda burada gözdən əlil xanımlara da Quran və dini biliklər öyrənilir. Artıq onlardan da on beşə yaxını brayl əlifbası ilə Quranı mükəmməl oxuya biləcək səviyyədə yetişib. Bu ayın sonunda çox sevdiyimiz Azərbaycana əlvida deyib Türkiyəyə qayıdacəq qızı inşallah. Qayıdarkən bu inkişafı müşahidə etmək sevincində haldır.

Irfan: *Hocam, siz eyni zamanda bir çox valideynə örnek, bacarıqlı ailə başçısınız. Ömrünüzün böyük bir hissəsinə xidmətə həsr etdiniz. Lakin bununla yanaşı övladlarınızın tərbiyəsində ehmalkarlıq göstərmədiniz. Bunu necə bacardınız?*

Veysel Tatlı: İlk növbədə qeyd edim ki, müvəffəqiyyət Allahdandır. Biz hafizliyimizi bitirdiyimiz il yeznəm Girəsunun Çinarlar məscidində müəzzzin oldu. Məni də öz yanına dəvət etdi. Yaxşı da dülger idi. "Həm birlidə işləyərik, həm də diyanətə məmurluq üçün müraciət edərsən" dedi. Onun yanında

bir il çalışdıq. Kənddən çıxıb mərkəzə getməkdən bir məqsədim də uşaqlarımı yaxşı yetişdirmək, səviyyəli məktəblərdə oxutmaq idi. Eyni məscidə məni də müəzzzin təyin etdilər. Əsgərlikdə olanda maşinkada yazdığını üçün yazı-pozu işlərini də yaxşı bilirdim. Müfti məni məmurluğa işə götürdü. Sonra isə məscidə imam təyin etdilər. Bütün bu xidmətlər 25 il davam etdi. Həm xidmət etdik, həm də övladlarımızın təhsili ilə ciddi məşğul olduq. Uşaqları yaxşı yetişdirə bilmək üçün onlara ilk növbədə maddi və mənəvi dəstək olmaq lazımdır. Onları iman, əxlaq, əməl kimi mövzularda kifayət qədər məlumatlandırmaq ilk şərtlərdən-dir. Uşaq məktəbdən əvvəl ailədə formalasır. Onlara yaxşı nümunə olmaq, uşaqla ya-xından maraqlanmaq lazımdır. Valideyn heç maraqlanmasa, məktəbə gedib-gəlməklə nəticə müsbət olmaz. Uşaqlar orta məktəblə yanaşı müxtəlif faydalı dərnəklərə, kurslara da getməlidirlər ki, açılışınlar, daha da inkişaf etsinlər. Uşaqlarının tərbiyəsi xüsusunda mənim bir prinsipim vardi. Davamlı müəllimlərlə əlaqə saxlayardım, hər həftə uşaqların təhsili ilə maraqlanar, müəllimlərindən soruşardım. Əsas olan uşaqları düzgün istiqamətləndirməkdir. Mən uşaqları heç vaxt sixmadım. İki oğlumu da sərbəst

buraxdim. Karateyə, boksa, futbola və başqa idmanlara, kurslara getdilər. Yeri gəlmışkən qeyd edim; kiçik oğlum eyni zamanda Milli Məclisimizin Futbol Federasiyasının başqanıdır. Onları sərbəst buraxmaqdə da principim bu idi: bir yerə gedəcəyiniz zaman xəbərim olsun. Mən sizı axtaranda dediyiniz yerdə tapa bilim. Uşaqları təqib etmək lazımdır. Onları sixışdırmaq da olmaz, başıbos da qoymaq olmaz. Dediym kimi, gözəl örnək olmaq mühümdür. Bir ata içki içirsə, siqaret çəkirsə nə qədər uşaqlarına bu kimi şeylərin zərərindən danişsa da nəticəsi olmaz. Öncə sən içməyəcəksən, uşaq da səndən nümunə götürəcək. Sən namaz qılacaqsan ki, övladın da sənə baxıb namaz qılsın. Yoldaşılıqla mən uşaqlara ilk növbədə yaxşı örnək olmağa çalışdıq. İndinin özündə də onlar bizə qonaq gələndə xanım sübh namazı vaxtı qapılarını döyüb namaza çağırır. Şükürler olsun hamısı namazı ni qılır, amma yenə də anaları xatırladır. «İnsanhıq halıdır, birdən yatıb qalarlar, saatın zəngini eşitməzlər»-deyir. O, öz vəzifəsini yerinə yetirir. Unutmamaq lazımdır ki, hər birimiz övladlarımızdan məsuluq. Bunlar mühüm xüsuslardır. Uşaq atanın böyüküyüնü qəbul etməlidir. Biz babalarımızdan belə gördük, övladlarımıza da bunu təlqin etdik.

Bir oğlum hədis sahəsində doktordur, böyük qızım imamxətib məzunu, eyni zamanda hafizdir. O da Ordu şəhərində hafızlık mərkəzində xidmət edir. Hər il 9-10 hafiz yetişdirir. Digər oğlum da hafizdir, imamxətib məzunu, veterinerdir. Türkiyə Böyük Millət Məclisində bir dənəm deputat oldu. Bu il yenə namizədlər siyahısında adı var. Qaldı kiçik qızım. O da ilahiyyat məzunudur, hafizdir. Samsunda hafızlık mərkəzində müəllimlik edir. Şükürler olsun, ailə həyatından məmnunam. Hörmət və mehribanlıq ab-havası hökm sürür. Fındıq mövsümü geldikdə hamımız – övladlarım, nəvələrim kəndə yiğisiriq. Hər işi birlikdə görürük. Bir evdə qalırıq.

Uşaqları yaxşı yetişdirə bilmək üçün onlara ilk növbədə maddi və mənəvi dəstək olmaq lazımdır. Onları iman, əxlaq, əməl kimi mövzularda kifayət qədər məlumatlandırmaq ilk şərtlərdəndir. Uşaq məktəbdən əvvəl ailədə formalaşır. Onlara yaxşı nümunə olmaq lazımdır.

(İrfan: Rəhmətlik atanızın tövsiyəsinə sadıqsınız yəni. İşi də axsatmırıınız.)

İrfan: *Hocam, sonda bir ağsaqqal olaraq gənclərə nə tövsiyə edərdiniz? Örnək bir nəsil yetişdirmək üçün nə etməliyik?*

Veysel Tath: Bizi yaradan Allah dünyada və axırətdə səadət içinde yaşamamız üçün riayət edəcəyimiz bir sıra qayda-qanunlar qoymuşdur. Əgər onlara lazımlıca riayət edər və bunu gənclərimizə, övladlarımıza təlqin edə biləriksə, o zaman sağlam cəmiyyət formalasdırmaq mümkün olar. Burada bir sıra maddələri qeyd etmək lazımsa, deyə bilərik ki, yetişən nəsillərə Allah və Rəsulunun sevgisini aşılamaq, onlara dinlərini hər şədən üstün tutmalarını, ixləslə olub riyadan çəkinmələrini, səbirli olmayı, Allaha şükür etməyi, kiçikləri sevməyi, böyüklərə hörməti, elmlə olmayı, əmanətə riayəti, qonum-qonşuya, insanlarla xoş rəftarı, halallığa əhəmiyyət verməyi təlqin etməliyik. Qeybətdən, həsəddən, haram qazancdan, ikiüzlülükdən, xəsislikdən və bu kimi pis xasiyyətlərdən çəkindirməliyik. Bir sözə, Allaha layiqli qul ola bilmək hədəfimiz olmalıdır. Namazlarımızı və digər ibadətlərimizi yerinə yetirməliyik. Allahın əmr və qadağanlarına riayət etməliyik.

Milli-mənəvi dəyərlərə ehtiramla yanaşmaq, vətənə, millətə, bayrağa sadıq qalmaq ən əsas vəzifələrimizdən olmalıdır.

GÜL BAYRAMI

May ayının gəlişi eyni zamanda bütün Azərbaycan xalqına yaxınlaşmaqdə olan bir bayramın gəlişindən xəbər verir. Elə bir bayram ki, həmin gün respublika paytaxtı başda olmaqla ölkəmizin bütün rayon və şəhərləri əlvan gül-çiçəklərlə bəzədilir. Bəli, bu bayram 10 May – Gül bayramıdır.

Artıq bir neçə ildir ki, ümummilli lider, mərhum prezident Heydər Əliyevin doğum günü olan may ayının 10-u qədirbilən xalqımız tərəfindən Gül Bayramı kimi qeyd edilir. Bu günün yüksək canfəşanlıqla qeyd olunması ümummilli liderə vəfa borcunun bir təzahürüdür.

Gül bayramı “Müstəqilliymiz daimi və əbədidir” sözlərini şüardan əmələ çevirən, kövrək müstəqilliymizi amansız düşmənlərin hücumlarından məharətlə qoruyan, dünya birliyində ölkəmizin mövqeyini getdikcə möhkəmləndirən, planetin aparıcı dövlətlərini Azərbaycanla əməkdaşlığı cəlb edən müdrik öndərimiz Heydər Əliyevi anım günüdür. Bəli, qılıncla əldə edilə bilməyən bir çox qələbələrin yüksəkliyini ağıl, qələm, söz, müdriklik, uzaqqorən siyaseti ilə fəth edən Heydər Əliyev...

O, XX əsrдə Türk dünyasının yetişdirdiyi ən qabaqcıl siyasətçi və dövlət xadimidir. Hələ ötən əsrin 80-ci illərinin əvvəllərində Ulu Öndər Heydər Əliyev öz şəxsiyyəti ilə türkçülük düşüncəsini SSRİ kimi nəhəng imperiyanın ən ali iyerarxiyasına qədər gətirib çıxarmışdır. Kremlən dönyanın böyük bir coğrafiyasının taleyini müəyyən edən bir neçə nəfər arasında olan yeganə türk - Heydər Əliyev...

Zaman-zaman müxtəlif sınaqlara çəkilən xalqımız XX əsrin əvvəllərində az da olsa yaşadığı azadlığını əsrin sonuna doğru yenidən qazanmağa nail olmuş və özünün müstəqil dövlətini qurmuşdur. Oğul və qızlarımızın qanı bahasına əldə edilən müstəqilliyyin möhkəmlənməsi və əsrin əvvəlindəkindən fərqli olaraq əldən çıxmaması isə ümummilli lider Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Öz müstəsna xidmətləri ilə xalqın yaddaşında yaşayan Heydər Əliyevin nəyə qadir olduğunu təkcə Azərbaycan xalqı deyil, bütün dünya şahid oldu. O, nəhəng bir xalqdan güc alan və nəhəng siyaseti ilə onu təmsil edən ulu öndərdir. Həmişəyaşar Ulu Öndər – Heydər Əliyev...

Bu gün çiçəklənməkdə olan ölkəmizin hansı guşəsinə baxırıqsa, Heydər Əliyevin əsərlərini görürük. Azərbaycanın bütün dünyada özünəməxsus nüfuza və sözə sahib olması da birbaşa ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin əsasını qoyduğu xarici siyasetlə bağlıdır. O, hər zaman xalqın qəlbində yaşayacaq və nə qədər ki, Azərbaycan var onun xatirəsi heç vaxt yaddaşlardan silinməyəcək.

BİR KƏRƏ YÜKSƏLƏN BAYRAQ BİR DAHA ENMƏZ!

28 may 1918-ci il Azərbaycanın ən parlaq və unudulmaz tarixi günlərindən biri, yəni Azərbaycanın İstiqlal Günüdür. Bu, Azərbaycanın hələ keçən əsrin əvvəllərində respublikaçılıq ənənələrindən, dövlətçilik və milli inkişafından xəbər verirdi. 1918-ci ilin May aynının 28-də Azərbaycan milli şurası istiqlal bəyannaməsi ilə Azərbaycanın şimal torpaqlarında Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyəti yaradığını elan etdi. Bu tarixi sənəd də Azərbaycanın qonşu xalqlar və dövlətlərlə dostluq münasibəti quracağı öz əksini tapirdi. Eyni zamanda burada müstəqil Azərbaycan dövlətinin təşkil idarəsinin xalq cümhuriyyəti olduğu qeyd olunurdu. Sözügedən sənədə görə Azərbaycan xalq cümhuriyyəti millət, məzhəb, sinif və cins fərqi görmür və bütün vətəndaşların siyasi hüquqlarını təmin etməli idi.

ADR Türk və İslam dünyasında ilk Parlamentli Respublika və ilk demokratik, hüquqi və dünyəvi dövlət nümunəsi idi. Müstəqil Azərbaycan Cümhuriyyəti qısa ömründə böyük nailiyyətlər və qalibiyyətlər əldə etdi. İlk dəfə qadınlara seçim hüququ tanıyan və qadın - kişi bərabərliyini təmin edən cümhuriyyət o cümlədən milli ordu, milli pul, demokratlaşma, milli bank, azad seçkilər, beynəlxalq əlaqələr və beynəlxalq ictimayət tərəfindən Azərbaycan istiqlalının rəsmiyyətə tanınması, Azərbaycanın bütövlüyünü təmin etmək, iqtisadi islahat və bir cümlə ilə desək bu gün özlərini modern hesab edən ölkələrin bir çoxunun

hələ də təmin edə bilmədiyi demokratik şəraiti 89 il bundan əvvəl Müstəqil Azərbaycan Cümhuriyyəti təmin etmişdir.

ADR-i rəsmi surətdə tanıyan ilk dövlətsə təbii ki, tarixən bizə qardaş olan Türk-Osmanlı dövləti olmuşdur.

Azərbaycan Demokratik Respublikası gərgin və mürəkkəb ictimai-siyasi şəraitdə cəmi 23 ay fəaliyyət göstərə bildi. Təəssüflər olsun ki Müstəqil Azərbaycan Cümhuriyyəti iki yaşına dolmadan bolşeviklərin hücumuna məruz qalıb devrildi. Sovetlər Birliyi Azərbaycanı məcburi surətdə öz tərkibinə daxil etdi. Məmməd Əmin Rəsulzadə tərəfindən əsassı qoyulan Demokratik Cümhuriyyətin varlığına qısa müddət sonra son qoyulsa da, igağ oğul və qızlarımız əsrin sonunda yenidən bu müstəqilliyi bərpa edə bildilər. O zaman bolşeviklər tərifindən devrilməsinə baxmaya-raq müstəqillik ideyası yenilmədi və M.Ə. Rəsulzadənin "Bir kərə yüksələn bayraq bir daha enməz" şuarı əsrin sonlarında öz əksini tapdı. Nəhayət 1991-ci ildə Sovet İmperiyasının dağılması ilə Azərbaycan yenidən öz müstəqilliyini elan etdi. Yenidən üçrəngli bayrağımız mavi səmada dalğalandı. Artıq o gündən 20 il keçir. Bu 20 ildə ölkəmiz öz qüdrəti ilə hər tərəfə səs salıb. Sevindirici haldır ki, bu gün respublikamızın idarəsi əmin əllərdədir. Hər gün müşahidə etdiyimiz yeniliklər, ölkənin çiçəklənməsi bundan xəbər verir.

MÜSƏLMAN VƏ DƏYİŞİM

Yaşadığımız əsrin ən yaygın söz-lərindən biri də dəyişimdir. Hər kəs dəyişməkdən bəhs edir. Varlığını sürdürmək istəyirsənsə, dəyişmək məcburiyyətindəsən. Fərd də dəyişməlidir, cəmiyyət də. Dünyaya uyğunlaşmaq lazımdır. Dünya durmadan dəyişməkdir.

Dəyişmək insana nə gətirir? Yaşadığımız çağda gözə dəyən dəyişim fərd və arzuların ilahlaşdırılmasıdır. Fərdin arzuları -azğın arzular olsa da- «toxunulmaz» qəbul edilir. Söz gəlişi, cinsi mövzularla əlaqədar yeni bir təmayül ortaya çıxmışsa, o düşüncəni daşıyanların haqları insan haqlarıyla əlaqələndirilir. Halbuki azğın meyillərin müalicə edilməsi cəmiyyətin fərd üzərindəki haqqıdır. Çünkü insan təmayüllərini idarə edə bilmədiyi təqdirdə bundan bütün cəmiyyət zərər görər.

«İctimai yaxşılaşma»nın deyil, fərdi müvəffəqiyyətin hədəf olaraq insanların öünüə qoyulması da bu əsrə tanış olduğumuz bir dəyişimdir. Fərdi müvəffəqiyyət ictimai hədəflərlə birlikdə bir məna daşıyır. Gənclər fərdi müvəffəqiyyətə yönəldikləri üçün ictimai müvəffəqiyyətlərə liderlik edə bilmirlər. Gənclərin öünüə yalnız fərdi hədəfləri deyil, ictimai hədəfləri də qoymaq lazımdır. Gənclərə «bu ölkəni dəyişdirmək, hətta dünyani dəyişdirmək sənin əlindədir» demək lazımdır.

Təhsilin təməl məqsədlərində və metodlarında dəyişikliklər müşahidə olunur. Bir çox ölkələrin təhsilində əsas hərəkət nöq-

təsinin yeni bir dəyər keşf edən və paylaşan insan yetişdirmək deyil, «itaətkar vətəndaş» və «yaxşı istehlakçı» yetişdirmək olduğunu görürük. İbtidai təhsildən tutmuş universitetə qədər bütün təhsil sektorunu istehsalın deyil, istehlakin tərəfdarı görünür.

Tarixə baxaq. Dəyişimlər insana xoşbəxtlik gətiribmi? İctimai islahatların insana xoşbəxtlik gətirdiyini qeyd etməmək əlbəttə ki, doğru olmazdı. Bunun ən göz

oxşayan nümunəsini Hz. Məhəmməd ortaya qoydu. Bədəvi bir cəmiyyətdən bütün dünyaya nümunəvi bir mədəniyyət incisi çıxardı. İslamiyyət Adriatik dənizindən Çin səddinə qədər yayıldı. Müsəlmanların bu parlaq dövrləri fiziki səbəblərlə açıqlana bilməz. Ancaq ruh yüksəkliyi, ali ideal ilə açıqlana bilər. Müsəlmanlıq bütün insanlığa bir ideal qazandırıdı. İnsanın hədəfini ucaltdı. Həyatın ölüm sonrasını da əhatə edən mənasını öyrətdi.

Ötrafımızdakı müsbət və mənfi bütün dəyişimlər daxilimizdəki dəyişimlərə bağlıdır. Daxili dəyişikliklərimiz xaricimizə əks olunur. Niyyət pozuqlugumuz varsa, işimizdə və davranışlarımızda da bunun əksi müşahidə olunur. Şeytan da insan üzərində bir «dəyişim mübarizəsi» aparır. Şeytan yaradılışdakı saflığı pozmaq, dəyişdirmək istər. İnsanın yaradıldığı kimi qalmamasını, fiziki və mənəvi dəyişikliyə getməsini istər. (Ən-Nisa, 119) Şeytan yalnız vəsvəsə ilə daxili narahatlığa səbəb olmur. İnsanın xarici görünüşü və fiziki quruluşuya da oynayar. Müasir çağda cazibədar görünmək naminə fitrətə zidd gəyim və bədənə edilən müdaxilələr bunu açıq şəkildə ortaya qoyur. İnsan da saf qala bilmə mübarizəsi aparmalıdır. Kamil insan olmaq bu daxili mübarizəyə bağlıdır. Bir cəmiyyət öz daxilini dəyişdirmədikcə Allah da onları dəyişdirməz. (Ər-Rəd, 11) Peyğəmbərimiz (s.ə.s) buyurur: «Kim bir pislik görsə, onu əliylə dəyişdirsin. Əgər əliylə dəyişdirməyə gücü çatmazsa, diliylə dəyişdirsin. Diliylə dəyişdirməyə də gücü çatmazsa, ürəyi ilə dəyişdirməyə çalışın, bu, imanın ən zəif dərəcəsidir.» (Müslim, İman, 78) Əllə dəyişdirmə idarəçilərin, dillə dəyişdirmə alımlərin, ürəyi ilə dəyişdirmə də xalqın vəzifəsi olduğu qəbul edilmişdir. Ürəyi ilə dəyişdirmə edilən pisliyə nifrət, edən kimsəyə də düzəlməsi üçün dua şəklində olacağı ifadə edilmişdir. Cəmiyyətdəki pisliklərin öhdəsindən gəlməsi mümkün olməzsa bu, cəmiyyətin yaxşılıqlara yönəlməsinə ən böyük mənədir. Sağlamlığını itirmiş bir cəmiyyətdə

fərdlərin də ruh və bədən sağlamlıqlarını itirdiyini söyləmək mümkündür.

Əslində «müsəlman fərd» başqasına deyil, özünə baxan, özünü düzəltməyə çalışandır. Hz. Peyğəmbər: «Bizə ayib və qüs-sur araşdırmaq qadağan olundu.» (Əbu Davud, Ədəb, 37) buyurur. Başqasına deyil, özünə baxmaq, özünü düzəltmək də müsbət nəticə qoyur ortaya. Şəxsiyyət özünü, kimliyini tapmaqdır. Elə hey başqalarının hərəkətləriyle maraqlanan adam özünü tapa bilməz. Fərdi müstəvidə etibarlı olan bu vəziyyət ictimai müstəvidə bütün müsəlmanlar üçün də etibarlıdır. Müsəlmanlar düzəlməyi və müsbət istiqamətdə dəyişməyi həqiqətən isteyirlərsə, nəzərlərini Avropaya, Amerikaya, Çinə baxmaqdan özlərinə çevirməlidirlər. Cəmiyyət olaraq da başqasına deyil, özümüzə baxmaq müsbət istiqamətdə irəliləmə və inkişafın vəzkeçilməz şərtidir. Müsəlman fərd, müsəlman ailə, müsəlman məhəllə diqqətə dəyər bir düsturdur. Ailədən dərhal sonra məhəllənin gəlməsi də mühüm məna kəsb edir. Müasir çağda müsəlmanlar məhəllə anlayışını unutdu. Halbuki məhəllə bir duygunun, düşüncənin, inancın idealın cəmiyyətə hopmasında əvəzsiz pillələrdən biridir.

Bütün dünyanın yeni bir dəyişimə ehtiyacı olduğu müşahidə edilir. Sevgi və mərhəmətdən məhrum olmaq böyük itkidir. Texnologiyanın sevgiyə ehtiyacı var. Fabriklərin sevgiyə ehtiyacı var. Maşınların sevgiyə ehtiyacı var. Bütün dünyanın müsəlmanların müsəlmanlığına ehtiyacı var. Biz özümüzə fəxr etməyi çoxdan unutduq. Özümüzü unutduq, özümüz olmayı unutduq. Biz özümüz kimi olmağa davam etsəydi, etdiyimiz işlərlə insanları həm fiziki, həm də ruhi baxımdan doyuracaqdıq. Onları sevgi və mərhəmətdən yoxsul olmaqdan qoruyacaqdıq.

Müsəlmanlar «dəyişimi» özgələrindən öyrənməyə qalxsalar, əsarətdən qurtara bilməzlər. Müsəlmanların dəyişim prosesi öz ruhlarıyla, inanclarıyla, hədəfləriylə olmalıdır.

PEYĞƏMBƏRİMİZİN UŞAQLARA QARŞI MÜNASİBƏTİ

İslam dininin uşağa münasibəti sevgi, mərhəmət və xoş rəftar anlayışına əsaslanır. Çünkü uşaq dünyaya tərtəmiz bir yaradılışla və günahsız olaraq gəlir. Həddi-bülüg yaşına qədər etdiyi hərəkətlərinə görə dini baxımdan məsuliyyət daşıdır. Dünyaya yeni gələn körpə hər cəhətdən böyüklerin köməyinə möhtac olub müəyyən yaşa qədər valideynlərinə bağlıdır. Bu səbəbə görə uşağa lazımlı olan qayğı göstərildiyi təqdirdə sağlam bir şəxsiyyət kimi formalşa bilir. Bu nöqtəyi-nəzərdən baxanda Hz. Peyğəmbərimizin (s.ə.s) uşaqlara münasibəti və onların yetişdirilməsinə aid tövsiyələri son dərəcə diqqətə layiqdir.

Başqa din və mədəniyyətlərdə olduğu kimi dinimizdə də yeni anadan olan uşaqlar üçün müxtəlif mərasimlərin yerinə yətirilməsi tövsiyə edilmişdir.

Dünyaya gəldikdən sonra uşağın qulagına azan oxumaq, onun üçün əqiqə qur-

banı kəsmək və anadan olduğunun 7-ci gündündə saçını qırxaraq saçrı ağırlığında gümüş və ya qızıl sədəqə vermək sunnədir. Bütün bunlarla yanaşı uşağa gözəl ad qoymaq da Peyğəmbərimizin yüksək dəyər verdiyi bir məsələdir. O, bir hədisi-şərifdə: “*Siz Qiymət günü özünüziñ və atanızın adları ilə çağırılacaqsınız, övladlarınıza gözəl adlar qoyun!*” -buyurmuşdur, hətta xoşuna gəlməyən bəzi adları da dəyişdirmişdir.

Oğlan uşaqlarının ən gec həddi-bülüg yaşına çatana qədər sünnət etdirilməsi də Peyğəmbərimizin həyata keçirdiyi işlərdəndir.

Hə. Peyğəmbər (s.ə.s) həyatın hər sahəsində uşaqlara dərin sevgi bəsləmiş, onları ciddi qəbul edərək səviyyələrinə enmiş, problemlərini həll edərək doğru yola istiqamətləndirmişdir. Bir hədisi-şərifində: “*Kimin uşağı varsa, onunla uşaq kimi davransın!*” -buyuran Rəsulullah (s.ə.s) bir dəfə nəvəsi Həsəni öpərkən yanında oturan Əqra bin Xabis adlı bir nəfər onu görmüş: -Siz

Hz. Peyğəmbər (s.ə.s) uşaqlara hədiyyələr verməyi tövsiyə edər və münasib vaxtlarda onlara lazımı qayğını göstərərdi. Hz. Ənəsin (r.a) rəvayət etdiyi bir hədisdə Hz. Peyğəmbərimiz (s.ə.s) belə buyurmuşdur: "Uşaqlarınıza hədiyyə verin və onları gözəl tərbiyə edin!"

uşaqları öpürsünüzmü? Mənim 10 övladım var, amma heç birini öpmürəm, -demişdi. Peyğəmbərimiz (s.ə.s) "Mərhəmət etməyənə mərhəmət olunmaz!" -deyə cavab vermişdi.

Hz. Peyğəmbərimiz (s.ə.s) "Gözümün nuru!" deyə təsvir etdiyi və hər fürsətdə əhəmiyyətini döñə-dönə vurğuladığı namaz zamanı belə uşaqlara mərhəmət və sevgi göstərmiş onların qəlbini toxunmamışdır. Allah Rəsulu (s.ə.s) bir dəfə nəvəsini özü ilə birlidə yatsı namazına məscidə gətirmişdi. Camaata namaz qıldırarkən nəvəsi belinə çıxmış, o da bu səbəbə görə səcdəni uzatmışdı. Əshabələr namazı bitirən kimi Peyğəmbərimizə: -Səcdəni uzatdınız, ya Rəsulallah! Nə isə baş verdiyini və ya vəh-yin gəldiyini zənn etdik, -dedilər. Bunun müqabilində Hz. Peyğəmbər (s.ə.s) "Yox, belə bir şey olmadı. Amma oğlum belimə çıxmışdı. Körnlü xoş olsun deyə tələsmək istəmədim." -buyurdu.

Peyğəmbərimiz (s.ə.s) uşaqlara salam verər, onların əhvalını soruşar, xəstələnəndə ziyarət edər, həm öz nəvələri, həm də digər uşaqlarla zarafat edər, onları həm əyləndirər, həm də tərbiyə edərdi.

Ənəs (r.a) belə nəql edir: Rəsulullah əx-laq baxımından insanların ən gözəli idi. Mənim Əbu Umeyr adlı süddən kəsilmiş bir qardaşım var idi. Hz. Peyğəmbər (s.ə.s) bize gələndə: -Ey Əbu Umeyr! Nə etdi Nuğeyr? -deyərdi.

Nuğeyr qardaşımın oynadığı quşun adı idi.

Əbu Hüreyrə (r.a.) belə deyir: Bu iki qulağımla eşitmiş və bu iki gözümlə gör-müşəm ki, Rəsulullah iki əli ilə Həsənin və

Hüseynin iki ovcunu tutar, sonra uşağın iki ayağını öz ayağının üstünə qoyar və "Yuxarı çıx"-deyərdi.

Uşaq ayaqlarını Rəsulullahın sinəsinə qoyana qədər çıxardı. Sonra Hz. Peyğəmbər (s.ə.s) uşağı öpər: "Allahım! Bunu sev, Çünkü mən onu sevirəm." -buyurardı.

Hz. Peyğəmbər (s.ə.s) uşaqlara hədiyyələr verməyi tövsiyə edər və münasib vaxtlarda onlara lazımı qayğını göstərərdi. Hz. Ənəsin (r.a) rəvayət etdiyi bir hədisdə Hz. Peyğəmbərimiz (s.ə.s) belə buyurmuşdur: "Uşaqlarınıza hədiyyə verin və onları gözəl tərbiyə edin!"

Əbu Hüreyrənin rəvayətinə görə Hz. Peyğəmbərə mövsümün nübar meyvələri gətirildikdə:

"Allahım! Biza vətənimizdə, meyvələrimizdə və miqyasımızda bərəkət üzərinə bərəkət ver!" -deyə dua edər, sonra da meyvəni orada olan ən kiçik uşağı verərdi.

Ənəs (r.a) belə nəql edir: Bir nəfər Peyğəmbərimizin (s.ə.s) yanında olarkən oğlu gəldi. Həmin adam oğlunu öpdü və qucağında oturdu. Bir az sonra da məclisə həmin adamın qızı gəlib çıxdı. Həmin adam qızını (öpmədən) qabağında oturdu. Bunun müqabilində aləmlərə rəhmət olan Peyğəmbərimiz (s.ə.s): "Kaş ki, ikisi ilə də eyni cür rəftar edəydim." -dedi.

İslamdan əvvəlki dövrə xor baxılan, oğlan uşaqları yanında ikinci dərcəli olan, hətta keçmiş zamanlarda diri-dirri torpağa basdırılan qız uşaqları İslamın gəlməsiylə öz layiqli qiymətini almışdır. Belə ki, bu bərədə bir hədisi-şərifdə buyurular: "Kimin bir qızı olarsa, onu torpağa basdırmasa, xor baxmazsa və oğlunu ondan üstün tutmazsa, Allah onu cənnətə qoyar."

Hz. Peyğəmbərimiz (s.ə.s) barmaqlarını bitişdirərək: "Hər kim qız uşağını yetkinlik çağına çatana qədər böyüdüb tərbiyə edərsə, qiyamət günü o kəslə mən bax belə, yan-yanaya olacaqıq." dedi.

HÖRMƏT ƏLAMƏTİ OLARAQ AYAĞA QALXMAQ

Müsəlmanlar Rəsulullahın həyatını ən gözəl yaşama şəkli qəbul edərlər. Öz həyatlarını o modelə görə şəkilləndirməyə çalışırlar. Oturub-qalxmaq, yeyib-içmək kimi şəxsi davranışlardan, insanlarla olan sosial əlaqələrə, hətta Allah-Təalaya qulluğunu ərz etmə şəklinə qədər hər xüsusda Onu özlərinə örnək alıllar. Qurani-Kərimin Allah Rəsulunu "ən gözəl nümunə" (Əhzab 21) olaraq göstərdiyini yaxşı bilirlər.

O vaxtlardan bəri müsəlmanların **peyğəmbər sünəssi olub olmadığını** öyrənmək istədikləri davranış şəkillərindən biri, **hörmətli biri üçün ayağa qalxıb-qalxılma-yacağı** məsələsidir. İmam Nəvəvi kimi şöhərtli bir İslam aliminin bu mövzuda bir əsər qələmə alması, tanınmış hədis alimi İbn Həcər əl-Əsqualanının bu məsələni **Fəthul-**

Bari adlı **Səhih-Buxari** şərhində (XI 52-56: İsti'zan 26) tam beş böyük səhifədə incələməsi, birinə hörmətən ayağa qalxmaq mövzusunun hər dövrdə müsəlmanları məşğul etdiyini göstərməkdədir. Nəvəvinin sözügedən əsərinin xeyli uzun olan adı onun bu mövzudakı qənaətini də ortaya qoymaqda və mövzunu sanki xülasə etməkdədir: "at-Tərxis fil-ikrami bil-qiyam, li zəvil-fəzli vəl-məziyyəti min əhli-İslam, alə cihətil-birri vət-təvkiri vəl iqtiram, lə 'alə cihətir-riyai vəl-i'zam - Riyakarlıq və dəyərindən çox böyütmək düşüncəsi olmadan surf hörmət etmək məqsədilə fəzilətli və dəyərli müsəlmanlar üçün ayağa qalxmağın caiz olduğu."

Xeyirliniz üçün qalxın

Mövzunu aydınlatmaq üçün əvvəlcə hörmətli insanlara hörmətən ayağa qalxmağı təşviq edən əhəmiyyətli hadisələrdən bəzi örnəklər təqdim edək. İlk misalımız mədinəli böyük səhabə Sad bin Muaz (r.a) ilə əlaqəlidir. Əbu Səid əl-Xudrinin bildirdiyinə görə Bəni Qureyzə yəhudilərinin mühasirəyə alındığı günlərdə Rəsulullah (s.ə.s) Sad bin Muazi yanına çağırılmışdı. Sad ullağına min-nərək onu gözləyən Rəsuli-Əkrəmin yanına gəldiyi vaxt Peyğəmbərimiz orada olanlara:

- *Xeyirliniz üçün ayağa qalxin!* -buyurdu.
(Buxari, Müslim)

İmam Nəvəvi yuxarıda adını verdiyimiz əsərində birinə hörmətən ayağa qalxmaq mövzusunda bu hədisin önəmli bir qaynaq (məsnəd) olduğunu söyləməkdə, İmam Müslim və Əbu Davud başda olmaqla Xattabi, Əbu Bəkr əl-Beyhəqi, Xatibi Bağdadi mühəddis və müfəssirliyi yanında bir Şafei fəqihi olan Fərra əl-Bəqavi və daha başqa alim və hədisçilərin birinə hörmət göstərmək məqsədilə ayağa qalxmaq mövzusunda bu hədisi dəlil gətirdiklərini bildirməkdə, bundan başqa Xattabi ilə Bəqavinin bu hədisi belə dəyərləndirdiklərini söyləməkdədir:

“Xalqın, fəzilətli bir idarəçi və adil bir vali üçün, **tələbənin də müəllimi üçün ayağa qalxması məkrub deyil, müstəhəbdür**; bu xüsusiyətlərə sahib olmayanlar üçün ayağa qalxılması isə məkrubdur.”

Sevgi, saygı, ikram

Möminlərin anası Hz. Aişə (r.anhə) Rəsulullahla qızı Hz. Fatimə (r.anhə) arasında meydana gəldiyini xəbər verdiyi bir sevgi nümunəsi mövzumuzun ikinci misalıdır. Hz. Fatimənin hal və davranışları etibarilə atasına çox bənzədiyini bildirən möminlərin anası o peygəmbər gülünün, atasının yanına hər gəldiyində Peygəmbəri-Zişanın ayağa qalxdığını, onu öpdüyünü və öz yerini ona verdiyini bildirməkdə, Peygəmbərlər Sultanının qızının yanına gedincə də Fatimənin eyni şəkildə atasını ayaqda qarşılıyıb Onu öpdüyünü və yerini Ona verdiyini nəql edir. (Əbu Davud, Tirmizi)

İmam Nəvəvi bu hədisin də mövzunu aydın şəkildə ortaya qoymuşunu söyləməkdədir.

Sayı və hörmət bəslənən şəxslər üçün ayağa qalxıla biləcəyini göstərən daha çoxa hədislər də vardır: Bir gün Peygəmbərimiz oturarkən süd anası Həlimə ilə əri Haris bin Abdulzza yanına gəldilər. Peygəmbərimiz paltarının bir qismini süd anasının, bir qismini də süd atasının altına sərdi. Sonra süd qardaşı Abdullah bin Haris gəldi. Bunun üzərinə şəfqət qaynağı Peygəmbərimiz **ayağa qalxdı** və onu qarşısına oturdu (Əbu Davud).

Peygəmbərimiz (s.ə.s) can düşməni Əbu Cəhlin oğlu İkrimə müsəlman olduğu zaman çox sevinmişdi. Bu hadisə də çox iibrətlidir. Məkkə fəth olduğu gün İkrimə can qorxusu ilə Məkkədən Yəmənə qaçıdı. Fəqət o gün müsəlman olan xanımı Ümmü Hakim binti Haris ərinin də bu səadəti dadmasını istədi. Uzun və yorucu bir səfəri gözə alaraq ərinin ardından Yəmənə getdi və onu müsəlman olmağa razi saldı. Sonra da birləşdə Mədinəyə getdilər. Rəsulullah (s.ə.s) İkriməni görən kimi sevinərək **ayağa qalxdı** və onu qarşılıdı. İkrimə də Rəsulullahha biət edərək yaşadığı müddətcə Allah yolunda cihad edəcəyini söylədi və dediyini etdi. (Malik Muvatta)

Digər Rəvayətlər

İmam Nəvəvi bir şəxs üçün **ayağa qalxılmaması** mövzusunda Rəsulullahdan rəvayət edilən bəzi hədisləri də qeyd etməkdədir. Bu hədislərin ən sağlam görünənləri bunlardır: “Ənəs bin Malik (r.a) əshabi-kiramın Rəsulullahdan başqa daha çox sevdikləri bir kimsənin olmadığını, fəqət onun **özü üçün ayağa qalxılmasından xoşlanmadığını** bildikləri üçün ayağa qalxmadiqlarını söyləməkdədir. (Tirmizi)

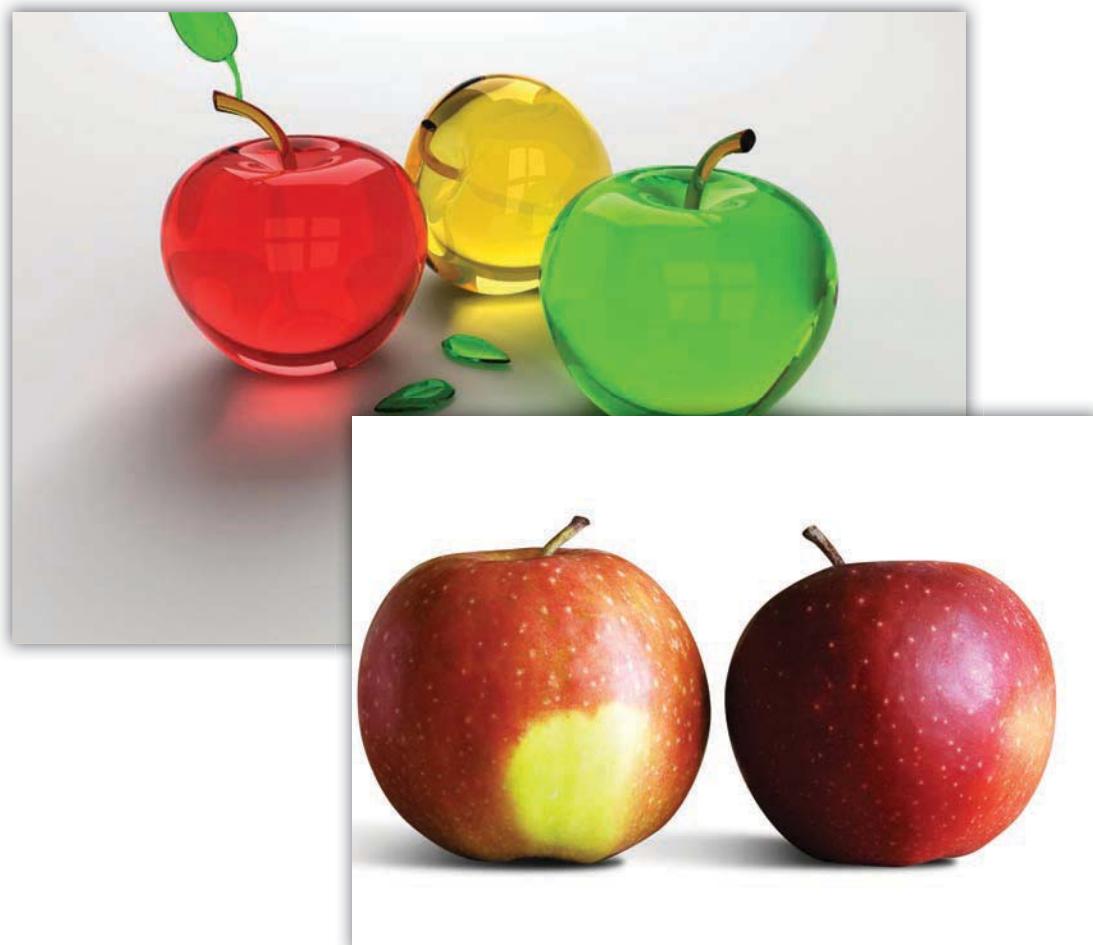
Həz. Müaviyə onu görünçə ayağa qalxan birini “-Otur!” deyə xəbərdarlıq etdikdən sonra Peygəmbər (s.ə.s)-in: “**Özü üçün ayağa qalxılmasından xoşlanan kimsə cəhənəmdəki yerinə hazırlansın**” buyurduğu nu rəvayət etmişdir. (Əbu Davud, Tirmizi)

Əbu Ümame (r.a) deyir ki: “Hz. Peygəmbərin əsasına dayanaraq evindən çıxdığını görünçə ayağa qalxdıq. Bunun üzərinə bizi: **“Bir-birini böyütmək üçün ayağa qalxan əcnəbilər kimi etməyin”** buyurdu. (Əbu Davud) İbn Macənin rəvayətinə görə isə: **“İranlıların böyükərlərinə etdiyi kimi etməyin”** buyurdu. Bir coxlarının ən çox güvənib dayandığı bu sonuncu hədis, hədis alımları tərəfindən son dərəcə zəif qəbul edilmişdir.

Peygəmbər əleyhissəlamin özü üçün ayağa qalxılmasını doğru görmədiyinə dair hədisləri dəyərləndirən İmam Nəvəvi **əshab ilə Rəsulullah arasındakı misilsiz məhəbbət və bərabərliyin kamil nöqtədə olduğunu**, Peygəmbər əleyhissalam üçün ayağa qalxmağın ayrı bir hörmət mənası **daşımadığını** ifadə etməkdə, Hz. Peygəmbərin bir şəxsə hörmətən ayağa qalxmağı qadağan etmədiyini, onun **qadağan etdiyi şeyin əcnəbilərə bənzəmək və onların adətlərini mənimsəmək** olduğunu bildirməkdədir.

İmam Müslim və Əbu Davud başda olmaqla, şübhəsiz ki, hədisləri bizi dən daha yaxşı dəyərləndirən, yuxarıda adlarını zikr etdiyimiz tanınmış İslam alımlarını, sevgi və saygı düşüncəsilə və birinə ikram etmək məqsədilə ayağa qalxmağı uyğun görmələri, bu mövzudakı tərəddüdləri ortadan qaldırmağa kifayətdir.

HƏQİQƏTİN NAĞILI

B u gün tam başqa bir gündür elə bil. Bəlkə də başqa dediyimiz gün elə hər gün adı yaşadığımız gündür. Bu gün son olmaliydi. Ruhsuz və həvəssiz bədənlər bu saat öləcəkmiş kimi gəzirdi küçələrdə. Hər kəsin üzündə qəzəbə bürünmüş kədər canlanırdı. Partlamağa hazır dinamitlər kimi. Bəli, bulanıq bir gün. Göy üzü nə gecə kimidir, nə də gündüz. Yağış yağmaq istəyərkən günəş doğur səmanın dərinliyindən. Günün günorta çığı ay hələ asılı qalıb göyun üzündən. Ulduzlar ölüvay bir iz buraxaraq axıb gediblər qaranlıq dəhlizlərə.

Təbiət üzünü turşudurdu insanlara. Bəlkə insanların düşdüyü vəziyyətə is-

tehza ilə gülürdü. Sanki özbaşına buraxılıb dünya. Sanki hər şey bir xaos öncəsini xatırladır. Küçələr çirkli, ətrafdakilar sanki bir ət yiğini. Sevgiyə dair hər şey kapitala qurban edilmiş halda. Allahsızlıq və əxlaqsızlıq boğazında qəhərə dönür sanki. Beynimdə qan laxtalınır düşüncəsizlikdən.

Dünyanın üzündə qırışlar meydana gəlib o vaxtdan bu yana. Deyəsən, dünya qocalıb, deyirəm. Deyəsən qiyamətə lap az qalıb, lap üç dörd şəfəq. Getdiyimiz yol da bizi ora aparır onsuz da. Nə gediləcək başqa yol, nə də tutulacaq başqa bir istiqamət var. Getdiyimiz və gedəcəyimiz yol bizi bir ünvana çatdıracaqdır. O ünvan

bizim zənn etdiyimiz qədər çox uzaqda deyil. Sadəcə biz o ünvana dolayı yollarla gedirik.

Yağan yağışlar da yuya bilmir bu dünyanın kirini. Ey dünya, səndəki bu kiri təmizləyəcək qədər suyum yoxdur mənim də. Suyumla mən sadəcə “öz”ümü arındırı bilərəm özümdən. Bir qurtum içməyə belə qiymaram su qabımdan. Heç zaman yiğə bilmədim mənə aid olmayanı. İki daşım olmadı üst-üstə qoymaq üçün. Tikəmi böldüm yedim. Və insanlığını bölüşdürdüm insanlıq üçün. Qalalar ucaldıb tanrıya nərdivanla çatmağa niyyətlənənlərə güldüm sadəcə. Min qat yuxarı çıxsanız da, girəcəyiniz yer kiçik bir məzar deyilmi? – dedim.

Artıq təbii bir dönyanın deyil, virtual aləmin insanlarıyıq biz. Ekrana və monitora indekslədiyimiz həyatımızın hansı tərəfi mərhəmət, hansı tərəfi sevgidir? Və mübarizə dediyimiz şey klaviaturada yeni təhqir simvolları icad etməkdir? Eyni binada bir qonşusu olmayanla “Facebook”da 3 min dostu olanı necə müqaisə etmək olar.

Ətrafımızda fərqli libas və imiclərdə dolaşan, milli və mənəvi dəyərlərə ağız əyən, əlinə gül tikəni batmayan bir nəsil yetişməkdədir. Südü içib inəyi yalnız “Farmville” (virtual internet oyunu) də görən uşaqlar böyüyür evlərimizdə. Bülbülü tənəməyən, məktuba yaşılayıb marka yapışdırımayan bir nəsil.

Hiss etdirmədən sevgiyə və insana aid olan hər nə varsa əlimizdən alırlar. Həmimiz modern çağın kompyuter icadına şərtlənmiş bir “androidə” çevrilirik. Bir tapınma şəkli formalasdırıraq özümüzə, özümüzdən xəbərsiz. Özümüzün şəxsiyyətindən ağızdolusu danışırıq ancaq ki min şəxsiyyətini təqlid etdiyimizdən xəbərimiz belə yoxdur.

Kütləyə istədiyin şəyi qəbul etdirməyin ən asan yolu imiş internet. Sevgilisində “facebook”dan çiçəklər yollayan gənclik sev-

gini də “PC” (personal kompyuter) romantizmi sanaraq sədaqəti başqa qızları dost listəsinə salmamaqdə görəcək.

Bölüşməyi internet dostlarının səhifəsinə başqalarının da baxmasına məsləhət görməklə, ədaləti heç kimin səhifəsindən plagiat etməməklə anlayacaqlar.

Ağaca çıxmamış, eşşək minməmiş, inəkdən süd saqmamış, “qaloş”ları palçıga battamış, başqasının bağçasından alma oğrulayıb sonra halalliq istəməmiş yeniyetmələrdir ətrafımızdakilar. Sərçədən qorxan, qaranlıqda yata bilməyən uşaqlar.

...İctimai bir böhranın içərisindəyik hər birimiz. “Yer üzü mühəribəsi”ndə möglub olmuşuq, lakin bu möglubiyyətimizdən belə xəbərsizlik. Dünyanın gedişatı xeyrə görənənmir.

Hörmətli oxucular! Uşaqlıqda nənələrimizin bizə danışdıqları nağılların başlığıni hər birimiz çox yaxşı xatırlayıraq. “Bir vardi, bir yox”. Bu ifadə bizlərə danışilan nağılların başlanğıcında ona görə deyildirdi ki, danışılan hadisə qeyri real olmasına baxmayaraq dinləyicinin diqqətini cəlb etsin. Elə bir zəmanəyə gəlmış ki, indiki müasir nəsil nəinki nağıllardan danışanda hətta bir neçə il bundan qabaq baş verən hadisələri də “biri vardi, bir yox” ifadəsilə başlayırlar. Çünkü onlar elə bir həyat şəraitində yaşayırlar ki, bir neçə il bundan qabaq baş verən hadisələri eşitdikləri zaman, nağıl olaraq qiymətləndirirlər. Nağılların həqiqətə çevrilməsi, həqiqətin nağıllara çevrilməməsi ümidi...

Dünyanın üzündə qırışlar meydana gəlib o vaxtdan bu yana. Deyəsan, dünya qocalıb, deyirəm. Deyəsan qiyamətə lap az qalıb, lap üç dörd şəfəq. Getdiyimiz yol da bizi ora aparır onsuz da. Nə gediləcək başqa yol, nə də tutulacaq başqa bir istiqamət var.

O (S.Ə.S), HƏR ZAMAN BAĞIŞLAMIŞDIR...

Bağışlamaq Uca Rəbbimizin ən çox xoşuna gələn əməllərdəndir. Şəxsimizə qarşı edilən və bəyənmədiyimiz hərəkətləri bir mömin kamilliyi ilə əfv etmək imanımızın kamilliyindəndir. Möminin xüsusiyətlərindən biri də "bağışlayıcı" olmasıdır. Çünkü Rəbbimiz özünə qarşı işlənən o qədər günaha baxmayaraq yenə qullarını bağışlayır və onları şəfqət və mərhəmətindən məhrum etmir. Əlbəttə ki, bu, Onun şanının ucalığındandır.

Mömin günahkara deyil, günaha qarşı olmalıdır. İnsan yaradılış etibarilə xətaya düşə bilər. Ona görə hər birimiz səhv edə bilərik. Özümüzü qüsursuz görmək ən böyük səhvlərdən biridir. Belə ki, insan oğlu qan laxtasından, ət parçasından yaradıldığını unudub Rəbbinə baş qaldırsa və bu qəflətinin fərqiñə varib tövbə-iştigfar etsə Rəbbimiz bu qulunu belə bağışlayacağıını müjdələyir. Ona görə "əfv" Rəbbimizin qullarına mərhəmətinin bir təzahürüdür.

Peygəmbərimiz (s.ə.s) də hər zaman əfv etdiyi üçün hamının qəlbini fəth etmişdir. Necə ki, Qurani-Kərimdə Rəbbimizin Peygəmbərimizə öyüdü də bu istiqamətdədir:

"Sən əfv yolunu tut, İslama uyğun ola-

nı əmr et və cahillərdən üz çevir." (əl-Əraf, 199)

Möminin dilindən salmaması lazım olan dulardan biri də: "Allahım! Sən əfvi sevirsən, bizi də əfv et.." duası olmalıdır.

Bağışlamaq insanın qəlbində olan sevgi və mərhəmət duyğularının nəfsi duyğulara qalib gəldiyinin göstəricisidir. Rəbbimizin "Afuv" sıfəti də Onun qullarına qarşı mərhəmətli və bağışlayıcı olduğunu göstərir. Qurani-Kərimdə "cəza" sözünün 117 dəfə keçməsinə qarşılıq "əfv" sözü 234 dəfə zikr olunur. Bu da Rəbbimizin mərhəmətinin hər vaxt qəzəbindən qabaqda olduğunu ortaya qoymaqdadır.

Rəbbimizin bağışlayıcılığını izah edən onlarla ayə var. Bu ayəyi-kərimələrin demək olar ki, hamısında diqqətimizi çəkən xüsus bağışlamağa təşviqin olmasıdır.

Həmin ayələrdən bir neçəsi belədir:

"Hər hansı bir pisliyin cəzası onun özü kimi bir pislikdir. Bununla belə hər kəs (pislik edəni) bağışlasa və (onunla) barışsa, onun mükafatı Allaha aiddir. Həqiqətən O, zalımları sevməz." (Əş-Şura, 40)

"Bəndələrinin tövbəsini O qəbul edir, günahları O bağışlayır və sizin nə etdiyinizi də O bilir." (Əş-Şura, 25)

Hz. Peygəmbərin özünə edilən o qədər əziyyətə, işgəncəyə baxmayaraq həmişə

*Onun döyüş əsirlərinə qarşı davranışını,
onları bağışlaması da peygəmbərlik
şanından irəli gəlirdi. Çünkü o hayatı
boyunca heç kimə nəfsi üçün kin
saxlamamış, sevərkən də, qəzəblənərkən
də Allahın rizasına uyğun hərəkət
etmişdir. Onun könlündə zərrə qədər
nəfsindən qaynaqlanan ehtiras və nifrat
yox idi. Çünkü rəhmət peygəmbəri idi,
sevgi ilə göndərilmişdi.*

əfv yolunu seçdiyini görürük. Məkkədə istər öz qəbiləsi, istərsə də digər düşmənləri tərəfindən işgəncə görməsinə baxma-yaraq, İslami seçimlərindən sonra onları özünə bir qardaş bilmiş və etdiklərindən ötrü onlara qarşı pis rəftar etməmişdir.

Gözünün nuru, qızı Zeynəbi dəvədən salan Həbbarı bağışlaması Onun alicənablığından xəbər verir:

Həbbar bin Əsvəd də İslama düşmən olanlardandı. Həzrət Peyğəmbər (s.ə.s)-in qızı Zeynəb (r.a) Məkkədən Mədinəyə hicrət edərkən mizrağıyla vuraraq onu dəvədən yıxmışdı. Həzrət Zeynəb hamilə olduğu üçün uşağını salmış və çox ağır yaralanmışdı. Bu yara daha sonra vəfatına səbəb olmuşdu.

Həbbar buna bənzər bir çox cinayət törətmışdı. Məkkənin fəthindən sonra qaçıdı və ələ keçmədi. Rəsulullah (s.ə.s) Mədinədə səhabələriyle oturduğu bir əsnada hüzuruna gələrək müsəlman olduğunu bildirdi. Həzrət Peyğəmbər onu da bağışladı. Onu incidəcək sözlər söyləməyi və təhqir etməyi səhabələrinə qadağan etdi. (Vaqidi, II, 857-858)

Onun döyüş əsirlərinə qarşı davranışını, onları bağışlaması da peygəmbərlik şanından irəli gəlirdi. Çünkü o hayatı boyunca heç kimə nəfsi üçün kin saxlamamış, sevərkən də, qəzəblənərkən də Allahın rizasına uyğun hərəkət etmişdir. Onun könlündə zərrə qədər nəfsindən qay-

naqlanan ehtiras və nifrat yox idi. Çünkü rəhmət peygəmbəri idi, sevgi ilə göndərilmişdi. Taif səfəri əsnasında özünə əziyyət edənlər üçün "Ya Rəbb, onlar bilmirlər. Bilsələr belə etməzlər." deyərək onların hidayətini istəmişdi.

Əmisi Həzrət Həmzənin ölümünə səbəb olan Hindi bağışlaması Onun İslam dairəsinə girən hər kəsə qucaq açmasından xəbər verir.

Hind beyət etmək istəyən digər qadınlarla birlikdə Rəsulullahın hüzuruna gəldi. Tanınmamaq üçün üzünü örtmüş, libasını dəyişdirmişdi. Öldürülməkdən qorxur, Peyğəmbərimizdən uzaq dayanırdı. Digər qadınların danışmadığını görən Hind:

"- Ya Rəsulallah! Allaha həmd olsun ki, özü üçün seçib bəyəndiyi dinini üstün etdi. Şübəsiz ki, Sənin rəhmətin mənə də toxunacaq! Ey Məhəmməd! Mən indi Allaha inanmış və Onu təsdiq etmiş bir qadınam!" dedi. Sonra üzündən örtüyü açıb:

"- Mən Hind binti Utbəyəm! Allah keçmiş günahları bağışlayar. Sən məni bağışla ki, Allah da Səni bağışlasın!" dedi.

Rəsulullah (s.ə.s) təbəssüm etdi, Hindi yanına çağırıldı və:

"- Deməli, sən Hind binti Utbəsən?!" buyurdu. Hind:

"- Bəli!" -dedi.

Allah Rəsulu:

"- Mərhəba, xoş gəldin!" buyurdu. Hind:

"- Vallah, ya Rəsulallah! Dünən yer üzündə sənin ailən və tərəfdarların qədər zillətə və təhqirə uğramasını istədiyim başqa bir kimsə yox idi! Bu gün səhər isə sənin ailən və tərəfdarların qədər izzət və şərəfə nail olmasını istədiyim başqa biri yoxdur!" -dedi.

Rəsulullah:

"- Sənin bu halın daha da artacaq!" buyurdu. (Zəməxşəri, VI, 107)

Allah Rəsulu kəlməyi-tövhid hörmətinə Hindi və neçə-neçə insanı bağışlamışdı.

SONUMUZ YOXLUQ DEYİL

B ilindiyi kimi hal-hazırda yaz fəslindəyik. Soyuq, şaxtalı və qarlı günlərin ardından yenidən isti yaz havasını tənəffüs etməkdəyik. Çox deyil, üç ay əvvəlki təbiətlə bugünkü təbiət arasında görün nə qədər fərq var. İki-üç ay əvvəl ağaclar, bitkilər öz canlılığını itirib, yarpaqlarını töküb, qış yuxusuna getdikləri halda, bu gün yavaş-yavaş tumurcuqlayıb çiçək açır, təbiət cürbəcür rənglərə boyanmağa başlayır.

Bu, hər il beləcə təkrarlanıb getməkdədir. Çünkü fəsillər bir-birini əvəz etməkdə və beləcə zaman axıb getməkdədir. Biz insanlar da bu kimi dəyişiklikləri təfəkkür etmədən və ibrət almadan izləyir, ən acı-naqaqlısi isə hər şeyi adı təbiət hadisəsi kimi qimətləndiririk. Əslində isə nəinki təbiət, hətta bir yarpaq belə Uca Rəbbimizin izni olmadan nə yaşillaşa, nə də budağından qopub yerə düşə bilər. Dahi

şairimiz Nizami Gəncəvi Allahın bu möcüzəsini necə də gözəl təsvir etmişdir;

*Buludlar yağdırmas, Sən deməsan : "Yağ!"
Sən "bitir!" deməsan, bitirməz torpaq.
Özün də kimsədən kömək almadan,
Yaratdın nə gözəl, səfali cahan.
İstidən, soyuqdan, qurudan, yaşdan
Yoğurub yaratdın gözəl bir cahan.
Nə gözəl naxışlar vurdun xılqətə,
Ağillar heyrandır bu məharətə.*

Doğrudur, nəticədə bütün bu işlərin yaradıcısı Allah olduğunu bir çox insan qəbul edir, ancaq yəzin gəlməsi ilə təbiətin oyanması kimi, qiyamət gündənə ölülərin də qəbirlərindən dirilib qalxacaqları fikrini qəbul etmir. Və bunun üçün də belə şeylərə bir möcüzə deyil, təbiət hadisəsəsi kimi qəbul edib, adı hal kimi baxırlar.

Bu yerdə yenə dahi şairimizin misrasını xatırlayırsan;

*Biz aciz bəndayık, Sənsən yaradan,
Sənin qüvvətinlə yaşayır insan.*

*Yaranmış hər bir şey baxıb görənə,
Yaradandan verir xəbəri yenə.
Mən Sənə ağlımla salıram nəzər,
Yolunu görməmək olarmı məgər?*

Çox təəssüf ki, bu gün də bəzi insanlar Rəsulullah (s.ə.s)-i inkar edən, yenidən dirildiləcəklərinə inanmayan Məkkə müşrikləri kimi düşünürlər. O müşriklər də hər şeyin yeganə yaradıcısı Allah-Təala olduğuna inanırdılar. Amma yenidən dirilib hesab verəcəklərinə qətiyyən inanmadılar. Allah-Təala bunu bizə belə xəbər verir: “And olsun ki, əgər onlardan özlərini kimin yaratdığını soruşsan, mütləq: “Allah! -deyə cavab verəcəklər! Elə isə (haqdan) necə döndərilirlər.” (əz-Zuxruf, 87)

Başqa ayədə buyurulur: “(Ya Rəsulum!) Həqiqətən, əgər (Məkkə müşriklərindən): “Göyləri və yeri kim yaratmış, günəş və ayı kim ram etmişdir?-deyə soruşsan, onlar mütləq: “Allah! -deyə cavab verəcəklər.” (əl-Ənkəbut, 61) O dövrün cahilləri bunları qəbul edib bildikləri halda, onları, ilk dəfə yaratmaqdan daha asan olmasına baxmayaraq qiyamət günü dirildilməyi və Ona qayıdaqlarını inkar edirdilər.

Allah-Təala dünya həyatından sonra Ona qovuşacağımızı və qiyamət günü təkrar diriləcəyimizi bizə bir çox ayələrdə xatırlatmış, hətta bu işin ilk yaratmaqdan daha asan olduğunu bildirmişdir. Doğrudur, Allah-Təala üçün çətin və ya asan bir şey yoxdur. Amma bizim daha asan yolla anlamağımız üçün bizə belə bildirmişdir:

“Əvvəlcə yaradan, sonra onu təkrarlayan Odur. Bu, Onun üçün daha asandır.” (ər-Rum, 27), “Sizin yaradılmanız da, yenidən dirildilməniz də tək bir nəfərin diridilməsi kimidir.” (Loğman, 28).

Onlar: “Allah ölü bir kimsəni diriltməyəcəkdir!- deyə Allaha möhkəm and içilər. Xeyr! (Allah qiyamət günü ölüləri qəbirlərindən çıxarıb dirildəcəyi

“Məgər göyləri və yeri yaradan (bir daha) onlar kimisini yaratmağa qadir deyilmi?! Əlbəttə (qadirdir). (Hər şeyi) yaradan, (hər şeyi) bilən Odur! Bir şeyi (yaratmaq) istədiyi zaman (Allahın) buyuruğu ona ancaq: “Ol! deməkdir. O da dərhal olar.” (Yasin, 81-82)

haqda) doğru vəd etmişdir. Lakin insanların əksəriyyəti (bunu) bilməz!” (ən-Nəhl, 38)

İnsan həqiqətən də kainata ibrət nəzəri ilə baxarsa, görər ki, Uca Rəbbimiz nələrə qadirdir. Bu qədər xarüqələrə gücü çatan Rəbbimiz, heç bir zərrəmiz yox ikən yaradan, toza-torpağa can verən Uca Rəbbimiz bizi sümüklərimiz çüründükdən sonra niyə də dirildə bilməsin?

Bu həqiqəti də yenə Uca Rəbbimiz bizi belə xəbər verir: “Məgər göyləri və yeri yaradan (bir daha) onlar kimisini yaratmağa qadir deyilmi?! Əlbəttə (qadirdir). (Hər şeyi) yaradan, (hər şeyi) bilən Odur! Bir şeyi (yaratmaq) istədiyi zaman (Allahın) buyuruğu ona ancaq: “Ol! deməkdir. O da dərhal olar.” (Yasin, 81-82)

Hz. Mövlana bu diriliş həqiqətini belə dilə gətirir; “Heç torpağa atılan bir toxumun cücərib oradan çıxmadiğına şahid olunmu? Bəs insana gəlinçə, buna nədən inanmursan?”

Bu sonlu və müvəqqəti həyatın arından Rəbbimiz bizə nemətlərlə və ya əzab-əziyyətlərlə dolu bir həyatın varlığından söz etməkdədir. Demək ki, sonumuz yeni bir sonsuzluğa açılmaqdadır. Ağlın və xəyalın uzağında bir yerdir ora. Bizə yalnız inanmaq və qəbul etmək qalır.

BÜTLƏŞMİŞ DÜNYA

Uca Allah Qurani-Kərimdə belə buyurur: “Nə qohum-əqrəbanız, nə də oğul-uşağıınız sizə bir fayda verəcəkdir. Allah qiyamət günü sizi bir-birinizdən ayıracaqdır. Allah nə etdiklərinizi görəndir.

İbrahim (ə.s) və onunla birlikdə olanlar sizin üçün gözəl bir örnəkdir. O zaman onlar öz qövmünə belə demişdilər: Şübhəsiz bizim sizinlə və sizin Allahdan başqa ibadət etdiklərinizlə heç bir əlaqəmiz yoxdur. Biz sizi inkar edirik. Siz bir olan Allaha iman gətirməyincə bizimlə sizin aranızda həmişə ədavət və nifrət olacaqdır. Ancaq İbrahimin öz atasına: Mən mütləq sənin bağışlanmağını diləyəcəyəm. Mən heç bir vəchlə səni Allahdan (Allahın əzabından) qurtara bilmərəm-deməsi istisnadır. (İbrahim (ə.s)-la birgə olanlar həmçinin belə demişdilər):

*Rəbbimiz bir rəhmət təcəllisi olaraq
qulu üzərində hökmünün
gerçəkləşməsinə qədər ona,
mənliyini sarsıdan və əbədi
müqəddəratını iflic edən
məqamların iç üzünü
tanıtmaqla ehtiyatı əldən
verməməyi bildirməkdədir.
Söylədiklərimizi ən
gözəl şəkildə anlamaq
fürsət Qurani-Kərimin
bənzərsiz hidayət
dəryasına baş
vurmamız kifayətdir.*

Ey Rəbbimiz! Biz ancaq sənə təvəkkül etdik, tövbə edib ancaq sənə tərəf qayıtdıq. Axır dönüş də ancaq Sənin hüzurunadır.” (əl-Mümtəhinə, 3-4)

Göyləri və yeri yoxdan var edən, əzəmətdə heç bir tayı-bərabəri olmayan uca Allaha qulluq etmək, Onu tanımaq, Onu sevmək və quluna əmsalsız gözəllikləri ehsan etmiş Rəbbimizə sonsuz bir şükran duyğuları iqlimində minnətdar olmaq, şürənə ifadə edə bilməyəcəyimiz o böyük nemətlər qarşısında acizliklə bacardığımız hiss və əməllərimizin ifadəsi olmalıdır. Bu minnətdarlığın dünya əngəlinin Çin səddinə dönmüş mahiyyətini aşaraq ərəsəyə gətirilməsi üzərimizə düşən ən önəmlili bir vəzifədir. Dünyanın aldadıcı cəzbəsinə təslim olmaq və onu nəfəslərdə bütənşədirmək, sağalması olduqca çətin və mürəkkəb olan bəşəri xəstəliklərdəndir.

Məşhur avtomobil markalarından birinin reklamı zamanı dünya sevdalısı olan aqluları heyran qoyacaq hadisənin ustalıqla zehinlərə yeridilməsi dünyəvi ehtirasın bitib tükənməyən iştahasını önmüzdə sərgiləməkdədir: Vaxtilə möhkəm dostluq əlaqələrinə malik olan tanışlar yoldaşlarından birini son mənzilə yola salmaq üçün qəbiristanlığa üz tuturlar. Lakin burada dostlar qəribə bir mənzərə ilə qarşılaşır. Qazılan qəbrin ölçüləri çox böyük olduğundan bu müəmmaya cavab axtaranlar mərhumun qohumunu sual yağışına tuturlar. O isə bu cavabı verir: Biz sadəcə rəhmətliyin vəsiyyətini yerinə yetiririk. Bildiyiniz kimi onun sevimli maşını var idi. Həmişə deyərdi ki, bu maşınla dünyadaki çala-çuxurların üstündən asanlıqla keçib və inanırdı ki, qəbir çuxurundan da sevimli maşını ilə asanlıqla keçəcəkdir. Bu səbəbdən də vəsiyyətinə uyğun olaraq onu sevimli maşını ilə bir yerdə basdırırıq.

İzlədiyimiz bu və buna bənzər bir çox hadisələr, insanların fiziki və mənəvi aləmini formalasdırıan bütləşmə amilinin qüvvəsini göstərən saysız-hesabsız örnek-lərdən biridir. İnsan təbiətinə ən təsirli vasitə olan ölümün belə Adəm övladının bütləşmiş zehnində faciəvi dəyişikliyə uğrayaraq mənasız və duyğusuz bir hissərə yiğimina çevriləsi, bəşəri münasibətləri ilahi qanunlarla səsləşməyən məcraya yönəltməkdir.

Zahiri və daxili aləmi tamamən bütlərin əsarətində çırpınan insan mahiyyətinin xilası yalnız və yalnız peyğəmbərlərə məxsus olan əvəzsiz bir çalışmadır. Uca Allahın Qurani-Kərimdə bu duruma işarət etməsi ilahi mərhəmətin bütperəstlik məngənəsində inləyən bütün qəlblərə yönəldiyini göstərməkdədir: “(Ya Rəsulum) üzünü Allahın fitri olaraq insanlara verdiyi dinə (İslama) tərəf tut.

Allahın dinini heç vəchlə dəyişdirmək olmaz. Doğru din budur. Lakin insanlar in əksəriyyəti (haqq dinin İslam olduğunu) bilməz.” (ər-Rum, 30)

Qüdsi hədisdə Allah-Təala belə buyurur: “Mən bütün qullarımı hənif (Allaha yönələn) olaraq yaratdım. Fəqət onlar şeytana uydular və dindən sapdılardı. Bu min-valla şeytan onlara halal etdiklərimi haram hala gətirdi və onun haqqındaki hökmünü verincəyə qədər mənə şirk qoşmalarını əmr etdi.” (Müslim XVII 197)

Ayə və qüdsi hədisin həqiqətini açıqlayan hədisdə Məhəmməd (s.ə.s) belə buyurmaqdadır: Hər kəs fitrət üzərə doğar. Ata-anası isə onu yəhudü, xacpərəst, ya da məcusi edər. (Buxari, Cənaiz 80)

Rəbbimiz bir rəhmət təcəllisi olaraq qulu üzərində hökmünün gerçəkləşməsinə qədər ona, mənliyini sarsıdan və əbədi müqəddəratını iflic edən məqamların iç üzünü tanıtmaqla ehtiyatı əldən verməməyi bildirməkdədir. Söylədiklərimizi ən gözəl şəkildə anlamaq üçün Qurani-Kərimin bənzərsiz hidayət dəryasına baş vurmamız kifayətdir. Mübarək kitabımızda qullarına qarşı hədsiz bir mərhəmət sahibi olan uca Rəbbimiz öz sevgili qulu İbrahim (ə.s)-ın dili ilə Adəm övladını əsir almış bütperəstlik rəzalətindən qurtulmaq üçün istisnasız olaraq hər birimizi əməli təfəkkürə dəvət etməkdədir:

“Siz Allahı qoyub ancaq bütlərə ibadət edir, yalan uydurursunuz. Sizin Allahdan başqa ibadət etdikləriniz sizə ruzi verməyə qadir deyillər. Ruzini Allahdan diləyin! Ona tapının! Ona şükür edin! Siz Onun hüzuruna qaytarılacaqsınız.” (Ənkəbut, 17)

“Ey Rəbbimiz! Bu diyarı (Məkkəni) əmin amanlıq yurdu et. Məni və oğullarımı bütlərə tapınmaqdandan uzaq elə!” (İbrahim, 35) Amin!

TƏVƏSSÜL

Sevən sevdiyinə qovuşmaq üçün hər fürsəti nemət bilər, hər yola əl atar. Sevdiyinin məhəbbətinə və rizasına nail ola bilmək üçün bütün fürsətləri də-yərləndirər, bu uğurda heç bir imkanı əldən vermək istəməz.

Könlü iman məhəbbətiylə dolu olan bir Haqq aşiqi də özünü Haqqın rizasına və yaxınlığına qovuşduracaq olan hər vəsiləyə təvəssül edər, yəni böyük bir eşq və şövqlə sarilar. Çünkü bunu şəxsən Rəbbimiz əmr etməkdədir:

“Ey iman gətirənlər! Allahdan qorxun, Ona (Onun rəhmətinə və lütfünə qovuşmaq üçün) vəsilə (yol) axtarın!..” (əl-Məidə, 35)

Şübhəsiz ki, ən böyük vəsilələr bəndəni yaradılış gayəsinə və Haqqın rizasına çatdırıran vasitələrdir. Qurani-Kərim, ibadətlər, saleh əməllər, əsmayı-hüsna, salavati-şərifə, müqəddəs zaman və məkanlar, peyğəmberlər və Haqq dostları, bunların başında gəlir. Təvəssül də Allahın sevdiyi bu xüsusları vəsilə edərək, Allaha bunlar hörmətinə dua etməkdir. Yəni təvəssül Allahın sevdikləri

*Həqiqətən Quran bir ucu Allahın
qudrat əlində, digər ucu isə biz
insanlara uzadılmış ən möhkəm
ipdir. Bu ipdən six tutaraq onu
Haqqın yaxınlığına və ilahi lütfələrə
qovuşmağa vəsilə etmək lazımdır.*

hörmətinə Onun razılığını və lütfünü cəlb etmə niyyət və arzusundan ibarətdir.

Haqqə Vüslət Vəsilələri...

Bəndəni Haqqə vasil edəcək vəsilələr saymaqla bitməz. Rəbbimiz sonsuz rəhmətinin əsəri olaraq biz qullarına lütf etmək üçün neçə-neçə vəsilələr xəlq etməkdədir. Bu vəsilələr insanlığı haqq və həqiqətə sövq edərək Rəbbimizin “cənnət dəvətinə” elçilik etməkdədir. Necə ki;

– Həzrət Ömərin imanla şərəflənməsinə bacısı Fatimənin evində eșitdiyi Quran ayələri vəsilə olmuşdur.

– Bişri Hafi həzrətlərinin keçmişdəki nəfsani həyatından xilas olub hidayətə gəlməsinə yolda tapdığı bir kağız parçası vəsilə olmuşdur ki, üzərində “Allah” ləfzi yazılı olduğu üçün onu çox qiymətli bir ləl-cəvahir kimi böyük bir qismət bilərək götürüb təmizləmiş və hörmətlə layiq olduğu təmiz və ali bir yerə asmışdır.

– Qazi Mahmudun həqiqəti tapmasına bir ər-arvadın mənəvi sirlərlə dolu mübahisəsi vəsilə olmuşdur. Səmimiyyətlə bu məsələnin arxasına düşdükdə özünü Üftadə həzrətlərinin qapısında tapmış və o qapıda mərifətullah zirvələrinə gedən Hüdayi yolunu kəşf etmişdir.

– Həzrət Mövlana'nın könül sultanlığına ucalmasına Şəms adlı bir dərvişin, eşq və vəcd aləmindən bir pəncərə açması vəsilə olmuşdur.

Bu kimi misalları artırmaq mümkündür. Çünkü Haqq'a gedən yollar məxluqatın nəfəslərinin sayı qədər çoxdur. Mühüm olan Allahdan gələn bu vəsilələrin fərqinə varib onlardan layiqiyə istifadə edə biləcək bir qəlbə sahib olmaqdır. Qulun qəlbini haqq və həqiqətə təşnədir, özünü Allaha yaxınlaşdıracaq olan vəsilələri görməyi Rəbbimiz ona qismət edər.

Haqq dostlarından Əbul-Həsən Hərəkəti həzrətləri belə buyurur:

"Bir bəndənin vəsilə edərək Uca Allahı tapmağa çalışdığı şeylərin ən gözəli **Qurani-Kərimdir**. Elə isə Uca Allahı Quran yolunda axtarmalısınız." (əl-Hədaiqul-Vərdiyyə, s. 458)

Həqiqətən Quran bir ucu Allahın qüdrət əlində, digər ucu isə biz insanlara uzadılmış ən möhkəm ipdir. Bu ipdən six tutaraq onu Haqqın yaxınlığına və ilahi lütfələrə qovuşmağa vəsilə etmək lazımdır.

Duaların məqbul olması üçün təvəssül edilə biləcək xüsuslardan biri də salavatişərifədir. İslam ənənəsində duaya həmd və salavatla başlayıb, onlarla xitam vermək var. Salavat Peygəmbərr haqqında Allah-Təalaya bir duadır. Onun (salavatın) rədd edilməyib qəbul olunacağına dair bir qənaət var. Dualarımızın əvvəlini və sonunu salətu-salam ilə bəzəmək də bu gerçəkdən qaynaqlanır. Beləliklə bu davranış qəbul edilməsində şübhə olmayan iki duanın arasına öz dualarımızı qoyaraq onların da qəbul edilməsini zəmanət altına almaq düşüncəsiylə edilən bir təvəssüldür.

Duanın qəbul olmasını təmin edən digər bir vəsilə də əsmayı-ilahiyyədir. Ayəyi-kərimədə buyurulur:

"Ən gözəl adlar (əsmayı-hüsna) Allahındır. Onu bu adlarla çağırıb dua edin." (əl-Əraf, 180)

Həmçinin Həzrət Peygəmbər ﷺ Allah-Təaladan yağış yağıdırmasını istədikdə "İstisqa Namazı" qılmış, bununla da duasının qəbulu üçün nafilə namazla təvəssül etmişdir. Necə ki, Rəbbimiz də: "Ey iman edənlər, namaz və səbirlə Allahdan kömək istəyin!.." (əl-Bəqərə, 153) buyurmaqdadır.

Saleh əməllər də xeyirlərə nail olub çətinlikdən qurtuluşa bir vəsilədir. Bu xüsusu izah edən; əvvəlki ümmətlərdən səfərə çıxan üç yoldaşın başına gələn əhvalatdan xəbər verən bir hədisi-şərifin xülasəsi belədir:

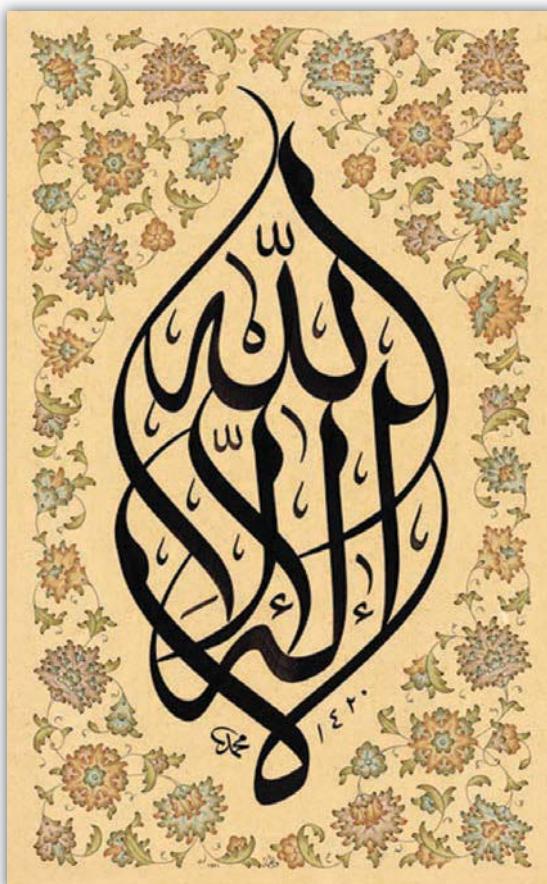
"Səfər əsnasında yağışa düşən üç yoldaş gecəni keçirmək üçün bir mağaraya sığınır. Bu zaman dağdan bir qaya parçası yuvarlanaraq mağaranın girişini bağlayır. Bu hadisə qarşısında:

"- Saleh əməllərimizlə Allaha dua etməkdən başqa çarəmiz yoxdur, Allahdan başqa heç kim bizi buradan xilas edə bilməz." deyirlər.

Onlardan biri, ata-anasına olan itaətkarlığını vəsilə edir. Qaya bir az yerindən oynayır, amma mağaradan çıxməq mümkün olmur.

İkincisi, Allah qorxusunu, həya və iffətini vəsilə edir. Qaya bir az da aralanır, amma yene çıxməq mümkün olmur.

Üçüncüsü də, qul haqqına riayətini vəsilə

edərək Allaha yalvarır. Nəhayət qaya parçası mağaranın ağızından tamamən aralanır və üç yoldaş çölə çıxır.” (Bax. Buxari, Ədəb, 5, Ənbiya, 53; Zikr, 100)

Ən Böyük Vəsiləmiz...

Saleh əməllərlə təvəssül edilə bildiyi kimi, o əməlləri təbliğ və irşadı vəsiləsiylə öyrəndiyimiz Rəsulullah ﷺ ilə təvəssül etmək də çox təbii ki, caiz və hətta vacibdir. Çünkü Haqq qatında məxluqatın ən qiymətlisi Odur. Allah ﷺ Peyğəmbərimiz ﷺ-i bütün əməllərimizdən də, var olan hər şeydən də daha çox sevir.

Bəşəriyyət Rəhmanın sonsuz əfv və kərəminə Rəbbimizin O “Varlıq Nuru”na duyduğu məhəbbəti hörmətinə nail olmuşdur. Necə ki, hədisi-şərifdə belə buyurulur:

“Adəm ﷺ cənnətdən çıxarılmamasına səbəb olan zəlləni işlədikdə, xətasını başa düşüb: “-Ya Rabb! Məhəmmədin haqqı üçün Səndən məni bağışlamağımı istəyirəm.” -dedi.

Allah-Təala: “-Ey Adəm! Hələ yaratmadığım halda Məhəmmədi hardan tanıyırsan?” buyurdu.

Adəm ﷺ: “-Ya Rabb! Sən məni yaradıb ruhundan üfürdüyün zaman başımı qaldırdım, Ərşin sütunları üzərində “Lə iləha illəlah, Muhammədur-Rəsulullah” cümləsinin yazıldığını gördüm. Bildim ki, Sən öz isminlə yanaşı ancaq yaradılmışların ən sevimlisinin adını zikr edərsən!” -dedi.

Allah-Təala: “-Doğru söylədin, ey Adəm! Həqiqətən O Mənə görə məxluqatın ən sevimlisidir. Onun haqqı üçün Mənə dua et! (Madam ki, dua etdin), Mən də səni bağışladım.

İnsanın ən böyük ehtiyacı dünya imtahanlarından keçərək Haqqə vasil ola bilməkdir. Bu xüsusda insanların əlindən tutub yol göstərən Haqq dostları da Allahın lütf etdiyi vəsilələrdəndir. Çünkü onlar həm xalq ilə, həm də Haqq ilə eyni anda əlaqədədirlər. Bu səbəblə xalqı Haqqə bağlayan bir körpü kimidirlər.

Əgər Məhəmməd olmasaydı səni yaratmadıım!” buyurdu.” (Hakim, Müstədrək, II, 672)

Məhz Peyğəmbərimiz ﷺ-in Haqq qatindakı qiyməti o qədər ucadır ki, yaradılış Onun nuruyla başlamışdır. Xalıqi-Mütləq Allahdır, lakin yaradılışın səbəbkəri Həzrət Məhəmməd ﷺ-dir. O olmasayı aləmlər kimsəsiz səhralara dönərdi. Harda bir gözəllik varsa, Ondan təsirlənmişdir, çünkü Onun üzü suyu hörmətinə yaradılmışdır.

Bunun üçündür ki, O hələ dünyani şərfləndirmədən əvvəl bir çox peyğəmbər belə, dualarında Onu vəsilə edərək Allaha yönəlmüşdir. İnsanlığın atası Adəm ﷺ Rəsulullah ﷺ-i duasına vəsile etdi, ilahi əfvə nail oldu. O, İbrahim ﷺ-in sülbünə yerləşdi, atəş ona sərin və zərərsiz oldu. O qiymətli inci İsmayıllı ﷺ-in sədəfinə girdiyi üçün bıçaq boğazını kəsmədi, adına göylərdən qurbanlıq qoç endirildi.

Xülasə, peyğəmbərlər Onun hörməti-nə ilahi rəhmətdən istifadə etmişlər. Hətta Həzrət Musa ﷺ Ona tabe olmağın bərəkətinə çata bilmək üçün ümmətindən olmayı diləmişdir.

Burada verəcəyimiz misal səhabələrin Peyğəmbərimiz ﷺ ilə təvəssüllərinə açıq bir dəlildir:

Gözləri görməyən bir nəfər Rasulullah ﷺ-in yanına gələrək gözündəki xəstəlikdən şikayət etdi. Peyğəmbərimiz ﷺ səbir etməsinin daha xeyirli olacağını tövsiyə etdi. Həmin adam isə:

“- Ya Rəsulallah! Məni əlimdən tutub gəzdirəcək heç kimim yoxdur. Bu vəziyyət mənə çox ağır gəlir. Lütfən, gözlərimin açılması üçün dua edin!” deyə israr etdikdə Rəsulullah ﷺ belə buyurdu:

“- Get dəstəmaz al, sonra iki rükət namaz qıl, ardınca da belə dua et:

“Allahım! Rəhmət Peyğəmbəri olan Nəbin Məhəmmədlə (Onun hörmətinə) Sənin Zatından diləyir və Sənə yönəlirəm... Ya Məhəmməd! Ehtiyacının verilməsi üçün Səninlə Rəbbimə yönəlirəm!.. Allahım! Onu mənə şəfaatçı et!..” (Tirmizi, Dəavat, 118; Əhməd bin Hənbəl, Müsnəd, IV. 138)

Hakimin rəvayətində həmin adamın duadan sonra gözlərinin gördüyü də əlavə edilmişdir. (Baxın. *Hakim, Müstədrək*, I, 707-708)

Hafız İbn Kəsir Yəmamə döyüşündə müsəlmanların parolunun:

“Ya Muhammədah: Ey Məhəmməd, bizə kömək et!” olduğunu söyləyir. Xalid bin Vəlid رض Yəmamə döyüşündə düşməni mübarizəyə çağırıldıqdan sonra yüksək səslə müsəlmanların parolunu söyləyərək; “Ya Muhammədah!” deyə səslənmişdi. Həmçinin o gün mübarizə üçün qarşısına kim çıxmışdısa, hamısına qalib gəlmışdı. (*Təbəri, Tarix*, II, 513; *İbn Kəsir, əl-Bidayə*, VI, 324)

Təbii ki, bu ifadədə nəzərdə tutulan; “Allahım! Sənə Sevimli Rəsulun Məhəmməd صلی اللہ علیہ وسالہ وآلہ وسالہ vəsiləsiylə yönəlirik, Onun hörmətinə bizi nüsrət və zəfər lütf eylə!” niyazıdır. Tarixdə bunun bir çox misali vardır. Necə ki, Çanaqqala hərbində zabit **Lütfü bəy** çox çətin bir vəziyyətlə qarşılaşdıqda: “Yetiş, ya Məhəmməd! Kitabın əldən gedir!” deyə fəryad etmiş və Allahın köməyiylə o vəziyyətdən xilas olmuşdular. Bunun kimi bir çox təcəllilər yaşanmışdır. Çanaqqala hərbində iştirak edən ingilis komandiri, tarixçi Hamilton da bu həqiqəti belə etiraf etmişdir:

“Bizi türklərin maddi gücü deyil, mənəvi gücü mağlub etmişdir. Çünkü onların atacaq barıtı da qalmamışdı. Lakin biz göydən enən gücləri görürdük!..”

Qırıq Qəlblər Hörmətinə...

Hədisi-şərifdə buyurulur:

“İçinizdə saçılı-başı dağınıq, köhnə paltarlar içində, görünüşü qəribə olan və insanların etibar etmədiyi elə adamlar var ki, Allaha and içsələr, Allah onların andlarını boşça çıxarmaz... Bəra bin Malik də onlardandır.” (Tirmizi, Mənaqib, 54/3854)

Yəni belə kəslər Allaha qarşı “naz əhlidir”lər. Allahdan bir şeyin baş verməsini israrla niyaz və ümid edərək bunu insanlara andla söyləsələr, Allah-Təala onların üzünü qara çıxarmaz.

Necə ki, Ənəs bin Malikin qardaşı olan Bəra رض-in dünyaya aid heç nəyi yox idi. Ölüməyəcək miqdarda ərzaqla yaşayır, lakin ka-

*Əsla unutmamaq lazımdır ki,
peyğəmbərlər və onların bildirdikləri
xaricində heç kimin son nəfəsdə
imanla gedə bilmə təminatı yoxdur.*

*Mömin bu narahatlıq səbəbiylə
ömrünün hər anını Kitab və
Sünəni həyata tətbiq etmək sayi
içində keçirməli və Yusif علیه السلام-in:
“...(Ey Rəbbim!) Mənim canımı
müsəlman olaraq al və məni
əməlisalehlərə qovuşdur!”* (Yusuf,
101) duasını könlündən və dilindən
düşürməməlidir.

sibliği səbir və təvəkküllə qarşılıyırı. Bəra رض Həzrət Ömer zamanındaki hərblərdən birində iştirak edirdi. Müsəlmanlar sayca çox az olduqları üçün çətin vəziyyətdə qalmışdilar. Ordu komandiri Bəra رضdan müsəlmanların zəfəri üçün and içməsini israrla tələb etdi. Bunun üzərinə Həzrət Bəra:

“Ey Rəbbim, onlara qarşı zəfər lütf etməyin və məni Nəbiyyi-Əkrəmə qovuşdurmağın üçün Sənə and içirəm!..” dedi.

Həqiqətən ertəsi gün zəfər nəsib oldu və Həzrət Bəra da şövqlə arzuladığı şəhidlik şərbətini içdi. (Hakim, III, 331/5274)

Raəsulullah صلی اللہ علیہ وسالہ وآلہ وسالہ də Allahdan zəfər və yardım istəyərkən kasib mühacirlər vəsiləsiylə niyaz edər və belə buyurardı:

“Zəifləri yanına çağırın. Çünkü siz yalnız zəifləriniz(in dua və bərəkəti) ilə ruziləndirilir və yardım alırsınız.” (Əbu Davud, Cihad, 70)

Qırıq və hüznlü qəlbləri vəsilə edərək ilahi rizaya vasil ola bilmək baxımından Malik bin Dinarın bu rəvayəti də çox mənalıdır:

“Musa رض Haqq-Təalaya bir duasında:

“- Ya Rəbbi! Səni harda axtarım?” -dedi.

Allah-Təala buyurdu:

“- Məni qəlbə qırıqların yanında axtar!”

(Əbu Nuaym, Hilyə, II, 364)

Əməlisaleh Bəndələrlə Təvəssül...

Allahın əməlisaleh qulları rəhmət və bərəkət vəsiləsidirlər. İnsanları Allaha itətə

dəvət edər, ümmətin rifahı üçün dua edərlər. Allah-Təala da istərsə bu sevdiyi qulları hörmətinə baş verəcək təhlükələri dəf edər, rəhmət və nüsrətini lütf eylər.

Təfsirçi Bursəvi: "...Allaha yaxınlaşmağa vəsilə axtarn..." (əl-Maidə, 35) ayəsi haqqında deyir:

"Bu ayə, açıq bir şəkildə vəsilə axtarmağı əmr edir. Bu, mütləq lazımdır. Allaha vüslət ancaq onunla reallaşar. Vəsiledən məqsəd həqiqi alımlar və mürşidi-kamillərdir." (Bursəvi, Ruhul-Bəyan, c. IV, s. 543)

Tələbəsinə dərs verən əməlisaleh bir alim onun yetişməsi üçün bir vəsilədir. Mürşidi-kamillər də alımların zahiri elmlərdəki rəhbərliyinə bənzər bir vəzifəni mənəviyyat yollarında ifa edirlər.

Alim və salehlərin insani Rəbbin yoluna yönəltmələri ruhbanlıq mahiyətindəki bir fəaliyyət deyildir. Yalnız bir irşad və yol göstərmədir. Gediləcək yollarda yolçulara rəhbərlik etməkdən ibarətdir. Xristianlıqda isə ruhbanlıq var. Onlara görə ruhban Allah ilə qul arasında zəruri bir vasitədir. İslam isə bunu rədd edir. Yəni Allah ilə qul arasında üçüncü bir şəxs təsəvvür edilə bilməz. Bəndə şəxsən özü və birbaşa Rəbbinə hər an dua edə bilər. Mömin yalnız Allaha ibadət edib, yalnız Ondan kömək diləyər. Necə ki, ayeyikərimədə buyurulur:

"(Rəbbimiz!) Yalnız Sənə qulluq edir və yalnız Səndən mədəd umuruq." (əl-Fatihə, 5)

Digər tərəfdən insanın ən böyük ehtiyaçı dünya imtahanlarından keçərək Haqqə vasil ola bilməkdir. Bu xüsusda insanların əlindən tutub yol göstərən Haqq dostları da Allahın lütf etdiyi vəsilələrdəndir. Çünkü onlar həm xalq ilə, həm də Haqq ilə eyni anda əlaqədədirler. Bu səbəblə xalqı Haqqə bağlayan bir körpü kimidirlər.

Xristian olduğu halda Həzrət Mövlana və Məsnəvisi vəsiləsiylə hidayətə gələn rəhmətlik fars dili müəllimim Yaman Dədədən:

"- Siz nə üçün Mövlana və Məsnəvisindən bu qədər çox bəhs edirsiniz?" deyə sorușulduqda:

"- Övladım, mənim əlimdən Mövlana tutdu. O məni Həzrət Peyğəmbərin qapısına apararaq hidayətimə vəsilə oldu. Məni cəhənnəm odundan qurtaran birini bu qədər xatırlamam hələ azdır!" deyərdi.

Təvəssül Şirk Deyil...

Allah-Təala insanların bir-birindən kömək istəməsinə icazə vermiş və kömək istəyənə kömək etməyi əmr etmişdir.

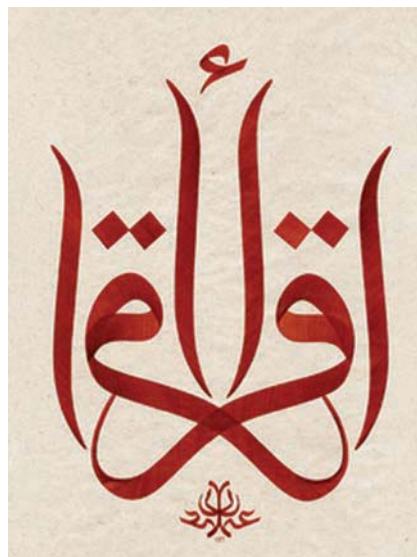
Səhabəyi-kiram da Rəsulullah ﷺ-dən kömək istəyər, şəfaət tələb edər, kasıbılıq, xəstəlik, borc kimi hallarını dilə gətirər, çətinliyə düşdükərində Onun yanına gedərdilər. Bir çox rəvayətdə nəql edildiyinə görə quraqlıq baş verdikdə camaat Allah Rəsulunun yanına gedər, Onun Allaha dua edərək yaşış istəməsinin xahiş edərdi.

Əshabi-kiram belə edərkən bunu çox yaxşı bilirdilər ki; Rəsulullah ﷺ xeyirlərə nail olmaqd

da yalnız bir vasitə və səbəbdür. Həqiqi fail, qadiri-mütləq, yalnız Allahdır. Lakin Rəbbimizin Həbibinə olan məhəbbəti hörmətinə, Onun dualarını daha tez qəbul edəcəyini ümid etdiklərdən bu cür təvəssül edirdilər. Səhabələr nəyin "şirk", nəyin "tövhid" olduğunu da əlbəttə ki, bizdən daha yaxşı bilən insanlar idilər.

Əgər bir mömin Allahın vəsilə edilməsini əmr etdiyi bir şeylə vəsilə edirsə, bu, həmin adamın vəsiləni əmr edən Allaha itaət üçün belə etdiyini göstərir, -haşa- Allahdan başqasını Rəbb saymasını deyil!..

Üstəlik bir şeylə vəsilə edən adam Allah-Təalanın o şeyi, yaxud da adamı sevdid

yinə inandığı üçün onunla vəsilə etməkdir. Təvəssül edən adam vəsilə etdiyi şeyləri, Allah-Təala kimi mənfəət və ya zərər verə biləcək bir mövqedə görərsə, bu, o zaman şirk olar. Təvəssül edən adam özüyle təvəssül edilən şəxsin yalnız Allahın icazəsiylə bir xeyrə səbəb ola biləcəyini, bir pisliyi də ancaq Onun diləməsiylə dəf edə biləcəyini bilməkdədir.

Allah-Təala bir şeyin olmasını murad ettiyi zaman ona "كَمْ" yəni «Ol!» deyər və o iş gerçəkləşər. Buna rəğmən Allah-Təala ilahi muradı gərəyincə müəyyən hadisələrin idarəsini bəzi qullarına həvalə etmişdir. Eynilə dörd böyük mələyin vəzifələndirildiyi kimi:

Cəbrayıl ﷺ peygəmbərlərə vəhy çatdırmaqla, Mikayıl ﷺ təbiət hadisələrini idarə etməklə, Əzrayıl ﷺ ruhları almaqla, İsrafil ﷺ isə Sura üfürməklə vəzifələndirilmişdir.

Əlbəttə ki, Allah bu vəzifələri o məlekələrə gərək olmadan da gerçəkləşdirə bilər. Lakin O, ilahi iradəsiylə onlara belə bir vəzifə və səlahiyyət vermişdir. O gücü onlara verən Allah-Təaladır. Həmçinin əhlullah da bəzən Haqq-Təalanın muradına alət və vasitə olurlar. İlahi qüdrət onların vasitəsiylə zühura gəlir.

Məsələn, şəfa Allahdandır. Lakin Allah həkimi, dərmanı və s. kimi vasitələri şəfaya vəsilə etmişdir. Bu səbəbdən şəfanı bu vəsilələrə təvəssül ilə axtarmaq lazımdır. Qulların şəfa üçün həkimə müraciəti şirk sayla bilməz. Çünkü hər mömin bilir ki, şəfanı vermən Allahdır, həkim bir vasitədir.

Bununla birlikdə bəzilərinin, əməlisələlərin qiyabında və ya qəbirlərini ziyarət əsnasında; "Ey filan şəxs! Mənə şəfa ver! Mənim filan ehtiyacımı həll et!" kimi söz-lərlə birbaşa onlardan nə isə istəmələri son dərəcə yanlışdır və şirkə qapı açar. Şübhəsiz ki, bu cür ifadələr üçün bəzi yozumlar edilə bilsə də, hədsiz dərəcədə həssas olan tövhid əqidəsinin əsasını zədələyən bu kimi

cahilənə söz və rəftarlardan şiddətlə uzaq olmaq lazımdır. Çünkü tövhid əqidəsinin şərikliyə dözümü yoxdur. İbadət və saleh əməllerə Allahdan başqasını ortaq etmək olan "riya" belə "gizli şirk" sayılıb şiddətlə qadağan edildiyi halda, açıq bir şirk təhlükəsi ifadə edən bu cür davranışlardan qətiyyətlə çəkinmək lazımdır.

Xülasə, təvəssül öz məramını Allahın sevdikləri hörmətinə Ona ərz edərək duaya məqbulluq qazandırma cəhdidir. Yoxsa Haqq-Təalanın saleh qullarına qüdsiyyət izafə etmək deyil.

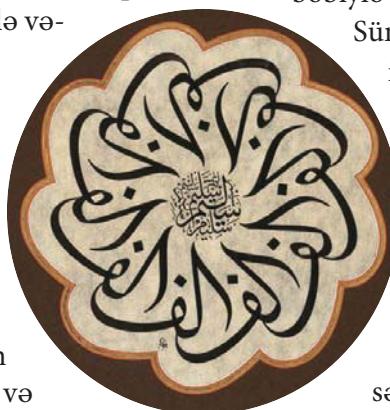
Bunu əsla unutmamaq lazımdır ki, peyğəmbərlər və onların bildirdikləri xaricində heç kimin son nəfəsdə imanla gedə bilmə təminatı yoxdur. Mömin bu narahatlıq sə-

bəbiylə ömrünün hər anını Kitab və Sünəni həyata tətbiq etmək səyi

içində keçirməli və Yusif ﷺ-in:

“...(Ey Rəbbim!) Mənim canımı müsəlman olaraq al və məni əməlisələhrə rəqovuşdur!” (Yusuf, 101)

duasını könlündən və dilindən düşürməməlidir. Lövhə Məhfuzə baxıb onu oxuyacaq səviyyəyə çatdıqdan sonra belə nəfsinə möglub olub əbədi ziyana düşər olan Bəlam bin Bauranın halını heç vaxt unutmamaq lazımdır. Yəni bəndə hanısi mövqedə olursa-olsun, öz aqibətini bilməkdən və təyin etməkdən acizdir; daim Rəbbinin lütfünə möhtacdır.

Ya Rəbb! İbadətlərimizi, saleh əməllərimizi, xidmət və çalışmalımızı bütün qüsurlarımızla birlikdə qəbul buyur! Büttün bunları rəhmət və məğfirətinə vəsilə et! Həbibi-Əkrəm ﷺ-in üzü suyu hörmətinə bizləri əfv eylə! Bizi sevdiyin qullarınla birlikdə yaşat, salehlərlə birlikdə həşr eylə!

Amin!

“Siz insanlara yaxşı işlər görmələrini əmr etdiyiniz halda, özünüüz unudursunuz? Halbuki özünüz kitab (Tövrat) oxuyursunuz. Məgər (çirkin əməllərinizi) başa düşmürsünüz?”¹

Yəni ey kitab əhli! İnsanlara yaxşı işlər – xeyrin hamısını- əmr edib özünüüz unutmağınız və insanlara əmr etdiklərinizi özünüüz etməməyiniz sizə necə yaraşır? Halbuki siz Allahın əmrlərini qüsurlu edənlərin halını kitabdan oxuyursunuz.

Özünüzə qarşı nə etdiyinizi “...məgər

ELM VƏ ƏMƏL

başa düşmürsünüz?” Elə isə bu yuxunuzdan ayılın və korluqdan gözlərinizi açın.

Qatadə bu ayə haqda belə demişdir: İsrail oğulları insanlara Allaha itaeti və təqvanı əmr edərdilər, ancaq özləri əmlərə müxalif davaranardılar. Buna görə də Allah-Təala onları qızadı, ayıbladı.

Hər nə qədər bu ayədəki hökm xüsusi olsa da, ümuma da bir dərsdir, ibrətdir. Bu gün KİV -dən, xəbər verilişlərindən tez-tez “ikili standart” deyimini eşidirik. Dünyada yaşanan xaos isə ortaçıqdə və acı nəticələrindən bütün bəşəriyyət, ələlxüsus da müsəlman dünyası əziyyət çəkməkdədir. Səbəbi isə ayındır: Dünyanın aparıcı lider və siyasi təşkilatlarının müsəlman dünyasına verdiyi əməlsiz vədlər, qətnamələr, bəyan-namələr, söz oyunları, diplomatik jestlər, hədsiz maraqlar və s...

Bəs müsəlman dünyasının hər bir şəxsinin bu vəchdən vəziyyətləri ürəkəçandırımı? Bu sual tutduğu vəzifəsindən asılı olmayaraq hər birimizə: müdirə, müəllimə, ailə başçısına, bu yazını yazana, oxuyana - xülasə, hər kəsə şamildir.

Hz. Peyğəmbər (s.ə.s) buyurur: “Qiymət günündə bir adam gətirilərək oda atılar. Onun (qarnı) yırtılıb bağırsaqları bayır çıxar və o, eşşəyin dəyirman daşını fırlatdı-ğlı kimi onlarla birgə dönər. Cəhənnəm əhli onu əhataya alıb belə deyər: Ey filankəs, sənə nə oldu? Sən bizə yaxşını əmr edib çirkini qadağan etmirdinmi?! O, belə cavab verər:

Mən sizə yaxşını əmr etdiyim halda özüm onunla əməl etməzdəm, çirkini də qadağan etdiyim halda özüm onu işləyərdim.”²

Yenə Hz. Peygəmbər (s.ə.s) buyurur: “Meracda olduğum gecə bir topluluğa uğradım ki, onların ağızları oddan düzəldilmiş qayçılara kəsilirdi. Mən dedim: Bular kimdir? Onlar insanlara yaxşını əmr edib özlərini unudan dünya əhlindən olan ümmətinin xətibləridir. Onlar Kitabı oxuduqları halda (bələ çirkin əməllərini) başa düşmürler?, -cavabını verdilər.”³

Bir kişi İbn Abbasın (r.anhumə) yanına gəlib ona belə deyir: Mən mərufu (yaxlılığı) əmr etmək və münkərdən (çirkin əməldən) nəhy (qadağan) etmək istəyirəm.

İbn Abbas dedi:

- Bu qədər yetişdin?

Adam:

- Ümid edirəm.

İbn Abbas:

- Əgər Allahın Kitabından üç ayə ilə özünün ayıbinin üzə çıxmışından qorxmursansa, et.

Adam:

- Onlar hansı ayələrdir?

Bu zaman İbn Abbas: “Siz insanlara yaxşı işlər görmələrini əmr etdiyiniz halda, özünüzi unudursunuz? Halbuki özünüz kitab oxuyursunuz. Məgər (çirkin əməllərinizi) başa düşmürsünüz?”⁴ ayəsini oxuyub ona belə dedi:

Bunun hökmünü yerinə yetirmisən?

Adam:

- Yox, -dedi.

Sonra İbn Abbas: “Ey iman gətirənlər! Etməyəcəyiniz bir şeyi niyə deyirsiniz? Etməyəcəyiniz bir şeyi demək Allah yanında böyük qəzəbə səbəb olar.”⁵ ayəsini oxuyub həmin adama dedi:

- Bunun hökmünü yerinə yetirmisən?

Adam:

- Yox, -dedi.

Nəhayət İbn Abbas Hz. Şueybin (ə.s)

“Siz insanlara yaxşı işlər görmələrini əmr etdiyiniz halda, özünüzü unudursunuz? Halbuki özünüz kitab (Tövrat) oxuyursunuz. Məgər (çirkin əməllərinizi) başa düşmürsünüz?”

sözünü: “...Mən sizə yasaq buyurduğum şeyin əksinə gedib onu özüm etmək istəmirəm. Mən yalnız bacardığım qədər sizi islah etmək istəyirəm. Mənim (bu işdə) müvəffəqiyyətim yalnız Allahın köməyilədir. Mən yalnız Ona təvəkkül etdim və məhz Onun hüzuruna dönəcəyəm!”⁶ oxuyub adama dedi:

- Bəs, bunun hökmünü yerinə yetirmisən?

Adam:

- Yox, -dedi.

Bu zaman İbn Abbas (r.anhumə) həmin adama belə dedi:

- Elə isə özündən başla⁷.

Rəvayət olunduğu görə, Hz. Peygəmbər –səllallahu əleyhi və səlləm- belə buyurmuşdur: “Cənnət əhlindən bir qrup insan cəhənnəm əhlindən bir qrupun halına vaqif olub onlara bələ deyərlər: Siz nə səbəbə görə od içində düşmüsünüz? Halbuki, biz sizdən öyrəndiklərimiz səbəbilə cənnətə daxil olmuşuq. Onlar bələ cavab verərlər: Biz deyərdik, ancaq əməl etməzdik.”⁸

1. əl-Bəqərə, 2/44.

2. Buxari, 3094.

3. Əhməd bin Hənbəl, Müsnəd, 122.

4. əl-Bəqərə, 2/44.

5. Saff, 61/2,3.

6. Hud, 11/88.

7. Bunu Dəhhak İbn Abbasdan nəql etmişdir.

8. Bunu İbn Əsakir Vəlid bin Uqbənin tərcüməyi-halında qeyd etmişdir.

BİZ SƏNİ GÖZLƏYİRİK, YA RƏSULALLAH

*Gözləmək, gözləyən ilə gözlədən
arasında bir bağdır əslində...*

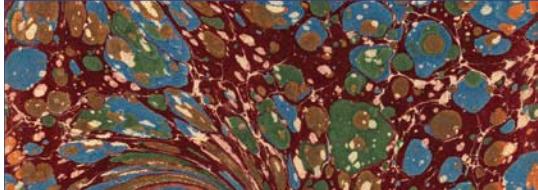
Baxmayın elə səkkiz hərf, üç heca, tək söz olduğuna... Nə mənalar gizlidir onda və necə çətin bir sözdür həm söyləyən, həm də söylədən üçün...

Ağrılarımızın, naratlığımızın sona çatlığı, üşyan etməmizə heyran qalmışkən bizi hələ diri tutan, hələ də ümid etməyimizi təmin edən, hər dəfə məhz o gün gələcək deyə gözlənilən gündür. Bədbəxtliklərdən xilas ola bilməyin, onları heç olmasa müəyyən bir müddət üçün bağlı bir qutuya həbs etməyin, təxirə salmağın yeganə üsuludur.

Bu həyatda hər kəsin gözlədiyi bəzili ləri və ya reallaşmasını gözlədiyi bir dü-

şuncəsi, bir məqsədi var. Gözlənilən kəs-lər, məqsədlər gözləyən insana, o insanın yerinə və məqsədinə görə dəyişir. Bir əsgər tərxis olacağı günü həsrətlə gözləyərkən, bir aşiqin gözlədiyi uzaqlarda həsrətində olduğu sevgilisidir. Yaxud bir şagird ibtidai məktəbə başlarkən qoyduğu hədəfinin ilk addımı olan universitetə qəbul imtahanının tarixini gözləyərkən, başqa biri isə universitetdən məzun olub iş həyatına başlayacağı günü gözləyir. Təxminən 60-70 illik bir ömürdə 7-dən 70-ə qədər hər kəs bir gözləyiş içindədir.

Hər an, hər dəqiqə xəyalını qurdugu-muz zamanın gəlməsini gözləyərkən, uzaq-da olan çox darıxdığımız sevdiyimizi yenidən görəcəyimiz günü gözləyərkən, universitetdən məzun olacağımız günün

*Bir asgər tərxis olacağı günü
həsrətlə gözləyərkən, bir aşiqin
gözlədiyi uzaqlarda həsrətində
olduğu sevgilisidir. Yaxud bir
şagird ibtidai məktəbə başlarkən
qoyduğu hədəfinin ilk addımı olan
universitetə qəbul imtahanının
tarixini gözləyərkən, başqa biri
isə universitetdən məzun olub iş
həyatına başlayacağı günü gözləyir.
Təxminən 60-70 illik bir ömürdə
7-dən 70-ə qədər hər kəs bir
gözləyiş içindədir.*

intizarında olarkən çox çətinlik çəkərik. Sixılıraq, boğularıq, qaçıb getmək, xilas olmaq istəyərik. Bir an əvvəl o anın gəlməsini istəyərik çətinliklərimizdən uzaqlaşa bilmək üçün. Bu sonugəlməz intizara görə mədəmizə sancı dolar, yeri gəldikdə özümüzdən gedərik.

Gözlədiyimiz zaman necə çətinlik çəkiriksə, o gün gəldikdə, məqsədimizə çatlığımız anda yaşılan xoşbəxtlik çəkilən bütün dərdləri unutduracaq cinsəndir. Bu xoşbəxtliklərə hamımız əksəriyyətlə şahidlik etmişik.

2004-cü ilin yayı idi. Stresli gözləyişlərdən sonra universitetə qəbul imtahanlarının açıqlanacağı gün gəlib çatmışdı. 2 ili gecə-gündüz bu imtahana həsr edən bir abituriyentin universitetə qəbul olduğunu onuna birlikdə atdığı sevinc qışqırıqlarından, qəhqəhələrindən sonra bütün küçə öyrənmişdi. Bu cür böyük və coşqulu idi gözlədiyi gündə aldığı müsbət xəbərin sevinci.

Ağlayarıq, gülərik, atılıb-düşərik. Bu həsrət bitdi deyə sevincimizi necə yaşayacağımızı bilmərik.

Müəyyən bir müddət sonra isə bitəcəyini bilirik. Eynilə, Kül Pişiyi hekayəsindəki kimi birdən saat 00.00 olduğunda

hər şey köhnə halina dönər. Bu keçici xoşbəxtliklərə çatmaq üçün çox çətinliklər çəkərik, çatlığımızda isə sanki cənnətlə müjdələnmiş kimi sevinərik.

Yazının başında da qeyd etdiyim kimi hər kəsin gözlədiyi, çatmaq istədiyi şəxs və ya şəxslər, məqsədlər fərqlidir. Bu gözlədiyinin reallaşması üçün çəkdiyi çətinlik də fərqli, yaşadığı xoşbəxtlik də təbii olaraq fərqlidir.

Mənim gözlədiyim an isə qiyamət gүnündə valideyn övladını tanımadığı anda belə “ümmətim, ümmətim” deyən Hz. Məhəmmədə (s.ə.s) qovuşacağım, onu görəcəyim andır. Bu fani dünyada mənim kimi bu anı gözləyən minlərlə, milyonlarla insan var. Digər gözləyişlərdən bizim gözləyişimizin fərqi isə bu gözləyişin nəticəsinin heç bir zaman ayrılıqla nəticələnməyəcəyidir. Biz xoşbəxtliyimizi sonsuza qədər yaşamağa davam edəcəyik. Onun bayrağının kölgəsi altında olacaqıq. Onun nurlu üzünə baxmaqdan, gül qoxusunu ciyərlərimizə çəkməkdən heç bir zaman məhrum qalmayacağıq.

Bu gəlib keçici xoşbəxtliklərə çatmaq üçün əlindən gələndən artığını edən, intizarının reallaşması üçün çəkmədiyi çətinlik, dərd qalmayan insanlar hissələrini belə ifadə edərkən həyatlarını bu məqsədlər uğrunda qəlibləşdirərkən, bizlər ƏN SEVİMLİYƏ qovuşa bilmək üçün, cənnətdə onun qonşusu ola bilmək üçün nə kimi çətinliklər çəkirik, ya da nə kimi çətinlikləri çəkməyi gözə alırıq. Nələrə dözə bilirik, nələrdən fədakarlıq edirik.

Peyğəmbərimizi görəcəyimiz, ona qovuşacağımız anda yaşayacağımız xoşbəxtliyin, sevincin heç sınağını etdikmi? Necə sevinəcəyimizi heç təsəvvür etdikmi?

Ey Nəbi! Ey Allahın Rəsulu, biz sənə qovuşacağımız günü səbirsizliklə gözləyirik...

MÜƏLLİMİN GÜNDƏLİYİNDƏN

Tərbiyəçinin özünü yaxşı yetişdirməsi çox mühümdür. Bacarıqsız bir tərbiyəçi özünə əmanət olunan tələbələrin vaxtını israf etməkdən başqa bir işə yaramır.

Çoban sürüsündən məsuldur. Ayağı qırılan bir quzunu qucağında gəzdirmək məcburiyyətindədir. Tələbələr də eynilə belədir, tərbiyəciyə zimmətlidir.

Hər insan söyləyəcəyi sözün əhəmiyyətli və qiymətli olduğuna inanır, və diqqətə alınmasını istəyir. Buna görə də tərbiyəci hər hansı bir müşkül məsələ ilə bağlı müraciət edən tələbəsini başından etməməli, onu böyük diqqətlə dinləməlidir.

Tərbiyəci tələbəsini ciddiyə almali, ona dəyər verməli və hərəkətləriylə də bunu hiss etdirməlidir.

Qocaman çınar səviyyəsində olan tələbəni bir metrlik kol halına gətirən tərbiyəci Allah qatında bunun hesabını verəcəkdir.

Tərbiyəci tələbələrinin xarakterini yaxşı bilməlidir ki, onların ruhuna gedən damarı tapa bilsin.

Xarakter və şəxsiyyətlər fərqli olduğuna görə hər hansı bir metod və ya tövsiyə bir tələbəyə faydalı olduğu halda digərinə zərər verə bilər. Buna görə də tərbiyəci tələbələrinin mənəvi xasiyyətnamələrinə yaxından bələd olmalıdır.

Tərbiyəci kimin nəyə qabiliyyəti varsa, onu həmin istiqamətdə inkişaf etdirə bilmək üçün tələbələrinin xarakter və istedadlarını əlindəki təsbeh muncuqları kimi tanımlmalıdır.

MÜDRİKLƏRDƏN ÖYÜDLƏR

Allahın qoyduğu sərhəddin öündə
dayanın, o sərhəddi ayaqlar altına alıb
əzmeyin.

İnsanları xor, özünü böyük görənlər
Allaha yaxınlığa yol tapa bilməzlər.

Əslində hamımızın əvvəli natəmiz su,
sonu da natəmiz ətdən ibarətdir.

Cəsədin şərəfi ağıl deyilən qiymətli
varlıqdır.

Ağıl şəriətin çəkdiyi sərhəddi bildiyi
halda qəbul və rədd xüsusunda
tərəddüd edirsə o ağıl ağıl deyil.

Allahın rızasını itirmiş olan hər şeyi
itirmiş olur.

Allahdan tək bir şey istəmək haqqınız
olsa “Allahım bizi doğru yola yönəlt”
deyə dua edin.

Çalış Allahdan böyük istə, yəni böyük
həyata dair istə.

Çalış Allahın sevdiyini sev və
sevmədiyindən üz çevir ki, Allah da
səni sevsin.

Sən heç düşmənini sevən və
ya dostuna düşməncilik edəni
sevərsənmi?

Vaxtınızı faydasız işlərlə hədər
etməyin, çünkü hər nəfəsiniz
sayılmaqdadır və yazılmışdadır.

Mərifətullahə nail olan insan qədərin
qədərindən qurtular.

Həqiqi arif məxluqatdan uzaqlaşış
haqqə hicrət edəndir.

Həya ruhun libasıdır.

Allahın zikri il məşğuliyyət qədər
qiymətli bir zövq və ləzzət ola bilməz.

İdrak gözlərimiz qəflət buludlarıyla
pərdəlidirsə günəş tam mənasıyla
çıxsa belə bizə nə faydası var.

Əməl dənizində ehtiras küləkləriylə
və tamah yelkənləriyle irəliliyən həlak
gəmisində çalxalanırıq, bu gəmi bizi
əcəl dərinliklərinə tərəf aparır.

Qəbirlərimizin qaranlıq çuxurları
cəsədlərimizi gözlərkən biz hələ
də qəflət çuxurlarında və şəhvət
bataqlıqlarındayıq.

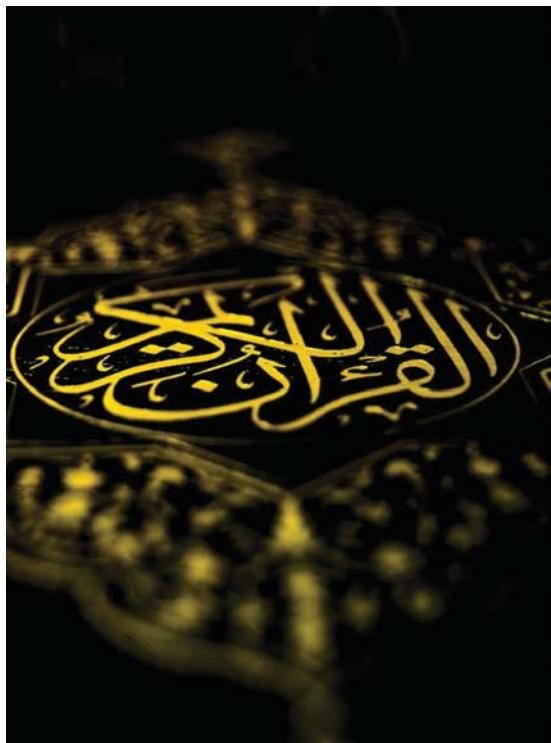
Təfəkkür Peğəmbərimizin əməlidir,
çünki bütün fərzlərdən əvvəl onun
ibadəti Allahın məxluqatını və
nemətlərini düşünməkdən ibarət idi.

İbrətdən yosul bir təfəkkür, xam
xəyal və vəsvəsələrdən ibarətdir.

Saleh əməldən sonra əxlaqınızı da
gözəl bir yolla sağlamlaşdırın.

Salehlik əlaməti olan səxavət ipindən
möhkəm yapışın.

DİNDƏ DƏRİN ANLAYIŞ SAHİBİ OLMAQ

Peygəmbərimiz (s.ə.s.) İbn Abbas üçün Allaha belə dua etmişdir: “*Ey Allahim, onu dində fəqih (dərin anlayış sahibi) et!*” (Buxari, Vudu, 10,40; Müslüm, Fəzailus-səhabə, 138)

Dində dərin anlayış sahibi olmaq dedikdə onu bütöv şəkildə anlamağı nəzərdə tuturuq. Dinə bütöv şəkildə yanaşmadan onu anlamaq qeyri-mümkündür. Dini doğru şəkildə anlamaq xüsusunda ən ciddi problem ona bütöv şəkildə yanaşmamaq problemidir.

Bu qayda dinimiz olan İslam üçün də keçərlidir. İslam dininə bütöv şəkildə yanaşmaq dedikdə isə Quran və Sünəyə bütövlük çərçivəsində baxmaq nəzərdə tutulur. Çünkü hər iki qaynaqda

məsələlərin görünən və görünməyən (zahir-batin) tərəfləri vardır. Və bu tərəflər bir-birlərini tamamlayırlar. Buna görə də hər hansı bir məsələdən danışarkən görünməyən tərəfi gözardı etmək o məsələnin yanlış anlaşılmaşına gətirib çıxarıır. Məsələn, Quran və Sünədə insan şəxsiyyəti mövzusunu ələ alaq. Bu mövzudakı bütün ayə və hədisləri toplayaraq İslamın insan şəxsiyyətini ortaya qoyarkən sadəcə bəzi nöqtələrə əhəmiyyət verib digərlərini gözdən qaçırsaq o zaman məsələni yanlış şəkildə anlayarıq. Quran və Sünə bir tərəfdən abid, zahid insandan bəhs edərkən, digər tərəfdən də dürüst, yalan danışmayan, haqqı söyləyən insandan, başqa bir tərəfdən isə adil, təqvalı, mərhəmətli insandan bəhs edir. Qurandakı bu insan sifətlərini daha da artırmaq olar. Lakin burada əsas məsələ ondan ibarətdir ki, bu fərqli sifətləri bütöv şəkildə ələ almaq lazımdır. Bunların bir qismini gözardı etsək o zaman İslamın insan modelini səhv şəkildə anlatmış olarıq. Məsələ bu insan modelinin sadəcə yanlış anlamaqla da bitmir. Bu da öz növbəsində həmin insan modelinin səhv şəkildə tədris edilməsinə gətirib çıxardır.

Buna görə də bir şeyi doğru anlamaq üçün o şeyi doğru qavramağa kömək edəcək bütün vasitələrə sahib olmalıdır. Yəni Quranın ifadəsi ilə desək *rasixuna* (elmdə qüvvətli olanlar, elmi dərinliyi çox üst səviyyədə olanlar. Bu dərəcəyə mənsub olmaq çox çətindir) və ya ən azından *rasixunun* dərəcələrinin ən axırincisine mənsub olmalıdır. Qurandakı hər hansı

Dində dərin anlayış sahibi olmaq dedikdə onu bütöv şəkildə anlamağı nəzərdə tuturuq. Dinə bütöv şəkildə yanaşmadan onu anlamaq qeyri-mümkündür. Dini doğru şəkildə anlamaq xüsusunda ən ciddi problem ona bütöv şəkildə yanaşmamaq problemidir.

bir məsələni idrak etmək istəyən insan hər şeydən əvvəl Quranın nazil olduğu dövrü, o dövrün ictimai, siyasi, iqtisadi vəziyyətini, ərəb dilini, cahiliyyə ərəb şerini bilməli və ya onlar barəsində məlumatlı olmalı, eyni zamanda həmin adam geniş dünya görüşünə sahib olmalı, klassik və modern ədəbiyyatdan xəbardar olmalıdır və s. Əks təqdirdə sözügedən adamın anlaması yanlış və ya çox bəsit olar.

Məşhur yapon alimi Toşiko Izutsu "Qu-randa Allah və İnsan" adlı kitabında belə deyir:

"Quranda kəlmələr arası əlaqə son də-rəcə maraqlıdır. Məsələn, Allah, salam, nəbi, iman və s. kimi çox mühim Quran sözlərini toplayıb Quranda hansı mənalara gəldiklərini ortaya çıxarmaqla o mənaları qavraya biləcəyimizi zənn edirik. Ancaq əslində məsələ o qədər də bəsit deyil. Cünki bu kəlmələr bir-birlərindən ayrı deyillər. Hər birinin digəri ilə yaxın əla-qəsi var..... Yəni mənalar təkbaşına deyil, daim sistem içərisində dəyər qazanır. (Toşiko Izutsu, Quranda Allah və İnsan, s. 15-16).

Yəni hər bir elmin metodologiyası ol-duğu kimi dinin də metodologiyası vardır. Bu metodologiyani bilmədən dini möv-zularda söz sahibi olmaq iddiası doğru de-yildir.

Hz. Əlidən:

"İnsanların düşdüyü ayıblardan ən təmiz qalanı kimlərdir?" -deyə soruştular.

"Ağlını əmr, günahlardan uzaqlaşmağı və öyüdü yüyən, səbri idarəedici, təqvanı azuqə, Allah qorxusunu yoldaş bilən insan." -cavabını verdi.

Hz. Əli (r.a) bir gün pulların saxlandığı xəzinənin qarşısında dayandı və:

"Ey sarı və ağ (qızıl və gümüş) dünyalıqlar, məndən uzaqlaşın. Gedin başqasını aldadın!" -dedi.

Hz. Əli muzdla işləyir və qazandığı bir miqdar xurmanı bəzən Allah Rəsuluna hədiyyə aparırdı.

Hz. Əli bir gün Hz. Ömərə belə demişdi:

"Əgər dostuna qovuşmaq istəyirsənsə, köynəyini yama, ayaqqabını təmir et. İstəklərini azalt və doymayacaq qədər ye."

Rəvayət olunduğuna görə Hz. Əli namaz vaxtı gəldikdə titrəyət və rəngi kirəc kimi olardı.

"Sənə nə olub, bu nə hal?" -deyənlərə:

"Allahın bizə lütf etdiyi əmanətin vaxtı gəlib çatdı. O əmanət göylərə, yerə və dağlara təklif edildi, amma onlar qorxub yüksənməkdən çəkindilər. Bu əmanəti insan oğlu yüksəndi. (əl-Əhzab, 72) Boynuma alduğum bu əmanəti əda edib edə bilməyəcəyimi bilmirəm." -deyərdi.

Hz. Əli (r.a) deyir ki:

"Mən və nəfsim çobanla qoyunları kimiyik. Nə vaxt nəfsimi bir tərəfə toplamağa çalışsam, o biri tərəfə yayılır."

SARI QADI ÜRYANÇAYDA

Ankarada Hacettepə Universitetinin yanlığında Sarı Qadın Camesi yazılın məscidin qarşısından keçerkən işi-gücü olmayan dükandarların vaxt keçirmək üçün papaqlarını tərəzidə çəkməsi kimi özümə bu sualları verdim:

Kimdir görəsən bu Sarı Qadın? Nə üçün adı ilə deyil, sıfəti ilə tanınır?

Bir qadının sarılığı başını örtübsə, üzünə baxılaraq bilinərmə? Hara getdiyini soruşanlara bu məscidin adını verib məscid sözünü deməmək nə mənalara gələr? Əldə təsbeh, başda təkkə “Sarı Qadına gedirəm”, “Sarı Qadından gəldim” kimi sözlər məscidi tanımayanları güldürməzmi?

Ruslar bizə “qara millət” deyirlər. Əsmər insanların sarı rəngə meyil salmaları adı haldır. Döyüslərdə cariyə tutmağın və uzaq ölkələrə uzanan keşflərin təməlində özü-

nə bənzəməyəni və özündə olmayıni əldə etmək həvəsi var.

Tələbəliyimin son illərində “n” hərfinin silinərək Sarı Qadı camesi olduğunu gördüm. Sonradan öyrəndim ki, cameni nəsildən-nəslə bir çox müdərris və qazi yetişdirən Qadızadələr ailəsinə mənsub Sarı Qadı (qazi) tikdirib.

Tablodakı dəyişikliyi görmədən Ankaradan ayrılanların zehnindəki Sarı Qadın məscidindəki “n” hərfi necə silinəcək?

Ağdaşdan Xosrov kəndinə gedərkən arada Türyançay köprüsü var. Bu köprünün mədrəsə yolunun üstündə olması, nur üzlü, qartal baxışlı, həya sahibi ululara kecid olması belə daşını-torpağını sevməyə səbəbdir.

Adının heç bir şeylə səsləşməməsi səbəbiylə Türyançaydan yazı çıxmayağın qərar vermişdir. Amma bir gün körpüdən keçərkən “T” hərfinin silinərək “üryançay” qaldığını gördüm. Ankara hərf artırılaraq edilən təhrib Ağdaşda hərfin silinməsiylə baş vermişdi.

Tablonun dəyişdiyini görmədən Ağdaşdan ayrılanların zehnindəki Üryançay körpüsüne “T” hərfi necə əlavə ediləcək?

Pürrengi çayla birlikdə bir çay yazısı oxumaq yerinə düşər...

Üryan olmanın utancının yaşandığı və örtünmə hadisəsinin başladığı məkan cənnət olmuşdur. Örtünmək cənnət xatirəsidir. Örtünmə və insandan başqa cənnətdən nə isə gəlib məgər?

“Ey Adəm oğulları! Sizə ayıb yerlərinizi örtəcək bir geyim və bir də bəzəkli libas (və ya mal-dövlət) nazil etdik. Lakin təqva libası daha xeyirlidir.” (əl-Əraf, 26)

Həzrət Mövlananın: “Elə insanlar gördüm ki, geyməyə paltarı yox, elə geyinmişlər də gördüm ki, içində adam yox” sözü ayədə keçən təqva libası ilə zahiri geyimin yoxluğunə işarədir.

Taşlıcalı Yəhya bəyə görə insan dünyaya ağlayaraq üryan gəlir, oldukdə də doğulduğu hal üzrədir.

*Adəm oğlu aləmə üryan gələr, üryan gedər
Naleyi-əfqan giryān gələr, giryān gedər.
Qaracaoglan da eyni həqiqəti belə dilə gə-
tirir:*

*Üryan gəldim, yenə üryan gedərəm
Ölməməyə əldə fərmanımmı var?
Əzrayıl gəlmış də can tələb eylər
Mənim can verməyə dərmanımmı var?*

Üryan olmanın ikinci mənası mənəvi kirlərdən temiz olmaqdır. Hər cür nəfsani və şeytani duyğulardan, hərəkətlərdən uzaq olmaq; qəlbin təmizliyi, paklığı mənasında üryan olmaq deyilir. Bitlis, Eskişehir, Urfa kimi şəhərlərdə Üryan baba türbələri, Tunçelidə də Üryan Xızır türbəsi var. Üryanın bu ikinci mənasına görə Yunus Əmrə eşq əlindən üryan olmaq – paklanmaq istər. “Eşq gəldikdə bütün pisliklər yox olar” deyən Yunusa görə eşqin nəticəsi yenilənmək, qabiq bağlamış pisliklərdən qurtulmaq və üryan olmaqdır.

*Məskənim dağlar
Göz yaşım çağlar
Durmaz qan ağlar
Eşqin əlindən*

*Varım verəyim
Qədrə ərzəyim
Üryan olayım
Eşqin əlindən*

*Yunusun sözü
Kül olmuş özü
Qan ağlar gözü
Eşqin əlindən*

Üryan olmayı sadəcə çılpalıq olaraq anlamaq üryan olmaq istəyən Yunusa və üryan babalara həqarətdir. Zehnimizdə üryan sözünün çılpalıqla işaret etməsi isə virtual dünyadan zehnimizdə və könlümüzdə apardığı təxribatın əsəridir.

Hz. Musaya Tur dağında nəleynlərini çıxarması əmr edilmiş, ayaqlarının yalnız olması istənmişdir. “...Ya Musa! Mən, həqiqətən, sənin Rəbbinəm. Nəleynini çıxart, çünkü sən müqəddəs vadidə - Tuvadasan!” (Ta ha, 11-12)

*Üryan olmayı sadəcə çılpalıq olaraq
anlamaq üryan olmaq istəyən Yu-
nusa və üryan babalara həqarətdir.*

*Zehnimizdə üryan sözünün çılpalıqla
işarə etməsi isə virtual dünyadan
zehnimizdə və könlümüzdə apardığı
təxribatın əsəridir.*

Həzrət Musanın ürəyi ismət sıfəti səbəbiylə heç şübhəsiz ki, nəleynlərinin altından daha təmiz idi. Ürəyi ayaqqabısının altından daha kirli olanların daxili aləmlərini kirlərdən üryan etməyə daha çox ehtiyacı var.

Türyançay gecə-gündüz axarkən müvəqqəti olaraq adının Üryançaya çevrilməsindən narahat olmamışdır. Çünkü onun dərdi ad-san deyil. Füzulinin su qəsidəsini yazdığını çayın, bulağın adını bilən varmı? Füzuliyə görə su Rəsulullah (s.ə.s)-ə tərəf axır və onun həsrətiylə çağlayır. Adı nə olursa olsun hər axan çayın dərdini yalnız Füzuli dilə gətirə bildi. Çayların adını isə lövhələrə hər millətdən minlərlə insan yazdı, gördü və söylədi.

*Xaki-payınə yetəm der, ömrlərdir müttəsil,
Başını daşdan-daşa vurub gəzər avarə su.*

(Su ayağının toprağına çatmaq üçün başını daşdan-daşa vuraraq ömrü boyu durmadan avara-avara gəzər.)

Füzulinin suyun eşqinə verdiyi dərin mənayla üryan olmaq duasıyla Üryançaydan keçənlərə salam olsun!..

İSTANBUL

Dünyanın böyük mədəniyyət şəhərlərindən biridir İstanbul. Yaşı: bölgə olaraq 300 min, şəhər olaraq 3 min, paytaxt olaraq 1600 ilə qədər uzanan tarixə malik bir şəhər. Avropanı Asiyaya, Qərbi Şərqə bağlayan, qədim sivilizasiyaların tarixini özündə birləşdirən şəhər...

Dünyanın ən qədim şəhərlərindən biri olan İstanbul 330 - 395 illər arasında Roma İmperatorluğu, 395 - 1204 il və 1261 - 1453 illər arasında Şərqi Roma İmperatorluğu, 1204 - 1261 arasında Latın İmperatorluğu və son olaraq 1453 - 1922 illər arasında Osmanlı İmperatorluğu zamanında paytaxt olmuşdur. 1923-cü ildən Türkiyə Cümhuriyyətinin ən böyük şəhərlərindən sayılır.

İstanbulun əhalisi 13 milyon 255 min 685 nəfərdir. 39 rayonu, 40 bələdiyyəsi var. Sahəsi: 5.712 km²-dir.

Tarix boyu böyük imperatorluqların şahidi olmuş paytaxtlar paytaxtı İstanbul sahib olduğu rəngarəngliyi ilə ziyarətçiləri özünə cəlb etməkdədir. Muzeyləri, sarayları, məscidləri, bazar yerləri və təbii gözəllikləri saymaqla qurtarmayacaq qədər çoxdur.

Uzun illər dünyani öz mədəniyyəti və dini ilə vələh edən möhtəşəm Osmanlı imperatorluğunun paytaxtı olan İstanbul dünyada əvəzolunmaz İslam şəhərlərindən sayılır.

Şəhərin təpələrində yüksələn məscidlər, tarixi abidələr, qədim binalar, küçələr bir tərəfdə də yeni dünyanın görünüşü İstanbulu keçmiş zamanla bu gün arasında bir körpüyə oxşadır. Bəli, o, sadəcə şərqlə qərbi deyil, eyni zamanda keçmişlə bu günü birləşdirir.

Altı minarəsiylə İstanbulun simvolu halına gələn Sultan Əhməd Camesini görmək bir çoxlarının yuxularına girən ümdə arzudur. Əzəməti,

böyüklüyü, gözəlliyi qarşısında valeh olmamaq mümkün deyil. Qarşısındaki məşhur Aya-sofa Muzeyi Roma imperatoru Yustinian zamanında kilsə olaraq tikilmiş, Fətihin İstanbulu fethi ilə məscid kimi fəaliyyət göstərmişdir. Bu iki məbəd öz memarlıq üslubuyla da sanki Şərqlə-Qərbin müqayisəsi üçün qarşı-qarşıya dayanıb gələn turistlər üçün sərgilənir.

Bir başqa təpədən bu iki möhtəşəm abidəni seyr edən Süleymaniyyə Camesi isə Osmanlı memarlıq sənətinin zirvəsi sayılır. Qanuni Sultan Süleymanın istəyi ilə Memar Sinan tərəfindən zərgər dəqiqliyi ilə tikilmişdir. Mavi Mərmərə sularını və boğazı seyr edən təpə üzərində 400 il boyunca Osmanlı sultanlarına iqamətgahlıq və siyasi mərkəz olan Topkapı Sarayını görürsünüz. Çin farfor kolleksiyasını, qızıl işləməli və qiymətli daşlarla bəzəkli taxtları, sultan kostyumlarını, ləl-cəvahiratları, nadir əlyazmaları bunları görməyə həvəsi daha da artırır. Məscidlər şəhəri adlandıran İstanbulun ən gözəl məscidi “Mavi Məscid” hesab edilir. Onun 260-dan çox rəngli şəbəkələrdən yığılmış pəncərələrindən düşən günəş şüaları insanı hansısa nağıllar aləmində olduğuna inandırır.

Əyyub Məscidini, Əbu Əyyub Sultani ziyarət edərkən buradakı mənəvi ab-havanı tənəffüs edir, göyərçin səslərinin rəng qatlığı əsrarəngiz tablonu gözlərinizlə görürsünüz. İstanbulun hər səmti, küçələri, dəniz sahilləri, dar, ensiz yoxuşları tarixin hər anını özündə əks etdirir. Bu qoca şəhərin küçələrini gəzərkən şairin İstanbul üçün yazdığı şeirindən “Tarixin gözləri var, surlarda dəlik-deşik” misrasını xatırlamamaq mümkün deyil. Yerəbatan

İstanbulun hər səmti, küçələri, dəniz sahilləri, dar, ensiz yoxuşları tarixin hər anını özündə əks etdirir. Bu qoca şəhərin küçələrini gəzərkən şairin İstanbul üçün yazdığı şeirindən “Tarixin gözləri var, surlarda dəlik-deşik” misrasını xatırlamamaq mümkün deyil.

Saray Bizans dövründə inşa edilmiş ən əhəmiyyətli su anbarlarından biri sayılır. Şəhəri gəzdikcə, tanış olduqca insanda yeni təəssürat yaranır. Göz önündə tarix təkrar səhifələnməyə başlayır. Tarixi strukturların yeniliklə görüşdüyü, yeniləndiyi bir şəhərdir İstanbul. Qapalı Çarşı la-

birintvari quruluşuya keçmiş xatırladarkən bir tərəfdən də müasir dünyanın yeni məhsullarını da qarşımızda görürük. Bu gün ən gözəl şəhərlər sırasında yer alan İstanbul dünya ölkələrinin daim diqqətindədir. Müxtəlif beynəlxalq konfransların, mərasimlərin, elmi diskussiyaların, simpoziumların burada keçirilməsi onu əsaslandırır ki, bu bölgə həm siyasi, iqtisadi, həm mədəni, incəsənət, həm də dini mərkəzlərdən biridir.

İstanbulun mənəvi fatehi Allah dostu Ağşəmsəddinin duaları, səyi, çalışmaları bu şəhəri əvəzedilməz İslam mərkəzlərindən birinə çevirmişdir.

Beynəlxalq səviyyəli mütəxəssislər İstanbulla gəldikdə burada qarşılaşdıqları zənginliyə heyran olurlar. Məşhur dizayner Ornegin İstanbul haqqında məruzəsində “Siz türklər Allahın sizlər üçün yaratdığı ən gözəl şəhərdə yaşayır-sınız.” deyib. Mənçə bu, İstanbulu təsvir etmək üçün kifayətdir.

Qədim İstanbulun tarixi abidələrinə dünyanın heç bir yerində rast gəlmək mümkün deyil.

Bir neçə min ildən çox dövr keçməsinə baxmayaraq öz qüdrətini hələ də qoruyub saxlayan İstanbul bu günün özündə də möhtəşəm, keçməkeşli, şərəfli tarixi ilə dünyanın turistlərini özünə cəlb edir. Özünə xas xüsusiyyətləri ilə hər addımında, hər küncündə qonağına qədim tarixindən, keçdiyi zəfər yolundan danışır.

KONSANTRASIYA

Bu olmadan uğur qazanmaq mümkün deyil

Konsantrasiya diqqəti və fikirləri seçilmiş hər hansı bir şey üzərində başqa heç nəyi düşünməyəcək şəkildə cəmləmək, özünü bütün varlığınla seçdiyin, əlindəki işə həsr etməkdir. Bu, hər kəsin edə biləcəyi bir şeydir. Məşq etməklə iyələnmək mümkün olan bir vərdişdir.

Bir hədəf seçən və bu hədəfinə çatmaq üçün plan quran adamın növbəti və ən önəmli vəzifəsi bu planı həyata keçirmək, tətbiq etməkdir. Bu planın müvəffəqiyyətlə tamamlanması üçün uzun müddət çalışmaq və plana görə hərəkət etmək lazımdır ki, arzuolunan nəticə tam əldə olunsun. Hər hansı önəmli, böyük bir hədəfə çatmaq bir neçə günlük çalışmayla əldə ediləcək qədər asan deyil. Aylar, bəzən də illər boyu sürən ağır, zəhmətli əmək tələb olunur. İlk başda həvəslə başlayıb, bir müddət sonra dayanıb, bir neçə gün keçdikdən sonra təkrar başlayıb, sonra yenə çalışıb tekrar fasılə etmək və bu cür davam etmək bir ildə çatılacaq hədəfin vaxtnı bir neçə dəfə gecikdir. Bu səhvə yol verməmək üçün bütün gücümüzü, enerjimizi seçdiyimiz hədəfə yönəldirməli və bunu uzun müddət heç bir şey əldə etmədən davam etdirməyi bacarmalıyıq. Bunu edə bilmək üçün konsantrasiyamızın güclü olması lazımdır.

Konsantrasiya diqqəti və fikirləri seçilmiş hər hansı bir şey üzərində başqa heç nəyi düşünməyəcək şəkildə cəmləmək, özünü bütün varlığınla seçdiyin, əlindəki

işə həsr etməkdir. Bu, hər kəsin edə biləcəyi bir şeydir. Məşq etməklə yiyələnmək mümkün olan bir vərdişdir. Bunun ən asan və effektli yolu bir anda sadəcə bir işlə məşğul olmaq, diqqətini o işə yönləndirməkdir. Hər gün etməli olfüğun işlər içərisindən ən asan olanını seçib da-ha sonra o işi tamamlayana qədər heç bir işlə məşğul olmamağa qərar vermək bu vərdişin gücləndirilməsi üçün çox effektli bir metotdur. Bu cür məşqlərlə qısa müddət ərzində konsantrasiya qabiliyyətini artırmaq mümkündür.

Bir iş üzərində çalışarkən bütün varlığıyla özünü əlindəki işə verən biri ilə qeyrisini müqayisə etmək və fərqi yaxşı anlamaq üçün aşağıdakı misala baxaq:

Havada 40 dərəcə istilik olduğu halda günəş şüalarının tam düşdüyü bir səthə kiçik bir kağız parçası qoysaq nə olacaq?! O kağız parçası bir az isinəcək. Bir də havada istiliyin 10 dərəcə olduğu halda eyni kağız parçasını yenə günəş şüalarının tam düşdüyü səthə qoyaq amma bu dəfə əlimizə bir lupa alıb o kağız parçasının üzərində bir neçə saniyə saxlayaqq, bu halda nə olacaq? İstiliyin 10 dərəcə olmasına baxmayaraq kağız parçası yanacaq. Burada əsas olan, günəşin şüalarının bir nöqtəyə cəmləşməsidir. Günəş eyni günəşdir, lakin şüaları lupa vasitəsilə müəyyən müddət ərzində bir nöqtəyə cəmləşdirildi.

Bu misaldan da göründüyü kimi əsas olan nə qədər istedadlı, qabiliyyətli olmayıüzümüz deyil, əsas olan az da olsa əlimiz-dəkilərlə edə biləcəyimizin ən yaxşısını etmək, az da olsa var olan bütün gücümüzü, sahib olduğumuz bütün resursları sadəcə bir hədəfə yönəldirmək, konsantrasiya gücümüzdən istifadə edə bilməkdir. Artıq aydın olduğu kimi böyük hədəflərə çatmaq, uğur qazanmaq üçün hansısa qeyri-adi istedadların olması şərt deyil. Bunu əldə bəhanə tutub bu əsas-sız bəhanənin arxasına siğınmaq da əsas-

sızdır. Nəyin varsa elə onlarla əldə etmək istədiyin şeyi əldə etmək üçün bütün varlığınla özünü o işə həsr etmək lazımdır. Hər şey bundan ibarətdir.

Yuxarıda göstərilən məşqləri edərkən yorğunluq olduğunda bir az ara verib təkrar həmin işə qalınan yerdən başlamaq lazımdır.

Məşhur bir söz var, insan nə düşünürsə odur. Əksər insanlar əldə etmək istəmədikləri, həyatlarında olmasından qorxduqları şeyləri düşünə-düşünə nəticədə həmin şeyə doğru sürüklənirlər. Konsantrasiya burada da hədəfimizə çatmaq üçün çox önəmli rol oynayır.

Belə ki, düşüncələrimizi əldə etmək istədiklərimiz üzərində cəmləmək və davamlı olaraq onu necvə əldə edəcəyimizi düşünmək, bu yönə zehnimizi çalışdırmaq bizə yeni fikirlər verərəkən, istəmədiklərimiz, olmasından qorxduğumuz şeylər üzərində cəmləşdikdə onları həyatımıza dəvət edib hədəflərimizdən də uzaqlaşmış olacaq. Bunun qarşısını almaq üçün konsantrasiya qabiliyyətimizin güclü olması və düşüncələrimizin bizi idarə etməsindənsə bizim onları idarə edib istədiyimiz yerə istiqamətləndirməmiz gələcək hədələrimizə çatmaq üçün həyati əhəmiyyət daşıyır.

Bir şeyi də unutmamaq lazımdır ki, sadəcə düşüncərini seçdiyi hədəf üzərində cəmləmək, lakin lazımlı işləri görmədən, zəhmət çəkmədən uğur qazanacağınızı gözləmək xəyallarında namaz qıldıığını düşünüb sonra da cənnətə gedəcəyini ümid etməklə eyni şeydir. Allah-Təalanın da Nəcm surəsinin 39-cu ayəsində buyurduğu kimi “İnsan üçün ancaq çalışdığını qarşılığı vardır.”

LİDER, YOXSA RƏHBƏR?

Bir yazımızda lider və menecerin fərqli dən bəhs etmişdik. Bəs görəsən lider rəhbərdən nə ilə fərqlənir? Budəfəki yazımızda lider və rəhbərin oxşar və fərqli cəhətlərindən bəhs edəcəyik.

Lider alışılmış olanı deyil, fərqli olanı düşünüb, insanları buna razı salandır. "Gəlin edək" dedikdə ətrafindakıların səbəbini soruşmayacaq qədər güvənilən şəxsdir.

Çoxumuz lider olmaq istəyirik. Ümumiyyətdə lider çıxmənalı anlayışdır. Lakin bu yazıya yalnız bu anlayışın təhlili ilə başlayıb sizi incitmək istəmirik. Bu yazıda sadəcə lideri rəhbərdən ayırmaga çalışacaq və bu anlayışı sadəcə olaraq "motivasiya edici, təsir edici, gözəl nümunələr verə bilən və yol göstərən şəxs" mənasında işlədəcəyik. Az qala hamımız canlı əfsanə, müəmmə, dahi, parlaq, özünəməxsus, heç kimə bənzəməyən, tək, qeyri-adi, sonradan anlaşılan, yəni lider olmaq istəyirik. Qəribə mənzərə yaranır, hamı hamidan seçilmək istəyir. Heç kimin geri çəkilmək, geridə qalmaq, niyyəti yoxdur, əksinə hamımız qabağa dartinırıq. Kütləviliyin kütləvi meyildən başladığını unuduruq. Unudurraq ki, kütlədən kənardada dayanmağın yeganə yeri kütlənin qarşısı deyil.

İnsanlar qrup halında yaşayan ictimai xüsusiyyətli canlılar olduqları qədər meydana gətirdikləri qrupları idarə edəcək

və hədəflərinə aparacaq liderlərə də ehtiyac duyan varlıqlardır. Fərd öz arzu və ehtiyaclarından bir qismini reallaşdırmaq, fərdi hədəflərinə çata bilmək üçün bir qrupa ehtiyac duyar və qrup halında hərəkət etmə zəruriliyi hiss edər. Tək insan zəifdir, gücsüzdür, cəsarətsizdir, arzu və enerjiləri azalmış, qorxudan qabiliyyətləri büzüşmüş vəziyyətdədir. İnsanları müəyyən hədəflərə apara bilmək üçün bu hədəflərə çatmadı onların təmin edəcəkləri fərdi arzu və ehtiyaclar ilə mənfəətlərin nələr olduğunu izləmək, daha sonra da bu insanları bir qrup ətrafında yiğaraq güclərini, cəsarətlərini, arzu və enerjilərini artırmaq lazımdır. Qrupu meydana gətirəcək insanların fərdi mənfəətlərini konkret olaraq təyin etmək güc isə bu təqdirdə onların milli duyğularına, müştərək olan ictimai, əxlaqi və dini dəyərlərə xitab etmək lazımlı olacaq.

Bir rəhbər və ya lider izahatı, bədən dili, görünüşü, şəxsiyyəti ilə insanlara təsir etmə, razı salma, qarşısındaki insanda müsbət bir təəssürat meydana gətirmə şansına sahib bir şəxsdir. Rəhbər və liderin vəzifələri arasında insanın ehtiyaclarını başa düşmək, bunlara zamanında və yerində cavab verə bilmək böyük əhəmiyyət daşıyır. Xoş görüş, zarafat, dinləmə və qələbəlik qarşısında danişa bilmə qabiliyyəti, xaricə dönüklük rəhbər və ya liderin vazkeçilməz

*İnsanlar qrup halında yaşayan
ictimai xüsusiyyətli canlılar
olduqları qədər meydana gətirdikləri
qrupları idarə edəcək və hədəflərinə
aparacaq liderlərə də ehtiyac duyan
varlıqlardır.*

xüsusiyyətləridir. Rəhbər və ya lider hər şeydən əvvəl öz silahdaşlarının xarakter və hissələrinə incəliklə və dərindən nüfuz etməyi bacarmalıdır. Rəhbər və lider özünün güclü və zəif tərəfləri haqqında daşıma düşünməlidir. Əks halda o, tutduğu vəzifənin qurbanı ola bilər. Mənə elə gəlir ki, yaxşı rəhbərlərin, liderlərin vərdişlərini mənimsemək, pislərinin səhv'lərindən yayanmaq və digərlərinin işini müşahidə etməklə hər kəs öz vəzifəsinin öhdəsindən daha yaxşı gələ bilər. Lakin onu da qeyd edim ki, dünyada mövcud olan heç bir texnika və ya iş rəhbəri və ya lideri mükəmməl səviyyəyə yüksəldə bilməz, əgər onun özündə müəyyən düşüncə tərzi formalaşmayıbsa. Rəhbər və lider həm savadlı, həm də ağıllı olmalıdır, çünkü yalnız başqalarını tanıya bilən savadlı, özünü tanıya bilən isə ağıllıdır.

Yuxarıda qeyd etdiklərim həm liderə, həm də rəhbərə xas xüsusiyyətlərdir. Bəs lider və rəhbərin fərqli özəllikləri nədir?

Rəhbər dedikdə nisbətən yüksək səviyyəli təşkilatlar tərəfindən rəsmi surətdə təsdiq eilmiş kollektivin bir çox və ya bütün üzvlərinin davranışına təsiri nəzərdə tutulur. Beləliklə, lider və rəhbərin fərqli özəllikləri aşağıdakılardır.

1. Rəhbər rəsmi əsasda meydana çıxan, müxtəlif sosial təşkilat və institutlarda məqsədyönlü xarakter daşıyan sosial prosesdir. Lider isə qrupdaxili şəxsiyyətlərarası münasibtlər əsasında gizli surətdə əmələ gələn prosesdir. Əgər rəhbər işçi rəsmi surətdə təyin olunursa, lider qeyri-rəsmi surətdə irəli sürürlür.

2. Rəhbər qrupda işçilərin vəziyyəti və onların fəaliyyətinin nəticələri üçün məsuliyyət daşıyır. Lider isə qrupun fəaliyyəti üçün hüquqi cəhətdən şəxsi məsuliyyət daşımir.

3. Rəhbər daha çox stabil xarakter daşıyır, onun təsir sahəsi son dərəcə genişdir. Yəni daha çox makromühitlə əlaqə saxlayır. Rəhbər işçi başqa təşkilatlarda öz qrupunu təmsil edir və onun həmin qruplarla müasibətini şərtləndirən məsələləri həll edir. Lider isə daha çox dinamikdir, liderin təsir sahəsi əsasən mikromühit səviyyəsi ilə - qrupdaxili münasibətlər məhdudlaşır.

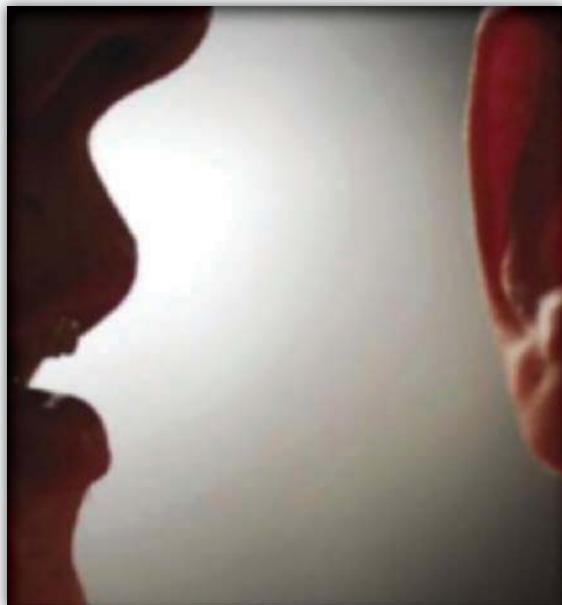
4. Rəhbər işçiyə qanunla müəyyən hüquq və səlahiyyət verilir. Lider isə qanunla müəyyən edilmiş sanksiyalar siteminə malik deyildir.

5. Rəhbər işçilər qərar qəbulu zamanı öz səlahiyyətlərini aşağı pillə işçilərinə həvalə edə bilər. Lider isə qərarın qəbul edilməsində bilavasitə iştirak edir. O, müəyyən bir informasiyanı qeyri-rəsmi rabitə kanalları sistemi ilə əldə edir və s.

Beləliklə, rəhbər və lider idarəetmə prosesinin iki müxtəlif tərəfi – hüquqi hakimiyyət (rəhbər) və psixoloji təsir (lider) – kimi özünü göstərir. Kollektiv səviyyədə onların hər iksi rəhbər işçinin nüfuzuna təcəssüm edir. Mükəmməl olanı isə həm lider, həm də rəhbərin xüsusiyyətlərinə malik olmaqdır.

Sonda onu qeyd edim ki, “Zirvədə qartallar da var, ilanlar da. Ancaq biri ora uçaraq, biri isə sürünərək gələr. Əsas olan zirvədə olmağımız deyil, zirvəyə necə qalxmağımızdır.” Bu sözleri Cənab Şahabəddin deyib. Bu sözlərin məntiqi davamı olaraq onu deyim ki, “Zirvə yox, zirvəyə gedən yol maraqlıdır”. Çünkü orada həyəcan var. Çalışarkən həyəcanlanmadığımız işdən əsla nəticə ala bilməyəcəyimizi isə hamımız bilirik, deməli həyəcanlanırıqsa mütləq nəticə alacağıq.

GÜNMÜZDƏ QEYBƏT

Günümüzdə ən aktual problemlərden biri də qeybətdir. Qeybət bu dünyada bir çox fəsadlara yol açdığı kimi, həm də insanın günah qazanmasına səbəb olur. Əbu Hüreyrə (r.a)-dan rəvayət edildiyinə görə Rəsulullah (s.ə.s) bir dəfə belə buyurdu: "Qeybətin nə olduğunu bilirsinizmi?" Səhabələr: "Allah və Rəsulu daha yaxşı bilər", -dedilər. Hz. Peyğəmbər: "Qeybət din qardaşını xoşlamadığı bir şey ilə (onun olmadığı yerdə) anmaqdır" deyə buyurdu. Söylənən şey qardaşımızda varsa, onda necə?" deyə soruştular. "Əgər söylədiyin şey onda varsa qeybət etmiş olarsan, yoxursa o zaman ona iftira etmiş olarsan" -deyə buyurdu. (Müslim, Birr 70)

Qeybət etmək müsəlmana qadağan olunmuş bir əməldir. İlahi qanunlar çərçivəsində yaşayan bir müsəlman heç vaxt qeybət etməməlidir, çünkü bu, dinimizə zidd olan bir hərəkətdir. Bir gün Həzrət Peyğəmbər (s.ə.s) sahabələrlə söhbət edərkən anidən ətrafi pis qoxu bürüyür. Rəsulullah (s.ə.s) "Bu iynən nə olduğunu bilirsinizmi?" -deyə soruşdu. "Allah və Rə-

sulu daha yaxşı bilər", -deyə cavab verdilər. Peyğəmbərimiz (s.ə.s): "Bu, qeybət edənlərin ağzından gələn pis qoxudur!" buyurdu. Çox təəssüflər olsun ki, bu gün mühitimizdə qeybət o qədər çoxalıb ki, biz o pis qoxunu hiss edə bilmirik. Bizim iyibilmə orqanımız olan burnumuz bu ilərin bir zərrəsini də hiss edə bilmir. Qeybətin günahı böyük, axırət əzabı isə çox dəhşətlidir. Allah-Təala Qurani-Kərimdə belə buyurur: "...(Bir-birinizin eybini, sırrını) arayıb axtarmayın, bir-birinizin qeybətini qırmayın! Sizdən biriniz ölmüş qardaşının ətini yeməyə razı olarmı?! Bu sizdə ikrah hissi oydalar (qeybət də belədir). Allahdan qorxun. Həqiqətən, Allah tövbələri qəbul edəndir, rəhməlidir!" (el-Hucurat, 12) Özümüz düşünək, kim belə bir şeyə razı olar? Əgər razı olmuruqsa, onda qeybətdən qəti surətdə çəkinməliyik.

Günümüzdə qeybət o qədər çoxalıb ki, biz heç özümüz də bilmədən, heç bir şeyin fərqiñə varmadan bir də baxırıq ki, ağızımız qeybətə qızışib. Bunun müəyyən səbəbləri var. Bu səbəblərin ən başlıcası ondan ibarətdir ki, dinimiz olan İslami dərindən öyrənmirik və ya öyrənməyə çalışırıq. Qeybət etməyə aparan yolları

Həyatda bir dəfə də olsa, bilmədən qeybət etmiş olsaq bunun üstündən ötüb keçməməliyik. Hər halda heç kim istəməz ki, kiməsə savabını versin və ya kiminsə günahını alsın. Odur ki, bu kimi vəziyyətlərə düşməmək üçün diqqətli davranışmalı və heç kimin haqqına girməməliyik. Düşünməliyik ki, qeybət hər birimizin girməsi qadağan olan yasaq bölgədir.

bağlaya bilmirik. Müselman gündəlik həyat tərzində çalışmalıdır ki, ağızından yanlış bir cümlə çıxarmasın, qeybət etməsin. Ən azından onu düşünməliyik ki, ağızımızdan çıxan hər bir söz yazılır və Allah qatında bütün danışdıqlarımızın he-sabını verəcəyik.

Qeybət edən insan günah qazanmaqla yanaşı, bu dünyada da özünü hörmətdən salır. Yaxınları, dostları tərəfindən “qeybət edən” olaraq tanınır. Bu və bu kimi ifadələrin öz üzərinə götürülməsinə sə-bəb olur. Qeybətin fəsadlarından biri də odur ki, qeybət edən adam həm də qeybət etdiyi insanın haqqına girmiş olur. Qul haqqı sahibinə məxsus olduğundan qeybət edənlə qeybəti olunan axırətdə Rəbbimiz tərəfindən baş-başa qoyulacaqdır. Yəni onlar öz aralarında ödəşəcəklər. Kimisi günahını, kimisi isə savabını bir-birinə ve-rəcəkdir.

Həyatda bir dəfə də olsa, bilmədən qeybət etmiş olsaq bunun üstündən ötüb keçməməliyik. Hər halda heç kim istə-məz ki, kiməsə savabını versin və ya ki-minsə günahını alsın. Odur ki, bu kimi

vəziyyətlərə düşməmək üçün diqqətli davranışmalı və heç kimin haqqına girmə-məliyik. Düşünməliyik ki, qeybət hər bi-rimizin girməsi qadağan olan yasaq bölgədir.

Qeybət etməmək, ondan qaçmaq üçün İslamin hökmərinə, əmr və qadağalarına riayət həssaslığı göstərmək lazımdır. Əs-ri-səadət dövründə qeybət edənlərin ağızın-dan çıxan pis qoxu bu gün edilmirsə, qeybət sözünü gələcək nəsillərin başa dü-şə bilməyəcəyindən qorxmalıdır.

Unutmamaq lazımdır ki, haqqında qeybət etdiyimiz insana heç bir zərərimiz toxunmur. Əksinə qeybət edən kəs Allah qatında alçalır və rəzil olur. Odur ki, Allah-Təala qarşısında rəzil olmamaq üçün qeybətdən qaçmaliyiq. Əbu Dərda (r.a)-in rəvayət etdiyinə görə Peyğəmbərimiz (s.ə.s) belə buyurur:

“Kim din qardaşının şərəf və namusunu qeybət edənə qarşı müdafiə edərsə, Allah da qiyamət günü o kimsəni cəhənnəmdən qo-ruyar.” (Tirmizi, Bir 20)

Allah-Təala bizi qeybətdən və qeybət edənlərdən qorusun! Amin!..

Rəsulullah (s.ə.s)-in azad etdiyi köləsi Übeyd belə deyir:

İki qadın oruc tuturdu. Günorta vaxtı bir nəfər gəlib dedi:

- Ya Rəsulallah, burada iki qadın var, oruc tutublar. Az qalsın ki, susuzluqdan ölsünlər. İcazə verin oruclarını pozsunlar.

Allah Rəsulu üzünü yana çevirib heç nə demədi. Həmin adam sözünü təkrar etdi.

- Ya Rəsulallah! Vallahi indicə ölcəcəklər.

Rəsulullah buyurdu ki:

- Onları çağır gəlsinlər.

Peyğəmbər (s.ə.s) bir qab istədi. Onu qadınlardan birinə verərək dedi:

- Burayaqus!

Qadın qusaraq qabın yarısını qan və ət parçaları ilə doldurdu. O biri qadına da eyni şəkildə əmr edildikdə o da qusaraq qabı qan və ət parçaları ilə doldurdu.

Bundan sonra Rəsulullah (s.ə.s) buyurdu:

Bu qadınlar Allahın halal qıldıığı şeylərdən özlərini saxladılar, oruc tutdular, haram qıldıığı şeylərlə də oruclarını açdılar. Bir yerdə oturaraq insanların ətini yeməyə (qeybət etməyə) başladılar. (Əhməd, V, 431; Heysəmi, III, 171)

İBRET'LƏR

Ən xeyirli olan

Tələbələr yoldaşlarından birini qınayıb müəllimə ondan şikayət etdilər:

- Ey böyüyümüz, bize yardım et! Bu tələbədən bizim intiqamımızı al!

- Şikayətiniz nədir?

Tələbələr dedilər:

- Bunun üç pis xasiyyəti var:

- Danışmağa başlayanda susmur. Elə hey danışır.

- Yeməyə girişəndə iyirmi nəfərin payını yeyir.

- Yatanda da Əshabi-Kəhfə bənzəyir. Oyanmaq bilmir.

Müəllim ittihad olan tələbəyə baxaraq:

- Hər halında etidali qoru, işlərin ən xeyirlisi orta olandır! -dedi.

Tələbə də müəllimə belə cavab verdi:

- Ey müəllim! Orta yol hikmət olsa da, orta hallı olmaq da izafidir. Birinin dörd çörəyə ehtiyacı olsa, iki və ya üç çörək yesə bu orta bir yeyişdir. Amma mənim əlli çörəyə ehtiyacım var, sənin isə altı. Bərabər deyilik axı. Orta hallı olmaq sona görədir. Başı və sonu olana nisbətlədir. Görən məni yatmış sayır, ancaq gözüm yatır, könlüm oyaqdır. Sənin gözün açıqdır, qəlbinsə yatır. Mənim gözüm yumulu, qəlbim oyanıqdır. Loğmanın içində inci olduqdan sonra nə isteyirsən ye! Amma mədəndə təmiz də pis halına gəlirsə boğazını kilidlə, açarını da gizlət.

Gözəl Sığınacaq

Abdullah bin Ömər (r. anhumə) belə rəvayət edir:

“Mən bir savaşa getmişdim. Əsgərlərdən bir qismi ordudan qaçıdım. Mən də onların arasında idim. Ordudan uzaqlaşınca:

“- İndi nə edəcəyik, cihaddan qaçdıq, Allahın qəzəbi ilə qayıdırıq.” -deyə aramızda danışmağa başladıq. Axırda:

“- Mədinəyə girək, bizi heç kim görməz.” -deyə fikirləşdik.

Lakin Mədinəyə çatanda:

“- Rəsulullah -səllallahu əleyhi və səlləm-in yanına gedib məsələni ərz edək, bizim üçün tövbə etmək imkanı varsa onu yerinə yetirək, yoxdursa geri qayıdaq.” -deyə qərar verdik. Sübh namazından əvvəl məscidə gedib gözləməyə başladıq. Rəsulullah -səllallahu əleyhi və səlləm- məscidə gəldiyində ayaga qalxdıq və:

“- Biz fərariyik!” -dedik.

Allahın Rəsulu bizə baxaraq:

“Xeyr, siz fərari deyil, dövlət başçısına kömək etmək üçün gələn və təkrar savaşa qayitmaq üçün manevr edən insanlarsınız!” -buyurdu.

Ona yaxınlaşdıq, mübarek əlindən öpdük. Bizə:

“- Mən, müsləmanların pənah yeriyəm.” -buyurdu.” (Əbu Davud, Cihad, 96/2647; Tirmizi, Cihad, 36/1716)

NECƏ GÖZƏL NƏTİCƏ...

Bir nəfər Əbdülqadir Ceylani həzrətlərinə bir kölə hədiyyə etmişdi. Əbdülqadir həzrətləri köləni alıb, evinə gətirir. Ona: "Oğlum, bu otaq yataq otağındır, bu geyimləri geyinə bilərsən, yemək istəsən bax burada yeməklər var." -deyir. Ondan sonra soruşur:

- Hər şeyi göstərdim, indi harda yatmaq istəyirsən? Kölə belə cavab verir:
- Haranı münasib görsəniz orada.
- Bəs hansı paltarı geyinmək istəyirsən?
- Hansını uyğun görsəniz onu.
- Hansı yeməyi sevirsən?
- Hansını versəniz.

Kölə belə cavablar verəndə, Əbdülqadir həzrətləri göz yaşı tökməyə başlayır. Kölə bu dəfə tərəddüd edir, şeyxi incidəcək bir söz dedimi? Əbdülqadir həzrətlərinin göz yaşları sel kimi axarkən, kölə ona yaxınlaşır:

- Əgər qüsür etdimsə, bağışlayın məni. Olmaya sizi kədərləndirəcək bir söz dedim?

- Yox, oğlum, xəta etmədin.
- Niyə ağlayırsınız bəs? -deyincə bu cavabı verdi:
- Söylədiklərini dinlədim, ona görə. Hər şeyi doğru söylədin. Kaş ki, sənin mənə etdiyin bu itaət kimi, mən də Rəbbimə itaət edə bilsəm, qulluğunda dursam. Ömründə bircə dəfə də olsun "Ya Rəbb, səndən heç bir şey istəmirəm. Haranı münasib görsən o evdə yataram, hansı paltarı münasib görsən onu geyinərəm, hansı ruzini versən, onu yeyərəm. Başqa bir tələbim yoxdur!" deyə bilsəydim. Bax onun üçün ağlayıram.

GƏLƏCƏYİNİ BİLİRDİM

Müharibənin ən qanlı günlərindən biri idi. Əsgər ən yaxın dostunun bir az irəlidə qanlar içində yerə yixildığını gördü. Hər tərəfdən gülə yağış kimi yağır. Əsgər komandirinin yanına qaçıdı:

- Komandir, qaçıb dostumu gətirə bilərəm? Komandir tərs-tərs ona baxdı. Sanki "dəli olmusan?" deyirdi.
- Getməyə dəyərmi? Dostun dəlik-deşik olub. Büyük ehtimalla ölmüşdür. Öz həyatını da təhlükəyə atma. Əsgər təkid etdi.

Komandir:

- Yaxşı, get, -dedi. Əsgər o qorxunc gülə yağışının altında özünü dostunun yanına yetirdi. Onu çiyninə alıb qaça-qaca geri qayıtdı. Birləkdə səngərin içində yuvarlandılar.

Komandir qanlar içindəki əsgəri müayinə etdi. Sonra onu səngərə daşıyan dostuna baxdı:

- Sənə həyatını təhlükəyə atma, dəyməz demişdim. Bax haqlı çıxdım. Dostun artıq ölüb.

Əsgər hicqiraraq:

- Dəydi, komandir! -dedi. Yenə də dəydi, çünki yanına çatanda sağ idi. Onun son sözlərini duymaq dünyaya dəyərdi mənim üçün. Son sözü bilirsinizmi nə oldu?

"Gələcəyini bilirdim, gələcəyini bilirdim!.."

PROF. DR. NEVZAT YALÇINTAŞ GƏNCLİYƏ YARDIM FONDUNU ZİYARƏT ETDİ

16 aprel 2011-ci il tarixdə Türkiyə iqtisadiyyatı və siyasetinin önməli nümayəndələrindən olan və Türkiyə Cumhuriyyətinin prezidenti cənab Abdullah Gülün İstanbul Universiteti İqtisadiyyat fakültəsində oxuyarkən müəllimi olmuş Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş və onunla birlidə olan nümayəndə heyəti Gəncliyə Yardım Fondu ziyarət etdilər.

Gəncliyə Yardım Fondu prezidenti cənab Ahmet Tecimlə görüşən heyət Fondun fəaliyyətilə xəxaldan tanış oldu.

Naxçıvan Dövlət Universitetinə müxtəlif konfransalar üçün rəsmi şəkildə Azərbaycana dəvət edilən Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş Gəncliyə Yardım Fondu nəzdində fəaliyyət göstərən xarici dil kurslarının tələbələri ilə də görüşüb. Bununla bərabər tələbələrin qarşısında elmi konfrans verən alim, tələbələrin müxtəlif suallarını da cavablandırılmışdır. Görüşün sonunda Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş qardaş ölkə Azərbaycan gəncliyinin elmi, milli-intellektual inkişafında əvəzsiz rolu olan Gəncliyə Yardım Fondu rəhbərliyinə və fondun bütün kollektivinə görülən işlərə görə öz minnətdarlığını bildirdi. Qonaqla xatirə şəkilləri çəkildi və Fond rəhbərliyi tərəfindən qonağa xatirə hədiyyəsi təqdim edildi.

“XƏMSƏ” MİLLİ İNTELLEKTUAL OYUNU ÜZRƏ IV RESPUBLİKA ÇEMPİONATININ BAKI ŞƏHƏRİ ÜZRƏ ZONA MƏRHƏLƏSİNƏ START VERİLDİ

|Cari ilin Aprel ayının 16-da Gəncliyə Yardım Fondunda gənclər arasında “Xəmsə” Milli İntellektual oyunu üzrə IV Respublika çempionatının Bakı şəhəri üzrə zona mərhələsinə start verilmişdir.

Açılış mərasimində Gəncliyə Yardım Fondu (GYF) prezidenti Ahmet Tecim, Bakı Şəhər Gənclər və İdman Baş İdarəsinin (BŞGİBİ) rəisi Raqif Abbasov, qurumun gənclər sektorunun müdürü Nəcəf Novruzov iştirak etmişlər.

BŞGİBİ-nin rəisi Raqif Abbasov qeyd etmişdir ki, “Xəmsə” milli intellektual oyunu məktəblilərin intellektual səviyyəsinin yüksəldilməsinə və inkişafına xidmət edir. Bu cür sağlam rəqabətin nəticəsində gənclərin Azərbaycan həqiqətləri, tarixi və nailiyyətləri haqqında daha dərin biliklər əldə etmək imkanı

olacaqdır. Gələcəkdə belə yarışları açıq keçirəcəyik ki, müxtəlif xarici ülkə gəncləri və xaricdə yaşayan azərbaycanlılar da yarışda iştirak edə bilsinlər. İnanıram ki, bugünkü oyunda güclü olan qalib gələcəkdir.

GYF-nin prezidenti Ahmet Tecim yarış iştirakçlarına uğurlar arzuladıqdan, BŞGİBİ-nin gənclərlə iş üzrə sektor müdürü Nəcəf Novruzov oyunun qaydaları ilə iştirakçıları tanış etdikdən sonra "Xəmsə" Milli İntellektual oyunu üzrə IV Respublika çempionatının zona mərhələsinə start verilmişdir.

Yarışda Bakı rayonlarından 11 komanda ilə yanaşı, Abşerondan 2, Sumqayıtdan 3 komanda iştirak edir.

İRCİCA-NIN SƏDRİ CƏNAB XALİD ƏRƏN GƏNCLİYƏ YARDIM FONDUNU ZİYARƏT ETDİ

Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumunda iştirak etmək üçün Bakıda rəsmi səfərdə olan İslam Konfransı Təşkilatının islam tarixi, mədəniyyəti və incəsənəti araşdırma mərkəzinin rəhbəri Xalid Ərən cari ilin aprel ayının 12-də Gəncliyə Yardım Fondunun mərkəzi ofisində olub.

Gəncliyə Yardım Fondunun prezidenti cənab Ahmet Tecimlə görüşən qonaq fondun həyata keçirdiyi xeyriyyə fəaliyyətlərilə də yaxından tanış olub. Görüş əsnasında qonağa Azərbaycanın tarixi və mədəniyyətini özündə eks etdirən xatirə hədiyyəsi təqdim edilib.

TƏLƏBƏLƏR HZ. PEYĞƏMBƏRİN DOĞUM GÜNÜNÜ QEYD ETDİLƏR

Aprel ayı hər il İslam Peyğəmbəri Həzrət Məhəmmədin doğum gününün qeyd olunması ilə yadda qalır. Dünyanın müxtəlif yerlərində, demək olar ki, bütün İslam ölkələrində silsilə tədbirlər, xatirə gecələri keçirilir. Bu il də aprel ayı Peyğəmbərimizin şərəfinə şeir gecələri və s. kimi proqramlarla yadda qaldı. Elə bu münasibətlə aprel ayının 23-də Gəncliyə Yardım Fondunun konfrans zalında universitet tələbələrinin hazırladığı "Mübarək Doğum Günü" tədbiri keçirildi. Tədbirdə Həzrət Məhəmmədin nümunəvi həyatından parçalar, onun şərəfinə yazılmış nətlər və müxtəlif ilahilər oxundu. Eyni zamanda müasir zəmanəmizdə Onun nümunəvi həyat tərzini öz həyatımıza necə tətbiq edəcəyimizdən söz açıldı.

Duyğulu anların yaşandığı tədbirin sonunda bütün iştirakçılara Həzrət Peyğəmbərin nümunəvi həyatından bəhs edən bir kitab hədiyyə edildi.

tuwa®

MANTO
TUNİK
KOSTYUM
YUBKA
ŞALVAR

HİCABLI QADIN
GEYİMLƏRİNDE
BOL ÇESİD VƏ
İNANILMAZ UCUZLUQ

İRFAН ABUNƏÇİLƏRİNƏ
ƏLAVƏ ENDİRİMLƏR
NƏZƏRDƏ TUTULUR!

**Ünvan: LÖKBATAN
BİNƏ BAZARI
Sıra 7A, korpus 3,
maqazin: 28 (keçid)
Tel: (+994 55) 208 72 55
(+994 12) 408 40 43**